

JÓKAI-KÓDEX
XIV-XV. SZÁZAD

CODICES HUNGARICI VIII.

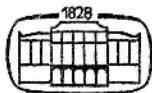
JÓKAI-KÓDEX

XIV-XV. SZÁZAD

A NYELVEMLÉK BETÜHŰ OLVASATA ÉS LATIN
MEGFELELŐJE

Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátva
közzéteszi

P. BALÁZS JÁNOS

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1981

ISBN 963 05 2460 0

© *Akadémiai Kiadó, Budapest 1981*

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Négyesi Mária — Műszaki szerkesztő: Merkly László
A burkoló- és a kötésterv Killer Marcella munkája
Terjedelem: 81,15 (A/5) ív ÷ 8 oldal melléklet — AK 1050 k 8184

PRINTED IN HUNGARY

TARTALOM

Bevezetés	7
A Jókai-kódex története	9
A kódex forrásai	11
A kódex szövege : betűk, írásjelek és egyéb jelek	13
Tudnivalók a könyv használatához	17
A Jókai-kódex betűhű szövege és latin megfelelője	21
Mutatók	347
A Jókai-kódex fejezetei és latin megfelelőjük a forrásokban	349
A bibliai idézetek és utalások lelőhelyei	352
Névmutató	353
A képek jegyzéke	356

BEVEZETÉS

A Jókai-kódex története

A Jókai-kódex a legrégibb magyar nyelvű, kézzel írott könyv. Felfedezője a lévai származású Ehrenfeld Adolf, később bécsi jogtanácsos. Ehrenfeld 1851-ben a nyitrai gimnázium hatodik osztályát végezte. Elbeszélése szerint egy júliusi délután osztálytársai régi könyvekkel dobálóztak az osztályban, és az egyik könyvvvel megdobták őt. Ehrenfeld fölvette a könyvet, és rögtön látta, hogy igen régi. Alkudozásba kezdett azzal a fiúval, akié a könyv volt, és három modern könyvért megkapta tőle a régi könyvet. — Ehrenfeld szeptembertől Bécsben folytatta tanulmányait. A könyvet is magával vitte, és egy alkalommal megmutatta Homoky Ignác tereziánumi tanárnak. Homoky azonnal felismerte a könyv rendkívüli értékét, és Ehrenfeld beleegyezésével elküldte Pestre Toldy Ferencnek. Toldy lemásoltatta és bemutatta az Akadémiának, majd elsőként ismertette a nyelvemléket az 1862-ben és 1868-ban kiadott irodalomtörténetében, az előbbiben Ehrenreich-, az utóbbiban Ehrenfeld-kódexnek nevezve. 1862-ben a kódex visszakerült Bécsbe tulajdonosához. — 1872-ben Szarvas Gábor a Magyar Nyelvőr első évfolyamában részletesen foglalkozott a kódex nyelvtörténeti vonatkozásaival, s ő akkor Ferenc-legendának nevezte, mert nem tudta, hogy a Toldy említette két név közül melyik a helyes.

A múlt század hetvenes éveiben Volf György az Akadémia megbízásából kiadást készített elő a kódexből a Nyelvemléktár számára, azért Bécsben az eredeti kódex alapján ellenőrizte a meglevő másolatot, megvizsgálta a könyv papirosát, kötését, tábláját, majd 1881-ben a kódex részletes leírásával a Nyelvemléktár VII. kötetében kiadta, most már a Magyar Tudományos Akadémia beleegyezésével hivatalosan Ehrenfeld-kódex néven. — A magyar művelődés akkori irányítói több ízben megkísérelték a kódex megvételét, de Ehrenfeld semmiképpen sem akart megválni tőle. Ehrenfeld halála után örökösei már felkínálták a könyvet a Magyar Nemzeti Múzeumnak, de olyan magas áron, hogy az örökösökkel való többszöri tárgyalás sem vezetett eredményre. Az örökösök végül Londonban árverésre bocsátották a kódexet. Ekkor a magyar országgyűlés, attól félve, hogy így örökre elveszhet ez a jelentős kincsünk, megszavazta az 1000 angol font kikiáltási árat, és az egyéb kiadásokra szükséges 450 angol fontot társadalmi úton gyűjtötték össze. Így került hosszú távollét után haza a kódex, és az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában helyezték el. Jelzete: Magyar Nyelvemlék 67. Az 1925-ben a Jókai-centenárium alkalmával hazatért, sok viszontagságot átélt könyvünket azóta hivatalosan Jókai-kódexnek nevezzük.

Szarvas Gábor Nyelvőr-beli fejtegetései óta sokan foglalkoztak a kódexszel nyelv- és irodalomtörténeti szempontból, tanulmányozták tartalmát, nyelvjárását, igyekeztek megállapítani keletkezésének korát, kutatták forrásait. Többször közöltek belőle szövegrészeket, egy-egy lapjáról fénykép-

másolatot tettek közzé. Eddigi legbővebb bibliográfiáját Szabó Dénesnek *A magyar nyelvemlékek* című 1959-ben megjelent második kiadású egyetemi tankönyve tartalmazza. — Igen fontos esemény volt a kódex teljes fakszimile kiadása 1942-ben a *Codices Hungarici* sorozat első darabjaként. A kiadás az akkori Magyarságtudományi Intézet és a Stockholmi Magyar Intézet közös vállalkozása volt, és ennek megvalósításában nagy részt vállalt Lotz János, a Stockholmi Magyar Intézet akkori igazgatója. A jól sikerült fakszimile a legtöbb esetben megbízhatóan eligazítja a kutatót az eredeti kódex megtekintése nélkül is. A fakszimile kiadvány Tájékoztatójában Szabó Dénes foglalkozott a kódex papirosának vízjegyeivel, és úgy látta, hogy az első 58, valamint a 60. és 63. levélen a vízjegy három szírmű virág. (A többi levélen a vízjegy hármas halom, de ilyen vízjegyű papirosra egyelőre nincsenek adatok.) C. M. Briquet-nek *Les filigranes* (Paris — Genève 1907) című művében látható ábrák alapján ilyen három szírmű virág vízjegyű papirost 1438 és 1454 között találtak Európa-szerte, köztük 1438-as keltezéssel Magyarországon is. Ha tehát 1438-ban Magyarországon használtak ilyen vízjegyű papirost, akkor a Jókai-kódexnek 1438-ban vagy az utána következő valamelyik évben kellett létrejönnie, mert ha megvolt a papiros, aligha tárolták sokáig.

Kódexünk első ismertetői (Toldy, Szarvas, Volf) kétséget kizáróan bebizonyították, hogy meglevő kódexünk szövege nem eredeti magyar fogalmazás, hanem egy latinból való jóval korábbi magyar fordításnak a másolata. A fordítás keletkezésének az idejét nehezebb megállapítani. Kódexünk írója vagy másolója — különösen az első lapokon — néha egyes szavakat régebbi helyesírással írt, ami csak úgy érthető, hogy többször önkéntelenül lemásolta az előtte fekvő betűket. Ez a régebbi helyesírás a XIV. század végén volt használatos. Ezenkívül kódexünkben egy fejezet van Pisai Bertalannak *Conformitas* című könyvéből (első nyomtatott kiadása 1510), amelynek kézirata a kutatók szerint 1385 és 1390 között készen volt. Ezért bajos volna a magyarra fordítást ennél előbbre tenni, ha csak nem kerül elő korábbi forrás. Így is legalább fél évszázad van a fordítás és a másolás között. Ezért kódexünket pontosabban így keltezhetjük: 1370 után/1440 körül. — A kódex keletkezésének helye szintén ismeretlen. Horváth János (A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Budapest 1931. 105) Óbudát említi. Csakhogy kódexünk északi nyelvjárást mutat, azért keletkezhetett pl. Gyöngyösön vagy akár Szécsényben is. Így könnyebben volna érthető további vándorútja a törökök elől menekülő szerzetesekkel (apácákkal) a felvidéki városokon át Nyitrára, onnan talán a kolostor felszámolása vagy kifosztása után egy ház padlására, örök pusztulásra ítélve, amíg különös véletlen folytán néhány diák pajkossága napvilágra nem hozta.

Kódexünk — sajnos — hiányosan került elő. Most 81 levélből (162 lapból) áll, de legalább 27 levele biztosan elveszett, azaz a kódex egynegyed része hiányzik. A hiányzó levelek a következők:

A következő lapok után hiány van	22.	92.	112.	118.	126.	136.	140.	144.	154.	162.
A kiesett levelek száma	1	2	1	1	1	3	3	12	2	1

Összesen 27 levél hiányzik.

A Jókai-kódex lapjain kétféle számozást láthatunk: egy régebbit, amely kézzel van írva, (bizonyára Toldy Ferentől származik) és folyamatosan minden lapon látható 1—162-ig; és egy újabb keletűt, amelyet készülék nyomott minden páratlan (jobb oldali) lapra. Ez utóbbi számozást a Széchényi Könyvtárba való elhelyezésekor kapta. Én az előbbit használok, egyrészt azért, mert ez a hagyományos kezdettől fogva, másrészt egyszerűbb, nem kell a *r*(ecto) és *v*(erso) jelölést használni.

A kódex forrásai

A Jókai-kódexről első olvasásra megállapíthatjuk, hogy latinból való fordítás. Azt fölösleges bizonygatni, mit jelent a lefordított szöveg megértéséhez az eredeti szöveg. Azért a kódexnek már első ismertetői és magyarázói: Toldy Ferenc, Szarvas Gábor, Volf György, Katona Lajos kezdettől fogva keresték azokat a latin forrásokat, amelyekből kódexünk szövege származhat.

Szarvas Gábor a Nyelvőr első évfolyamában közzétett magyarázataihoz megelégedett az *Antiquitates Franciscanae seu Speculum vitae beati Francisci et sociorum eius*, Győr 1752 (a továbbiakban: *Speculum vitae*) című nyomtatvány megtalálásával és azt használta. Ebben a könyvben a Jókai-kódexnek csak az 1—153. lapjain található szöveghez van *nagyjából* megfelelő latin forrás, az is hézagos, két egész fejezet (87. és 153—154. l.) és több helyen 5—10 soros szakaszok hiányoznak a magyarhoz képest.

Amikor tervbe vették a kódex kiadását, Volf és Ehrenfeld is kutatott a latin forrás után, és sikerült nekik megszerezniük a *Speculum vitae beati Francisci et sociorum eius* című könyvnek egy első, 1504. évi velencei kiadását. Ez már sokkal jobb forrásnak bizonyult a győri kiadásnál. Azonkívül Volfék Sz. Bonaventurának *Vita sancti Francisci Assisiatis* című munkájában megtalálták kódexünknek 155—162. lapjain olvasható csodás történetek forrását. Arra is gondoltak, hogy a magyar szöveggel együtt kiadják a latin szöveget is, de később elálltak ettől a tervüktől, mert a latin forrást nem találták elég kielégítőnek. (Az Ehrenfeldtől összeállított latin szöveg, Volf kiegészítéseivel és javításaival, megtalálható az Akadémia kéziratтарыban. Jelzete: Ms. 913.)

A századforduló táján sokat fáradozott kódexünk latin forrásainak felkutatásával Katona Lajos. Nagy segítségére volt ebben Sabatier Paul jeles francia kutatonak akkoriban kiadott két kiváló munkája: *Speculum perfectionis*, Párizs 1898 és *Actus beati Francisci et sociorum eius*, Párizs 1902. (Tudomásom szerint ez a két könyv Magyarországon csak az Egyetemi Könyvtárban van meg.) Sabatier ezekben a művekben rekonstruálta vagy egy tucat kódexből Szent Ferenc legrégebbi életrajzát, valamint a róla és társairól szóló legendagyűjteményt. Szent Ferencről a XIII. században több legenda keletkezett (Celanói Tamás és Bonaventura két-két legendája, a *Legenda trium sociorum*, a *De laudibus* stb.), de legfontosabb a Leo fráternek, Szent Ferenc leghűségesebb társának irataiból összeállított *Speculum perfectionis*, amely Szent Ferenc igazi szegénységének bemutatásával a szigorúbb felfogású ferencesek (obszervánsok) védőirata lett. A későbbi legendaírók rendszerint felhasználták a már korábban elkészült legendákat, mégpedig úgy, hogy mindegyikből kiválogatták a nekik tetsző fejezeteket, sok-

szor pedig a fejezetek sorrendjét is megváltoztatták: azaz kompiláltak. Így aztán számtalan legendaváltozat keletkezett. Ezeknek a száma még növekedett azáltal, hogy legtöbbször a másolók (vagy így is mondhatjuk: sokszorosítók) is ugyanúgy kompiláltak írás közben. Sabatier-nak előbb említett két munkája azért is igen hasznos, mert bevezetésükben ismertette és felhasználta a Szent Ferencről írt akkori ismert kéziratokat. Műveinek alapszövegéül a párizsi Mazarin Könyvtár 1743-as számú kéziratát vette, de a tőle elérhető többi kéziratból számos változatot és csak azokban található részletet is megadott jegyzeteiben. Mivel ezeket a más-más európai könyvtárakban található kéziratokat nem volt módomban közvetlenül tanulmányozni, a Jókai-kódex szempontjából fontos változatokat és hiányzó részeket Sabatier jegyzeteiből vettem át. — Katona Lajos is talált a Széchényi Könyvtár kéziratárában egy XIV. századi latin kódexet (jelzete: Codex Latinus medii aevi 77, nevezzük Budapesti Kódexnek, rövidítve BpK.). Ez pontosan beleillik abba a latin kódexcsaládba, amelynek tagjai az imént említett kompilációs kódexek. És ami a legfontosabb számunkra, több és jobb szöveget tartalmaz a Jókai-kódex forrásaként, mint sok más kézirat. Katona ebben a kódexben mindjárt talált is egy olyan fejezetet, amely pontosan megfelel a Jókai-kódex 87. lapján található, eddig ismeretlen eredetű fejezetnek (De illo, qui verecundabatur ire pro elemosina). Katona ennek a fejezetnek egy kissé eltérő változatát megtalálta Sabatier Actus-ának függelékében. Kutatásának eredményét az Irodalomtörténeti Közlemények XIII. évf. (1903) 59—75. lapjain közölte, ugyanott ismerteti a Budapesti Kódexet, és egy hasznos táblázatot mellékel, amelynek segítségével könnyen megtalálhatók a Jókai-kódex fejezeteinek megfelelő részek a budapesti, a berlini, a vatikáni kódexben, Sabatier említett két könyvében és a Speculum vitae 1504. évi velencei kiadványban. Katona kijelentette (i.h. 64), hogy az Ehrenfeld-kódexből már csak másfél lapnyi szövegnek a latin forrása ismeretlen (JókK. 153—154). Ő ui., amint Volf és Ehrenfeld is, ismertnek tartotta azokat a latin szövegeket is, amelyek csak címük és hasonló tartalmuk szerint *nagyjából* egyeztek a megfelelő magyar szöveggel (lásd alább). Kár, hogy Katona Lajos (úgy látszik, betegsége miatt) nem folytatta kutatásait. Bizonyára szándéka volt a kódex latin szövegének kiadása. Az Akadémia kéziratárában a már említett Ms. 913 sz. jelzet alatt még egy latin kézirat van, ezt Katona Lajos másoltatta le Sabatier két könyvéből.

Fél évszázad telt el, amíg újabb előrelépés történt a Jókai-kódex latin forrásainak kutatása terén. Katona nyomdokain 1953-ban kezdtem foglalkozni a Budapesti Kódexszel. Nagy örömmel vettem észre, hogy csaknem laponként találhatók benne olyan szavak, mondatok, néha egész szakaszok, amelyek jobban megfelelnek a Jókai-kódex szövegének, mint az eddig előkerült források, sőt kódexünknek nem egy szövegrészlete csakis a Budapesti Kódexben található meg. A Jókai-kódex 123—126. lapjain levő három fejezetnek a latinja nincs meg Sabatier könyveiben. Az első kettő (*Hogij kelnekuala neky az barátok kyk regulat tartnakuala* és *Az tudomanrol kijt zent ferencz eleue meg mondott*) megvan ugyan a Speculum vitae-ben, de a Budapesti Kódex szövege jobb. A harmadik fejezet (*Angijalnak yzanijv yelenetyrewol*:) már csak a Budapesti és a Vatikáni Kódexben van meg. Helyette Katona a Speculum vitae-nek ehhez hasonló című és részben hasonló tárgyú, terjedelmes Nabu-

chodonosor-szobor fejezetét jelöli meg. A Budapesti Kódexnek ezt a fejezetét már közöltem (Magyar Nyelv LII. (1956) 487), a másik kettő most jelenik meg először nyomtatásban. Mind a három fejezet majdnem azonos szöveggel megtalálható a Vatikáni Kódexben. Ennek mikrofilmje megvan a Magyar Tudományos Akadémia filmtárában. Jelzete: A. 363/IV.

A kéziratos forrásokon kívül még vannak kódexünkben szavak, kisebb szakaszok, amelyeknek forrása ismeretlen volt vagy nem egészen felelt meg a magyar szövegnek. Ezek megfelelőjét nagyjából a *Speculum vitae sancti Francisci et sociorum eius* című kiadvány szolgáltatja. Egy részüket Katona Lajos közölte a Magyar Nyelvőr XXXI. (1902) évfolyamában (312., 382., 447., 551. l.), de még bőven maradt kiegészíteni való. A Budapesti Kódex mellett a *Speculum vitae* adja a legtöbb jó variánst. (Mind Szarvas Gábornak, mind Katona Lajosnak magyarázataiból többet felhasználtam jegyzeteimben.)

A Bonaventurának Szent Ferenc életrajzából származó részletek nem okoznak különösebb gondot, mert a szöveg valamennyi Bonaventura-kiadásban azonos, csak a helyesírásuk eltérő. Bonaventurának a nálunk elérhető legrégebb kiadása: *Vita beati patris Francisci Assisiensis*. Viennae 1652. Három magyarországi kiadása: Pozsony 1747; Nagyszombat 1748; Kassa 1756. A bollandisták kiadása: *Acta Sanctorum*. Octobris tom. II. Antwerpen 1768. 742–798. Bonaventura kiadásában Szent Ferenc csodái az utolsó fejezet II. és III. §-ában vannak, de a magyar kódexben más a sorrendjük (ld. a megfelelő szöveg jegyzetében). Kódexünkben minden csodának címe van, a latin forrásokban ellenben nem találunk címeket, egyedül a bollandista kiadásban vannak címek, de ezek sem azonosak a magyar szövegben található címekkel. Ebből látható, hogy a magyar fordító más kéziratot használt, mint amelyekhez ma hozzájuthatunk.

A kézirat leadása után 1980. július 30-án megtaláltam a Jókai-kódexnek utolsó, még hiányzó forrását, amely a kódex 153–154. lapján olvasható *Fejezetnek: jmadkogaşrol* című fejezet latin megfelelője. A forrás lelőhelye: Bartholomaeus de Pisis: *Liber conformitatum*. Mediolani 1510. 123a lapja. Korábbi szövegének és variánsainak kutatására már nem jutott időm. Annyit mégis megjegyzek, hogy e mű 3. kiadásában (Bononiae 1590) is megtalálható a 154a lapon, versalakba szedve.

Ezzel a Jókai-kódex teljes szövegéhez van megnyugtató latin forrás.

A kódex szövege: betűk, írásjelek és egyéb jelek

Kódexünk írója barna színű tintát használt mindvégig, de piros tintával írja a fejezetcímeket, az iniciálékat és néhány utólag beírt szót és hiányzó betűt, mindezeket a kódex teljes szövegének leírása után. Egy-két helyen látható fekete tintával készült XVI. századi javítás, beírás. Az írás kapcsolt (kurzív) barátgót betűkből áll, minden bizonyval egy kéz munkája.

A Jókai-kódex írója a következő betűket használta: *a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, f, t, u, v, w, x* (írva: *q*), *y, z*. Betűkapcsolatok: *ch, cz, ew ~ ev ~ eu, gj, lj, nj, tj*. A betűk általában egyalakúak, csak néhánynak van két, a *z*-nek három változata. A *k* legtöbbször *℥*, de néha *℥*. Az *m* rendszerint olyan, mint a mai háromlábú *m*, de néhány szó végén (többnyire utó-

lag hozzáírva) *η*, pl. *fīan* (13 : 13). Az *r* kétalakú : *τ* (hasonló az *x*-hez, de bal lába hiányzik) és *χ*. Néhányszor csak egy kis hullámvonal jelöli a szó fölött : *ēzuen* (144 : 13). A mai *s* alak kevés kivétellel csak szó végén fordul elő, szó elején és belsejében a hosszú *f* használatos, szó végén csak véletlenül. A *z* leggyakoribb formája : *ʒ*, felső ága nagyjából vízszintes, farka alul hol jobbra, hol balra kunkorodik. A második variáns a bóbítás *ʒ̣*, jellemzője elől felkunkorodó ága. Ritkább az előbbinél, a kódex vége felé gyakrabban fordul elő. Ez a fajta *ʒ* néha (talán a gyors írás miatt) egy görbe vonallá zsugorodik, pl. az *ymadkozyk* (125 : 22) vagy a *ʒaija* szóban (148 : 4, vö. ezen a lapon a 9. és 15. sorban ugyanezt a szót). A harmadik *ʒ*-variáns a legkülönösebb, csak szó élén fordul elő, és szakálla van : *ʒ̣*. A dologban az a különös, hogy ez a szakáll néha olyan nagy, hogy *c*-nek látszik, márpedig a *cʒ* más hangnak a jele. Ha megfigyeljük a 8. lap 2., 12. és 16., a 9. lap 6., 11., 13. és 18. sorának kezdetén álló szakállas *ʒ*-ket, azt látjuk, hogy a szakáll (vagy *c* ?) az írástükör határvonalán kívül van. Ez azt a gyanút kelti bennünk, hogy ezt a *c* alakú szakállt valaki utólag írta a szókezdő *ʒ* elé. A háromféle *ʒ* azonos értékű, eltérő alakjuk nem okoz zavart. Azért ebben a kiadványban csak a legegyszerűbb alakú (*s* egyúttal leggyakrabban előforduló) *ʒ*-t használom. — Nagyon ritkán fordul elő az *i* és *j* betű, és rendszerint pont nélkül. Az *y* általában két pontos. Előfordul, hogy az egyik pont nem látszik, vagy a két pont egy vonalba folyik. Sokszor elfelejti az író kitenni a pontokat az *y*-ra. Hogy mégis ragaszkodik a pontokhoz, azt abból láthatjuk, hogy ha az *y* fölötti helyet egy mellette vagy fölötté levő betű íve vagy szára eltakarja, akkor is igyekszik helyet találni a pontoknak, hol a zavaró betű íve fölött (114 : 1 *attijam-fijaj*), hol a lecsüngő szár ívében (121 : 23 *lennij*), vagy két oldalán (149 : 5 *tennij*), néha egymás fölött (104 : 20 *kyk*), sőt a szomszéd betűn (38 : 11 *vagyön*). De a 162 : 15 sorban bizonyára csak tévedésből tette a pontokat a *v*-re (*hyvna*). — A nagybetűk között nem találunk több alakúakat. Egyébként nem következetes a nagybetűk használatában, gyakrabban használ kisbetűt ott, ahol ma nagybetűt írunk, pl. tulajdonnév, mondatkezdés esetén, de megvan nála a tendencia, hogy ilyenkor nagybetűt írjon. Mindig nagybetűvel írja a díszes iniciálét és kevés kivétellel az iniciálé után következő első betűt. Valószínűleg a nagybetűt helyettesíti nála a szó eleji betűkettőzés : *fferencʒ*, *leo*. De ebben sem következetes az író. Talán inkább csak azokat a betűket kettőzi szó elején, amelyeknek nagybetűs alakja alig különbözik a kisbetűstől (*f*, *l*). — Az író a magánhangzók hosszúságát nem jelöli, a nagyon ritkán előforduló *aa*, *ee*, *oo* nem a hosszúság jele. Viszont erős tendencia az írónál a hosszú mássalhangzóknak kettőzéssel való jelölése, és bár teljes következetességet itt sem mutat, magánhangzóközi helyzetben ritkán téved.

A betűk hangértéke :

c : c és (néha) k
ch : c és cs (ritka)
cʒ : c és cs
ew, ritkán *ev*, *eu* : ö, ő, ü, ű
h : h, néha nincs hangértéke
i : i, j, (ű) és palatalizáció

j : i, j, (ű) és palatalizáció
u : v, u, (ű)
v : u, v, (ű)
w : u, ú, ü, ű (magában ritka)
y : i, j, (ű) és palatalizáció
ʒ : sz, z, (zs)

A többi betű hangértéke nagyjából megegyezik a maival. Az ezektől eltérő esetek általában hibásak, a másoló néha önkéntelenül is az előbbi szöveg helyesírását követte.

Központozás. A Jókai-kódex írója csak a pontot és a kettőspont ismeri, valamint egy ma már ismeretlen, 7 (átírásban: I') alakú írásjelet használ. A pont lehet a kisbetű alsó, közép- vagy felső szintjén, de azt hiszem, hogy ez csak attól függ, hova sikerült a másolónak odaböknie. Leggyakrabban a kettőspont fordul elő, szerepe nagyjából megfelel a mai mondatzáró pontnak, vesszőnek. A pontot is általában ugyanilyen értelemben használja az író, de mintha idézet előtt inkább (magas helyzetű) pontot alkalmazna. De nem következetesen! — Legtöbbször a pont is, a kettőspont is piros tintával színezve van vagy piros függőleges vonással át van húzva, hogy jobban kitűnjék a szövegből. Néha a pont vagy a kettőspont piros tintával van írva. Bizonyára ezeket az író utólag pótolta, ahol hiányukat érezte. — A I' jel latin kódexekben fejezetek, esetleg új bekezdések élén álló szünetjel. A Jókai-kódexben azonban némely lapon egy ilyen jelet sem látunk, másutt majdnem minden mondat élén, sőt néha a mondaton belül is, nagyon következetlenül.

Az írásjelek jelölése	a kódexben				a kiadványban			
Barna tintával írt írásjelek	.	:			.	:		
Piros tintával írt írásjelek	.	:		I'	.	.	/	I'
Pirossal színezett fekete pontok	.	:			.	:		
Piros vonással vagy I'-val kombinált fekete pontok	.	:	.I'	:I'	./	:/	.I'	:I'

Az egymagában álló piros pont jegyzetszámot kap.

Elválasztójel. A másoló a sorok végén inkább túlmént a határvonalon, hogy ne kelljen elválasztania a szót. Ha mégis el kellett választania valamelyik szót, erre semmi szabályt nem ismert, a legfurcsább helyen is elválasztotta a szavakat, pl. *hog-y*; *vo-lna*; *ffere-ncznek* ... Az elválasztójel kifelé kissé emelkedő kettős vonás (v). Az elválasztójel a valóban elválasztott (nem összetett) szavaknak több mint felénél nincs kitéve. Vagy elfelejtette kitenni az író, vagy olyankor tette ki az elválasztójelet, amikor az előtte levő szövegben is ugyanott volt elválasztva a szó, ahol a másolatban is kellett.

Szétválasztójel. Ez függőleges fekete (ritkán piros) vonás két szorosan érintkező szó között. Olyankor használja az író, amikor két szó közti hézagba utólag valamilyen lemaradt vagy hiányzó betűt szűr be, ezzel megszünteti a szóközt, s az előbb még különálló két szó összeér. A szétválasztójel mutatja a két szó önállóságát. Pl. *azert|hijue* (27:20), *merel|tenny* (34:27), és még sok helyen (35:5, 18; 45:6; 59:4; stb.). Előfordul, hogy két egymás alatt álló betű szárai érintkeznek és zavarják egymást. Ilyenkor bármilyen irányú lehet a szétválasztójel. Pl. *az attyanak* és *newew* szavak között (65:

3—4); a *fogagyad* és *lelekeft* között (149: 22—23); a *hogj* és *ferencz* között (150: 9—10).

Fordítójel. Alakja olyan 8-as, amelynek alsó negyede le van vágva: 8. Ha ez pl. *n* betű fölé kerül, azt jelenti, hogy *n* helyett *u*-t kell olvasni. Pl. *fjyralmnál* (69:14); *zerelmñnek* (70: 3, a *k* is ki van javítva); *engedñen* (136: 2); stb.

Sorkezdést jelölő pont. Kódexünk írástükrének alsó és felső határa is jelölve van az 1—59. és a 70—71. lapon. Hogy a másoló mindig ugyanabban a magasságban kezdje az első sort ott is, ahol ezek a vonalak hiányoznak, a kívánt helyre előzőleg egy pontot, néhol kis vízszintes vonást tett a páros számú lap bal tükörvonalára. Ha nem is mindenütt (néha az írás is eltakarja), jól látszik ez a pont a 94., 98., 102., 106. lapon, és a kis vonás a 108. lapon.

Kacsaringók. Kódexünk jó néhány lapján látunk az első sorból kiemelkedő s az utolsó sorból lenyúló betűszárazakat, amelyek a kelleténél jobban tekeregnek. Érdekes, hogy némely lapon (pl. 25., 40., 41., 92., 128., 142. stb.) ezeket a cikornyákat valaki piros tintával áthúzogatta, talán az a barát, aki utólag a piros bejegyzéseket végezte vagy a munkát ellenőrizte. De vannak a szövegben jelentkező kacsaringók is, és ezek nemegyszer zavarják az olvashatóságot. Ezek a kacsaringók a sor alá nyúló betűszárazakból kiindulva átmennek a következő vagy még további sorba, és betűket ölelnek át. Nem lehet őket azonnal fölsismerni, az olvasó hajlandó őket lényeges betűrészeknek tekinteni. Így pl. a 111: 3 sorban a *tyztan* szóban levő *z* farka nagy kacsaringóval lenyúlik az alatta levő sorba és ott körülöleli a *nem* szó *e* betűjét; vagy a 111: 21 sorban a *cristushoz* szó *z*-jének szára körülfogja az alatta levő *neppreul* szó *re* betűit. Ilyen még a *z* a 74: 13; a 145: 6,11; a 149: 4; stb. sorban. És ilyen az *y* a 91: 6,7; a 108: 17; a 121: 10; stb. vagy a *h* a 75: 19; a 154: 28 sorban és a *g* kacsaringója a 145: 23; a 159: 28 sorban. De láthatunk ilyen kacsaringókat sok szövégi *s*-en is, pl. 4: 9; 129: 19; 137: 11; stb. — Látszólag lényegtelen ezeknek a cikornyáknak az ismertetése. Amikor azonban az olvasatot zavarják, jó tudni, hogy ilyenek is vannak.

A kódexek írását nemcsak mi olvassuk nehezen, bizonytalanul, hanem gyakran így voltak vele az akkori kódexírók és másolók is. Ennek oka a sok rövidítés, amelyek nem voltak mindenütt azonosak, a gyenge minőségű papíron elmosódó írás, valamint a fárasztó munkában elkövetett sok hiba. De az írás szövege romlott a használatától, a könyv nem megfelelő tárolásától is. A romlott szöveget még tovább rontották a másolók, akik már nem tudták jól elolvasni az eredeti szöveget. Így keletkeztek a kódexekben érthetetlen szavak. — A Jókai-kódexben is találunk szótévesztéseket és egy-két érthetetlen szót. A fordító pl. a *famem* szót *famam*-nak olvasta, a *venter*-t összetévesztette a *ventus*-szal, a *virtutis*-t a *vilitatis*-szal, a *calidus*-t a *callidus*-szal stb. Olyan eltorzult szó, amelyet sem a szövegkörnyezet, sem a latin források alapján nem sikerült fölsismerni és visszaállítani, mindössze kettő van a kódexben: *nezmelleffegnek* (115: 25) és *nijenjebe*(ualo) (142: 12). Amíg más jó megoldás nincs, keletkezésüket úgy kell elképzelnünk, hogy már a másoló előtt rontott szöveg volt, és ő, abban a hiszemben, hogy csak ő nem ismeri a szót, híven lemásolta az ott látni vélt betűket.

A magyar szöveget a Jókai-kódex eredeti példányából másoltam le és ugyanazon ellenőriztem. Munka közben általában a fakszimile kiadást használtam. Kiadványomban minden lapon ugyanaz a szöveg van, mint a megfelelő eredeti kódexlapokon, ugyanannyi sorral, azonos sorkezdettel és elválasztással. A sorok ötösével számozva vannak, hogy ez is megkönnyítse a fakszimilével való azonosítást és az adatok visszakeresését.

A magyar szöveg betűhű átírásban, mai nyomtatott betűkkel jelenik meg, de a hagyományhoz híven megtartottam a hosszú *f*-et (= *s*), valamint a *z* három alakváltozata közül mindig a legegyszerűbbet, a *z*-t használom. Az *i*, *j* és *y* betűkre kitettem a pontokat, ha az eredetiben is volt rajtuk (két) pont. — A latin eredetű rövidítéseket szögletes [] zárójelben kiegészítettem, pl. *mōda*: *mo[n]da*; *pdical*: *p[re]dical*; *q̄uent*: *[con]uent*; *p̄r*: *p[ate]r*; stb. — Az író hibáit, következetlenségeit nem javítottam ki. Az áthúzott, kipontozott és kivakart betűket, szavakat áthúzás nélkül kerek () zárójelbe tettem, ha olvashatók voltak. Az olvashatatlan részt ? pótolja. Az író által utólag beszúrt, a sorközbe vagy a margóra írt, jellel ellátott betűket, szavakat az írótlól kijelölt helyükre tettem, de ilyenkor a jegyzet utal a helycserére.

A középkori írók nem szívesen csúfították írásukat javításokkal, törlésekkel. A hibásan kezdett vagy leírt szót rendszerint javítatlanul meghagyták, és utána újra leírták a szót hibátlanul. Hasonlóképpen tesz a Jókai-kódex írója is, sok szót, magános betűt ott hagy érintetlenül, mert mást kellett volna írnia, majd utána leírja a helyes szót vagy betűt. De néha mégis kijavít egy-egy betűt úgy, hogy a hibás betűre ráírja a helyes betűt. Ilyenkor, ha el lehet dönteni, melyik az utólag odaírt betű, azt vettem a szövegbe, de a javítást a jegyzet közli. Ha nem lehetett eldönteni, melyik betű javítja a másikat, akkor a másoló szóhasználatára és helyesírására alapján helyesnek tartott alakot vagy betűt írtam le, és jegyzetben megmagyaráztam. — Gyakran lehet a szavak közvetlen közelében látni tévesen leírt betűnek (különösen a betű felső ívének vagy a sor alá nyúló szárának) nyomát, maradványát. Az író változatlanul ott hagyja ezeket a betűmaradványokat, pedig ezek rendszerint zavarják az írásképet, mert valamilyen jelnek látszanak. Figyeljük meg a betűnyomokat a következő szavak fölött: *peldatt* (15:14); *tezenuala* (65:3); *menbe* (127:12); *orzagnak* (156:12); *gyermekrewl* (161:18). Ezeket a betűmaradványokat a másoló csak ritkán törli, pl. *mert* (90:26); *hyueluen* (110:18); *ewreumuel* (124:15). A kiadványban nincsenek benne ezek a betűnyomok, de jegyzetben megemlítem javításukat. — Az általában végzett szövegkiigazítások és a jegyzetekben adott, az eredeti szövegre vonatkozó magyarázatok a fakszimilén minden esetben ellenőrizhetők.

Mivel a fakszimilén a piros írás nem különböztethető meg a barnától, az eredeti kódex pedig nem mindig áll rendelkezésünkre, azért nyomdatechnikai szempontból a kódexben piros tintával írt betűk, szavak, sőt írásjelek is a kiadványban *dőlten* vannak szedve. — A kódex szövegében a díszítéssel kívül a piros tintának még egy fontos szerepe van: a szövegtagolás! A másoló az áttekinthetőség kedvéért minden mondat első szavának nagy (esetleg: kis) kezdőbetűjét piros ecsettel függőlegesen áthúzta: színezte! A nagy

M-et kivételesen mindig vízszintesen húzta át. Ha az író kettőzött betűt (ami nagy valószínűséggel nagybetűnek vehető) színez, a piros vonást a két betű között függőlegesen húzta: *f|f, l|l*. Az is megesett, hogy olyan szó első betűjét (akár nagy-, akár kisbetű az) színezte át pirossal, amely nem mondatkezdő, csak annak vélte. De megtörtént vele az ellenkezője is, néhány mondat kezdőbetűjét elfelejtette beszínezni. A szöveg tagolása kedvéért legtöbbször pirossal színezi a pontot és a kettőspontot, ha pedig utólag veszi észre hiányukat, piros ecsetjével rakja ki őket. — Kiadványomban a pirossal való színezést úgy jelölöm, hogy a színezett betű *félkövér* szedésű, kettőzött betű esetén csak az első betű *félkövér*. Megfelelő betű hiján a nyomda a félkövér 3 betűt (ami pirossal színezett betűt jelent) mai alakú *félkövér* z-vel, a z-nek nagybetűs álló és dőlt változatát mai alakú nagy álló Z és nagy dőlt Z betűkkel helyettesítette. — A félkövér (hosszú) f hiányát megfelelő nagy-ságú félkövér integráljel *f* pótolja.

A kódex néhány lapján piros tintával áthúzott szó vagy szavak láthatók, főképpen a 41–51, az 58–68 és 117–144 számú lapoknak szövegeiben. Ez aligha lehet hibás vagy téves szavak törlése, hiszen ezek értelemszerűen beletartoznak a szövegbe, a latin forrás is hozzá őket. Talán éppen olyan kiemelés lehet, mint a nagybetűk színezése? Egyelőre bizonytalan.

A latin szöveg. Amint már előbb említettem, nincs olyan egységes latin forrás, amely teljesen és ugyanúgy tartalmazná mindazt a szöveget, amely a Jókai-kódexben megvan. A tartalom summázásából kiderül, hogy kódexünk kétharmad része az *Actus beati Francisci et sociorum eius* című legen-

A latin források elhelyezkedése a Jókai-kódexben

JókK.	1–49	49–78	78–87	87	87–123	123–126	127–153	153–154	155–162
Actus	1–9	31–33 38–43 45		67			10, 13–14, 16, 18–19, 24, 23		
SpPerf.			12–14 18 20–21		25–26, 28–29, 40, 51–53, 56–58, 79, 66, 68–73, 81, 85–86				
BpK.						14a2– 14b1			
Conform.								123a	
Bon: VFr.									785–787

Az Actus és SpPerf. rovatban a számok fejezetet, a többi rovatban lapot jelentenek.

dagyűjteményből származik, egynegyed részének forrása a Speculum perfectionis című életrajz, az utolsó néhány lap szövege pedig a Budapesti Kódexből, a Conformitas-ból és Bonaventura Vita beati Francisci című munkájából való.

Az Actus és a Speculum perfectionis szövege legkönnyebben Sabatier-nek már említett két könyvében hozzáférhető. Ezek kiegészítője és egyben sok variáns szolgáltatója a Budapesti és a Vatikáni (4354-es számú) Kódex, valamint a Speculum vitae 1504. évi velencei és 1509. évi metzi kiadása. Alapszövegnek Sabatier két könyvének szövegét vettem, de állandóan összehasonlítottam a Budapesti és Vatikáni Kódexszel meg a Speculum vitae-vel. Szent Ferenc csodáit Bonaventurának bollandista kiadásából vettem (Antwerpen 1768), mert ebben címeket is találtam. A nem egyező részeket összevetettem Bonaventurának 1652. évi bécsi és három magyarországi (pozsonyi, nagyszombati, kassai) kiadásával is. Sabatier mindkét könyvében elég sok variánst közöl (a vatikáni, párizsi, liège-i, berlini, liegnitzi kódexből, egyetkettőt a Liber conformitatum-ból). Ezekből a variánsokból csak azokat vettem át, amelyek jobban megközelítik kódexünk szövegét. Sabatier variánsai közül csak az elérhetőket ellenőriztem.

A latin szöveget igyekeztem a magyarral párhuzamosan elhelyezni, amennyire lehetett. Lapváltás esetén már nehezebb volt pontosan úgy elvágni a mondatot, hogy a mondatrészek is megfeleljenek egymásnak. A kódexből elveszett lapok hiányát a magyar szöveg alján az utolsó jegyzetben jelzem. Ilyen esetben a csonkán kezdődő vagy végződő fejezetnek a latin megfelelőjét legalább teljes mondatná egészítettem ki, és a kiegészítést szögletes [] zárójelbe tettem.

A középkori latin kódexek, sőt az első nyomtatványok is tele vannak rövidítésekkel (sziglákkal). Ilyenek pl. *p̄r* (pater); *em* (enim); *m* (mihi); *t'* (tibi); *q̄* (qualiter) stb. Ezeknek hiányzó betűit minden esetben szögletes [] zárójelben adom. Pl. p[ate]r.

A latin források különféle helyesírását a klasszikus latin szerint egységesítettem. Kivételesen meghagytam a most először megjelentetett források eredeti írásképet.

A latin szöveg forrását mindig megadom. Az alapszövegnél a fejezet élén, közvetlenül a cím után van a forrásjelzés rövidítve, a variánsoknál pedig a megfelelő számú jegyzet élén találjuk a forrást. Ha egy lapon ugyanabból a forrásból több variánst idézek, akkor a forrásjelzés melletti lap- vagy foliószámot (betűjelet) csak az első idézés alkalmával vagy a lapszám megváltozásakor teszem ki.

Ezúton köszönöm meg Károly Sándor egyetemi tanárnak munkám gondos lektorálását és jó tanácsait. További köszönet illeti meg az Akadémiai Kiadó és Nyomda dolgozóit könyvem igényes szövegének elkészítéséért, és hálásan köszönöm Négyesi Mária belső szerkesztőnek művem sikeres nyomdai előkészítését és gondos ellenőrzését.

A gyakran használt forrásmunkák rövidítése :

- Actus : Collection d'études et documents sur l'histoire religieuse et littéraire du Moyen âge. Tome IV. Actus beati Francisci et sociorum eius. Paul Sabatier, Paris, Fischbacher, 1902. Megvan a budapesti Egyetemi Könyvtárban. Jelzete : Ac. 4877/4.
- Bon : VFr. : Vita beati Francisci auctore s. Bonaventura. Acta Sanctorum. Octobris tom. II. Antwerpen 1786. 742—798.
- BpK. : Budapesti Kódex, az Országos Széchényi Könyvtár kézirat-tárában. Jelzete : Cod. Lat. medii aevi 77.
- Conform. : Bartholomaeus de Pisis, Liber conformitatum. Megírásának ideje : 1385—1390. Első kiadása : Milano 1510., harmadik kiadása : Bologna 1590.
- Maz. : A párizsi Mazarin Könyvtár 1743-as és 989-es számú kézírata. Sabatier két könyvének alapszövegét tartalmazzák.
- SpP. : Collection de documents pour l'histoire religieuse et littéraire du Moyen âge. Tome I. Speculum perfectionis seu S. Francisci Assisiensis Legenda antiquissima, auctore fratre Leone. Paul Sabatier, Paris, Fischbacher, 1898. Megvan a Budapesti Egyetemi Könyvtárban. Jelzete : Ac. 4877/1.
- SpV. : Speculum vitae beati Francisci et sociorum eius. Venetiis 1504 és Metis 1509. (A velencei kiadás idézésekor nem írom ki az évszámot.)
- VatK. : A Vatikáni Könyvtár 4354-es számú kódexe. Fotokópiája megtekinthető az MTA filmtárában. Jelzete : A. 363/IV.

Egyéb jelek és rövidítések :

- Ø : A jegyzetben levő Ø azt jelenti, hogy az utána álló szó vagy szavak nincs(enek) meg az idézett forrásban.
- () : Kerek zárójelben vannak a magyar szövegben az író által törölt (áthúzott, kipontozott, kivakart) betűk, szavak ; a latin szövegben a fejezetek forrásjelzései és a már Sabatier-nál kerek zárójelbe tett (más kódexekből átvett) szavak, mondatok, valamint a figyelemfelkeltő (sic !) szó.
- [] : Szögletes zárójelben vannak a magyar szövegben az akkor közismert rövidítések hiányzó betűi, pl. frat[er] ; a latin szövegben a Sabatier szövegéből le nem fordított szavak, mondatok ; valamint a magyar kódexből elveszett lapok miatt csonkán kezdődő vagy végződő magyar mondatoknak megfelelő latin kiegészítései, hogy ezzel az esetleg értelmetlen csonka magyar mondat megértését elősegítsük.

fratent vbi quidam paterfamilias rogatus
la: ex clauibus nati rogatus quidam leuiter
habet mendicantes embeas ott az zyg
eten latinja es bpsed ydew el mulier
leuiter nati vax es vo. es leuiter scitorem
heliu bps mondatot zygctbclinet es meij
az vaxat embes nati bztesseget tezet
az helinet helott zent ferent es felcol m
ondott neijueninapot zolyalta Iesus az
fufnat neijueninapot

Nent ferentem frater leora
ualia tanontafaxol
Empnemem tely ydewen Myforon
zent ferent vernala parysbalot frat
leonal zent marahoz de angelis es extett
bidey temenon geotiuata hyua frat leor
es nemyleuette cleuchaladatuata monda
frater leor volletet hogi es zezettnecl
frateris menden felben agyonat zentse
gnet. es vo epyetnecl vo peldavat Deu
reomest ezde uegyed hogi mrazen otto
gyel telletes vnyafay es hogi valamen
myet yartuolna es meij hyua extett smo
nda ob frat leor volletet es zezett vatotet
vylagosfokon geotbclen teryezen cordew
geotbclen hyvazeen sylotetnecl halomast
santabnat yarast memabnat agyon zolast

belne: Az gyermek uete ev zynbe szorgat
 mast co tet meg kymlemy hona menne
 katter ferengz quagyi myt cucl tenne
 mytoron felbelugala es hogy evtet a
 lom meg ne calna helyhezete magy-
 t helyben zent ferengnet mellette t
 es ev evnet kotte zent ferengnet ev
 uehes hogy meg evne mytoron zent
 ferengz fel belne vgy hogy zent ferengz
 sz plynemew kotte kotte sem myt pon
 erzet: De mytoron mynd melyet az
 nanak zent ferengz fel bels es ev
 uet evne megtartotten megoda az
 agyarmeknek evnetet oby oloson hogy
 az gyermek sem egykeppen non erze
 es tuene nemy halomna az hely melc
 bolotuala zepsege edev evn magy
 ymadkozmy: De az gyermek mytoron
 magat fel kotte kotte es leotte
 nolna evnet zentnet evnetet meg
 feytettem: legottan fel bels hogy atyot
 mykeppen gondbauala meg kymlemy
 De mytoron kotte kotte nyttia az ap
 tott: Eyn megvnuala az edevbel es
 cbeuuen hogy zent ferengz onnalt me
 nuolnady legottan az edevbel me ne va
 nna es meret az mondot halomnak te
 tengsten bolot zent feren kotte kotte magy

secum ducens in gl'am dicens. iste uere est frater minor. Dec aut frater ille suo ministro requisit per obedientia bec causa mei fletus fuit et non fames.

De simplicitate et puritate fratris leonis qui uere fuit primo de locutione dei ad sanctum franciscum per fratrem leonem.
Quam beat pater noster frater franciscus in principio ordinis consistens in quodam locello cum fratre leone ubi liberos ad dicendum officium non habebant. Quia ad matutinum uenerunt dixit sanctus franciscus ad socium charissime nos beatiarii non habemus ubi possumus dicere matutinum. Sed ut tempus ad laudem dei expediam sicut te docuerit ita dicam: et caue ne aliter uerba mutas. Ego enim dicam o frater frater tu fecisti tot peccata in seculo et tu es dignus inferno. et tu frater leo rideas. Uerum est quod infernum profundissimum meruisti. frater uero leo purissimus ut columbina simplicitate respondit. Libenter pater incipe in nomine domini. Et sanctus franciscus incepit dicere. O frater frater tu fecisti tot peccata in seculo quod tu es dignus inferno. Et frater leo respondit. Deus faciet per te tot bona quod sis in paradysum. Sanctus autem franciscus dixit. Non dicam ita frater leo. sed quando ego dicam O frater frater tu fecisti tot iniqua opera propter omnia quod es dignus maledicti et tu ita respondas. Inter male dictos dignus es computari. Et frater leo dixit. libenter pater. Et sanctus franciscus cum multis lachrymis et suspirijs et tonsionibus pectoris et ualido clamore dicebat. O bone deus celi et terre ego pro te tot iniqua commisi quod dignus sum penis maledicti. frater leo respondit. O frater frater deus faciet te talem quod inter benedictos eris singulariter benedictus. Et sanctus frater

dictus admirans quod ille semper contra se dicebat corripiendo cum dixit. Quare frater leo non rideas sicut ego te doceo. Per sanctam obedientiam tibi precipio quod semper ubi quod te in somnibus rideas sicut ego te doceo: per sanctam obedientiam precipio. Ego sic dicam. o frater frater tu facis putare ne miseris tui deus cum tot peccata contra patrem misericordiarum et omnium totum solationis commiseris quod non es misericordiarum dignus iuuenire. Et tu frater leo rideas. Nullum es dignus misericordiarum iuuenire. Et frater leo respondit. Dicam amodo per quod ego dicam quod admodum precepisti. Et sanctus franciscus facie letam in celis et manibus erectis ad omnem acutum flexis cum fletu magno dicebat. O frater frater peccator magne: o frater frater tu facis putare misericordiarum deus cum tot peccata contra patrem misericordiarum et deum totum solationis commiseris quod non es dignus misericordiarum iuuenire. Et frater leo respondit. Deus per cuius est in infernum maior misericordia quod peccata tua faciet tibi magnam misericordiam et supradet tibi multiplicem gratiam. Scias autem frater frater dulciter iras et patenter turbatus dixit frater leoni. Quare frater leo contra obedientiam precepisti et ita toties contra obedientiam respondisti. Et frater leo respondit reuerentem humiliter in omni parte. Deus sit per charissime quod ego posui semper sicut peccas respondere deus me facit loqui semper in benedictionem et non finem meum propositum. De quo sanctus franciscus admiras autem frater leoni. Rogo te charissime quod hac vice dicam cum me accusaueris sicut prius quod misericordiam non sum dignus et semper ista frater leoni proponere contra multa lachrymis. Respondit sanctus leo. Dicam per quod hac vice sic uolueris ridebo. Et sanctus franciscus cum lachrymis clamans dicebat. O frater frater tu facis putare

dicatione ad deum conuerteres. Locum montis Iheru ubi scitis Frater Philippinus miraculis corruccan do: conuersionem gentium ad Christum predicat continue. Locum de monte Policiano: qui habuit multos fratres scientie & uirtutis. ¶ Custodia maritime habz locus de Nassa: in quo est sepultus Frater Berardinus signis gloriosus. hic locus habuit plures predicatoros solenes. Locum de Plumbino. Locuz de Grosseto. Locum de Castellione. Locum de Suuereo. Locum de Montano. dicta loca habuerunt probos fratres litteratos & predicatoros pcpuos. Iam dicta sunt loca prouincie Thule: e: in quibus fuerunt notabiles fratres uerbo & uita apud seculares famosi: quorum nomina & si non sunt multuz nominata per fratres: sufficiunt qd christo sunt inter electos ascripta. Qui & opera plura fecerunt deo accepta & mundo & specialiter ad predicandum. ¶ Prouincia Bononie.

Rouincia Bononie habet quinqz custodias. **P** ¶ Custodia Bononie habet Locu Bononie: in quo iacent fratres sanctitate preclari. ¶ Nicolaus q in uita sua mortuuz suscitauit. Ac nouos oculos habenti eruitus tribuit Bonicias qui euz beato. F. fuit quando regula nostram qua uirtuz perfectit. Qui do de Spiritu predicator deuotus Mattheus de Fuentia & Gilielmus de Cortimilio. Qui orum munit & predicator tota renouata fuit Bononia: in dicto loco bononie fuit illud de crucifixu uidelz. Nam cum quidaz frater repere capituli generalis ibidem celebrati fuisset generali ministro inculcatus. ¶ Frater inculcatus ad crucifixu qui erat in ecclesia accessit: coqueretis quo ipse cum esset iustus permitteret ipsum sic inuoluit infamari & accusari. Et crucifixus tunc eiad respondit peruerfus dicens. Et ego quid denuntia: pendes iter latrones.

Oraui nre obtinui: carnis petitiones. Calicẽ mortis serbui: patri placere studui: per carnis passionẽ. Ego non murmur exeat: si nõ fir qd orasti. Nec orasse peccat: quis nõ impetrasti. Dum fraudat desiderium: d mal? beneficium: datorem obligasti. Ad me si leuis oculi: luuides argento uendi. Tradi quoqz per osculum: & dure cõprehendi. Ac alligari similitus: offici uerbis: bus ueluti iam desperatus. Presens & potissimis: quibus si latro ligatus. Si quos amari fortius: ab his inquam citius: sum spretus & negatus. Ibi clamor derisio: seueritas minarum. Et capitis uelatio: & ictus maxillarum. Omnes impune ferunt: & quicquid mihi faciunt: uidetur esse parum. Saturatus opprobriis: ducor ad pilatum: Renouatus iniuriis ruit in accusatum. Hinc hominidam liberant: & me cruentis uerberat. Ad mortem iudicatum: Ibi nil ualet ueritas: siue ius allegado. Sed emula clamoritas: preualet insultando. Nec presens dat presidia: nec curaz gerit curia de iusto liberando. Quasi uile mancipium: dant in Herodis manus. Mox producor in medium: deludor ut infans. Tandem remissus panno: dno mortis supplicio: condẽnet ut prophanus. Extra muros eictor: & ipse crucem fero. Nalate uidentẽ spoliõ: uestimentis que gero. Tandẽ claris ofodior: & in cruce morior: de uita non despero. Tu erge uermis non turberis: si statim non consequris: quidquid a pre queris. Frater uero his auditis stupelactus ex loquutione: & roboratus ex uerbis Christi: quicquid sibi fuisset imposuit libenter excepisset: sed domino faciente: eius innocẽtia est reperia. Frater iste dicitur fuisse Magister Ioanes Peccati Anglicus:

§ II. De mortuis suscitatis.

IN castro montis Marani prope Beneventum ^a Mortua ad vitam dante mulier quædam, S. Franciscus peculiari devotione coherens, viam universæ carnis intravit. Convenientibus autem clericis nocte ad exsequias & vigilias cum psalteriis decantandas, subitò, cunctis cernentibus, erexit se mulier super lectum, & unum de assistantibus sacerdotem, patrum videlicet suum, advocavit, dicens: Volo confiteri, pater *b*. Ego enim mortua duro eram carceri mancipanda; quoniam peccatum, quod tibi pandam, necdum confessa fueram. Sed orante, inquit, pro me S. Franciscus, cui, dum viverem, devota mente servivi, redire nunc ad corpus indultum este mihi, ut, illo revelato peccato, sempiternam promerear vitam. Et ecce, vobis videntibus, postquam illud detexero ad promissam sequiem properabo. Trementer ergo sacerdoti

GGGG

786 VITA ALTERA S. FRANCISCI

A. S. Bonaventura

trementi confessa, post absolutionem receptam quiete se in lecto collegit, & in Domino feliciter obdormivit.

238 In castro Pamarco, in montanis Apuliæ potho, patri & matri unica erat filia, in tenera ætate tenere prædilecta. Quâ infirmitate gravi ad mortem perductâ, parentes eius succellonem aliam non sperantes, se in illa quasi mortuos reputabant. Convenientibus ergo consanguineis & amicis ad flebile nimis funus, jacebat mater infelix ineffabilibus completa doloribus, & absorpta supremâ tristitiâ, de his, quæ fiebant, nihil penitus advertebat. Interim S. Franciscus, uno tantum socio comitatus apparens, desolatam visitare dignatus est feminam, quam sibi senserat esse devotam; & piis eam affatus alloquiis, Noli flere, inquit; nam lucernæ tuæ lumen, quod deploras extinctum, mea tibi est intercessione reddendum. Surrexit continuò mulier, & quæ sibi dixerat Sanctus, omnibus manifestans, non permisit, extinctum corpus efferrî; sed cum magna fide S. Francisci nomen invocans, & mortuam filiam * apprehendens, vivam & incolumentem, cunctis videntibus & mirantibus, allevavit.

* Sur. felix

B

239 Cum fratres de Noceria peterent quod-

dam plaustrum à quodam viro, Petro nomine, quo aliquantulum indigebant, stulte respondit * eis, pro petito subsidio irrogando convitium, & pro elemosyna, ad honorem sancti postulara Francisci, in nomen ipsius blasphemiam

Pater ob blasphemiam petitis mortuum, penitentia vultu redditur.

iunem, & subito interemit. Viri autem & mulieres ruinæ sonitu excitati, vndiq; accurrentes, eleuauerunt hinc inde ligna & lapides : & miseræ Matri mortuum filium reddiderunt. Illa vero amarissimis repleta singultibus, sicut poterat, dolorosis vocibus exclamabat; Sancte Francisce, sancte Francisce, redde mihi filium meum. Non solum autem illa, sed & omnes qui aderant, beati Patris præsidium flagitabant. Sed cum non esset neque vox, neque sensus; cadauer posuerunt in lectulo : & ad sepeliendum ipsum, diem crastinum

S. FRANCISCI. 427
num expectabant. Mater verò fiduciam habens in Domino, per merita sancti eius, ne beatus Francisci operam altare, si filium suum reuocaret ad vitam. Et ecce circa horam noctis mediam, cœpit iuuenis oscitare: & calefcentibus membris, viuis exurgens & sanus, in laudis verba prorumpit. Sed & clerum qui conuenerat, & populum vniuersum excitauit ad laudes & gratias Deo, & beato Francisco cum mentis lætitia persolueudas.

7. Iuuenis quidam Gerlandinus nomine, de Ragusa

A JÓKAI-KÓDEX BETŰHŰ SZÖVEGE
ÉS LATIN MEGFELELŐJE

*Mij vronknac ief[us] cristusnac gycze
 retyre es gyczewsegere es my aty
 ancnak bodog ferencznek : yrtatt
 anak meg yttegyel nemij yra
 5 fok bodog ferenczrewl¹ es tar
 syrol : ewnekyk czudalatos mij
 uelkedetecrewl*

*Tudni melt azert hog mi atyank
 bodog fferench menden miuelkedetiben :
 10 iftenhez volt halfonlatos I Mert mikepen al-
 dot cristus ew predicacioyak² kezdetiben
 ven maganak tizenket apoftalt³ mendent
 el hagjvan I Ekeppen bodog sent fferench
 vallot tyzenket tarlot melleges zegenleg-
 15 et valasztuan Es mikeppen egy d⁴ tizen
 kettewbelewl tewrben magat megakaf-
 totta Ezkeppen egy ezfelelmondot tizenk
 et tarlbol cappolnabely frater Janus ki
 magat terben megakasztotta Es mikeppen
 20 az lecent appaftalak⁵ voltak mend ez vilag-
 nak czudalatosfok es zent lelekuel tellefe-
 k I Azkeppen ferencnek sentleges tarfi az
 anna sentlegnek voltanak embery ./. hogj
 appaftaloknak ideytfeluguan vyilag nem
 25 vallot oly czudas embereketh ./. Mert nekyk⁶
 volt ryuteteth harmad menyg : mykenth
 frater Eged Neky volt yllettetet ayakyual
 Mykent ylayas tyzes keuel angaltol : mykent*

Erősen megviselt lap, sok helyen, főként az öt alsó sorban elmosódott az írás. A jobb margó közepén hatalmas tintafröccsentés, amely a közeli betűkre is kihat. A 16., 17. és 18. sor végén egy későbbi kéz néhány már alig olvasható betűt fekete tintával újra átirat. A 18. sor utolsó szavát nem tudta jól kibetűzni, s *ki*-t írt oda, pedig ott *newew* vagy *new* volt (vö. MNy. 60: 470).

¹ A második *r* helyén egy téves magas betűt kezdett az író.

² A szóvégi *k* voltaképpen a következő szó első betűje. Az író elfelejtette törölni, vagy a javítással nem akarta az írást rontani.

³ Az *o* *a*-ból látszik javítva, vagy esetleg fordítva.

⁴ Téves betű.

⁵ A második *a* javítva látszik.

⁶ A szóvégi *k* mintha át volna húzva.

[*Incipiunt actus quidam mirabiles beati Francisci et sociorum eius primorum*]

Ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi et sanctissimi patris¹ Francisci. Hic scripta sunt quaedam notabilia de beato Francisco et sociis eius et quidam actus eorundem² mirabiles, quae in legendis eius praetermissa sunt, quae etiam sunt valde utilia et devota
(Actus cap. 1.)

Primo igitur³ sciendum est, quod beatus pater noster Franciscus in omnibus suis actibus fuit Christo conformis. Nam sicut Christus benedictus in principio suae praedicationis assumpsit sibi duodecim apostolos omnia relinquentes, ita beatus Franciscus habuit duodecim electos socios paupertatem altissimam eligentes. Et sicut unus de duodecim apostolis laqueo se suspendit, ita unus de duodecim sociis praedictis, frater Johannes de Capella nomine⁴, laqueo se suspendit. Et sicut illi⁵ fuerunt toti mundo admirabiles et pleni Spiritu sancto, ita illi sanctissimi socii sancti⁶ Francisci fuerunt homines tantae sanctitatis, quod a tempore apostolorum mundus non habuit tales⁷. Nam quidam eorum fuit raptus usque ad tertium caelum, videlicet frater Aegidius. Quidam tactus fuit labiis ab angelo calculo ignito, sicut Isaias, videlicet

A [] zárójelbe tett cím a legtöbb kéziratban és nyomtatványban megvan.

¹ BpK. 34b: *patris nostri*.

² BpK.: *eorum*.

³ BpK.: *ergo*.

⁴ BpK.: *Ø nomine*.

⁵ BpK.: *illi sancti apostoli*.

⁶ BpK.: *beati*.

⁷ SpV. 2a: *tales helyett tam mirabiles homines*.

frater fýlep ./ Legim[us]¹ Oluafuluk hug neký zol-
 uala yftenuel ./ mýkeppen barat bratyának :
 mýkeppen moyfes Auagý mýkent tyzta
 lagos Siluefter : neký reppeluala ýftený
⁵ belczefegnek vylagoffagara ./ Mýkeppen Ja-
 nus Ewangelifta : mýkent (f)² alazatos frater
 / Bernald ký magarazuala mellefes³ ýra-
 lokoth : / Neký volt senteltetet ýftentewl
 Es sentefegewltetet menben : Mikoron me-
¹⁰ glen eelne⁴ ezuýlagban mýkeppen sentel
 teteth Mýkent frater Rufinus alifiabelý
 nemes ýftenben ýgenhýufeges Es yollehet
 mend fenlettenek yelenfeges malaftual
 mýkeppen ala meg tettýk kykkezewl elew-
¹⁵ lsew es eleve zylettett ýdenek eleztebuo-
 ltabal⁵ mýkent zentfegnek ýeleffegeuel
 volt frater Bernald ký ezkeppen fordolot
 vala meg Mýkaron sent ferench meglen
 vala ezwýlagý ruhaban : / De maga mend-
²⁰ enestewl meg vtaltatott es vylagnak
 keppetewl⁶ el tauazot⁷ es penitencýaert me-
 ndenestewl meg zyrynýeedett es meg far-
 golott vgý hogý lokaktol balkatagnak aloý-
 tattnek ./ mert de maga vala ýftený belcze(e)-⁸
²⁵ leguel yzefellett es sent leleknek senderete
 lsegevel fundaltatott es ereffeýtetett ./ lok

¹ A *Legimus* a fordító téves olvasata a *Longus* név helyett, le is fordította a téves szót.

² Téves *f* betű áthúzva, talán ide akarta írni az író a *frater* szót.

³ Az első *e* valamiből javítva látszik.

⁴ Az *n* valamiből javítva van.

⁵ Az író a szóvégi *-ban* ragot bizonyára *-ual-ra* akarta javítani, de csak az *n-et* írta át, a *b-t* elfelejtette kijavítani.

⁶ A fordító a *spe* helyett *specie-t* olvasott.

⁷ A második *a* javítva látszik.

⁸ A sor végén egy kivakart *e* nyoma látszik.

frater Philippus Longus. Quidam loquebatur cum Deo, sicut¹ amicus cum amico², videlicet frater Silvester, virgo³ purissimus. Quidam ad divinae sapientiae volabat lumina ut aquila⁴, scilicet frater Bernardus humillimus⁵, qui scripturas profundissimas declarabat. Quidam fuit sanctificatus a Domino⁶ et canonizatus in caelo, dum adhuc viveret in hoc mundo, quasi sanctificatus in utero, scilicet frater Rufinus nobilis de Assisio, vir Christo fidelissimus. Et sic⁷ omnes speciali⁸ praerogativa fulserunt, sicut probabitur infra⁹. Quorum primus et primogenitus, tam prioritate temporis, quam privilegio sanctitatis, fuit frater Bernardus¹⁰ de Assisio, qui conversus fuit hoc modo.

Quum sanctus Franciscus adhuc esset in habitu saeculari, tamen totus despectus et a spe saeculi desperatus, et propter paenitentiam totus deformis et squalidus, ita ut a multis putaretur insanus¹¹, quum tamen esset divino sale conditus et Spiritu sancto¹² tranquillitate fundatus et confirmatus¹³, per magnum¹⁴

¹ SpV. 2a: *ut*.

² SpV.: *amico quasi alter Moyses*.

³ BpK. 34b: *Ø virgo*.

⁴ SpV.: *aquila quasi Evangelista* (János evangélista jelképe a sas).

⁵ BpK.: *humilis*.

⁶ BpK.: *Deo*.

⁷ BpK.: *Ø sic*.

⁸ BpK.: *spirituali*.

⁹ BpK.: *A probabitur infra helyett inferius apparebit*.

¹⁰ BpK.: *Bernhardus*.

¹¹ BpK.: *insanus esse*.

¹² BpK.: *Spiritus sancti*.

¹³ BpK.: *firmitas*.

¹⁴ BpK.: *longum*.

ydeyglen ezkeppen Afífaaltalmenuen: farual
 keuekuel ewnen tulaýdonitol mikeppen ýd
 egenektel zamtalan bozzofagokual ýllette-
 tikuala *Γ* Ew kegýeg nag bekefeguel myke-
⁵ nt líket es nema nagý vigý arczaual
 el mulýkuala *Γ* De vr Bernard ký vala
 afífiabelý nemeflek kezzewl es belczekkezze-
 ýeles kynek tanalczyñat¹ mend engedne-
 kuala²: keezde belczen gondolný zent ferenc
¹⁰ ben ezvylagnak ennýe vlatatýat es bozz-
 ofagokban enný alhatattoffagatt es enný
 huzzw zenuedetitt *Γ* vgý hogý hana ketegze-
 ndeýg ekkeppen emberekmýat meg vta-
 ttot es meg meuettetett: mendenkor ynkkab
¹⁵ alhatatoffnak lattatýkuala *Γ* Monda ewn
 yonhanban: *Γ* Semegýkeppen nem legett hug
 ez³ frater nem vallana yltennek nagý ma-
 malaftýat *Γ* Es ýftentewl yhlelmýatt⁴ vendege
 hýva zent⁵ ferencet hogý eftue uele enn-
²⁰ ek⁶ De vr Bernald vette ew yonhaban-
 akaratýaua mekkymleni bodog⁷ ferencz
 nek zentfegett ewtett hýua hogý az euel
 ew hazaban nywgonnak: Es zent feren-
 cznek⁸ alazatoft engeduen *Γ* vr Bernald
²⁵ tewn ewn tulaýdon kamarayaban agý-
 at czýnaltattný: kyben euel zenettlen eg-

¹ A szóvégi *t* a másoló téves olvasata a hasonló *c* (= *k*) helyett.

² A *d* előtt téves betű maradványa.

³ Az *ez* előtt egy kivakart *f* felső íve látszik.

⁴ A szó vége *mya* lehetett, majd az író a szóközbe egy *t*-t írt, egy másik *t*-t az *a* fölé, s mivel a *t* betöltötte a szóközt, az író a *t* és *v* közé egy függőleges vonást húzott.

⁵ A szó előtti szóközben egy hosszú *f* nyoma látszik, ami talán a *zent* régi helyesírásának nyoma.

⁶ A fordító itt kihagyott egy olyan szóval (*sero*) végződő mondatot, mint az előtte levő.

⁷ A *d* *g*-ből van javítva.

⁸ A *-nek* rag *n*-jén vakarás látszik, talán az író javítani akart a szerkezeten, a *ferencz* ui. alanya az *engeduen*-nek.

tempus sic eundo per Assisium, luto et lapidibus tam a suis quam ab extraneis innumeris afficiebatur iniuriis; ipse vero patientissime ut surdus et mutus in omnibus pertransibat hilari facie¹. Dominus autem Bernardus² de Assisio, qui erat de nobilioribus et ditioribus³ et sapientioribus de tota⁴ civitate, cuius consiliis omnes acquiescebant, considerare sapienter incepit tam altum mundi contemptum in sancto Francisco, et tantam constantiam in iniuriis et tantam longanimitatem in tolerando, ita quod quasi per duos annos sic abominatus et despectus ab hominibus, semper constantior videbatur. Dixit in corde suo dictus dominus Bernardus⁵: „Nullomodo posset esse, quod iste Franciscus non haberet magnam gratiam Dei.”

Et inspiratus a Domino⁶ invitavit sanctum Franciscum, ut manducaret cum eo de sero. Cui sanctus Franciscus humiliter assentiens manducavit cum eo illo sero. Dominus autem Bernardus proposuit in corde suo velle experiri⁷ sanctitatem beati Francisci: unde invitavit eum, ut illa nocte in domo sua quiesceret. Et sancto Francisco humiliter annuente, dominus Bernardus fecit parari lectum in sua camera propria, in qua iugiter de nocte

¹ BpK. 34b: *et facie hilari pertransibat.*

² BpK.: *Bernhardus.*

³ BpK.: *et ditioribus et sapientioribus.*

⁴ BpK.: *et tota.*

⁵ BpK.: *et dictus dominus Bernardus.*

⁶ BpK.: *Deo.*

⁷ BpK.: *explorare.*

nekuala lampafok¹: **De** zent ferenc akamoraba hogÿ
mene hogÿ elreÿtene ÿftenek malaſtÿat
mellet valluala: legottan lehagÿta ma-
gatt az agÿra mutattuan² magatt alon-
⁵nÿ akaratyaua! **De** wr Bernald vetee
aÿt ewn zÿueben reÿtezuen ewrÿzni eÿel
Tehat elet e³ ylnemew ocual: hogÿ mÿ-
coron valamennÿet ew agÿaban nagon
nak mutata magatt alonnÿ fennent es
¹⁰mellegeſt ·/. **De** zent ferenc yſten tÿtkÿ-
nak⁴ hyw reÿtewÿe: Mÿcoron aloÿtana
wr Benhardot mellegeſt alonÿ Enek
melleges veſtegegeben felkele az agÿrol
Es menbe felemelet arezaual es fel em-
¹⁵elet kezekuel es zemekuel yſtenre mende-
neſtelfoguan ÿgekezet ·/. es zenettlen bÿz-
uan ÿmaduan mondÿaua! En yſtene-
m ·/. Es mend⁵ ez bezedeket (n) ezenne⁶ kÿ
enuezelekuel⁷ neguen ÿſtenhez azannÿa
²⁰kefedelmuel es aÿoÿtatoffagual azon bez-
edeket veterneÿgÿ gÿakorlatoſt mondÿa-
uala Es ſemÿt egÿebet nem monduala
hanem csak ez bezedeket ·/. **De**⁸ ·/. en yſtenem
: es mendent⁹ ·/. **Es** eÿt mondÿauala zent
²⁵ferenc Czwdaluan ÿſtenÿ nagÿ ſagnak
magafagat Es azokot kÿket vezedelmes
vilagban meltoluala¹⁰ gondolnÿ Es ew mÿatta

¹ A szó az első sor fölött a jobb margón van, piros ^x jellel erre a helyre utalva.

² Az *u a*-ból javítva.

³ Téves betű, az író talán *ezen*-t akart írni.

⁴ A második *t k*-ből van alakítva.

⁵ Az *Es mend* az előző *yſtenem*-hez tartozik. (Jn 20, 28: Istenem és mindenem!) Ugyanígy a 23–24. sorban.

⁶ A szó előtti szóközben egy téves *n* betű van áthúzva. A szó fölé egy későbbi kéz *an* szót írt.

⁷ A második *k g*-ből van javítva.

⁸ A *De* bizonyára a *Deus* eleje, tehát a fordító hibája. A szó felett a sorközben elmosódott írás nyoma.

⁹ Az első *e*-n hosszú függőleges vonás húzódik lefelé. Véletlen tollvonásnak látszik.

¹⁰ A *uala* segédigét utólag írta hozzá az író úgy, hogy az *u*-t a szóközbe, az *ala* szórészt pedig fölé a sorközbe.

lampas ardebat. Sanctus autem Franciscus, statim ut intravit cameram, ut absconderet divinam gratiam, quam habebat, statim¹ proiecit se in lectum, ostendens se velle dormire. Dominus autem Bernardus proposuit in corde suo illum latenter observare de nocte. Unde usus est tali cautela, quod quum aliquantulum in suo lecto quievisset, finxit se alte dormire et profundissime stertere.

Sanctus autem Franciscus secretorum Dei fidelis absconditor, quum aestimaret dominum Bernardum profunde dormire, in profundo noctis silentio, surgit de lecto. Et elevata facie in caelum et elevatis etiam manibus et oculis ad Deum, totus intentus et ferventer ignitus² devotissime orans, dicebat: „Deus meus et³ omnia!” Et haec verba cum tantis lacrimis ingeminabat⁴ ad Deum et cum tanta morositate devota⁵ eadem frequentabat, quod usque ad matutinum aliud non dicebat nisi: „Deus meus et omnia!” Haec autem dicebat sanctus Franciscus admirans divinae maiestatis excellentiam⁶, quae periclitanti mundo condescendere videbatur⁷ et per ipsum suum Filium

¹ BpK. 34b: *Ø statim.*

² SpV. 6a: *iugiter.*

³ BpK. 35a: *Ø et.*

⁴ SpV.: *et gemitibus.*

⁵ BpK.: *devote.*

⁶ BpK.: *celsitudinem.*

⁷ BpK.: *dignabatur.* Az író a condescendere igét talán *considerare*-nak olvasta.

zegenmýat zerezuala eleuelatnÿ¹ ýduell
 egnek vruuffagarol *I De p[ro]phetalo lelekuel*
 vilagofffolot eleuelattuan² nagÿ gondokot
 melleket ew mýata es zerzetenek mýata
⁵ es aþan leleknek tanufaganal³ elegtelenfeget
 es ereynek kýddedfeget gondoluan ·/. Es
 hÿuýauala ýltent hog mellet ew nem
 tehetuala hog az ýften megtekellene ·/. ký
 nelkewl hemberÿ teredelmefleg (3)⁴ femÿt
¹⁰ nem hat ·/. Azert mondýauala ·/. Deus meus :
 en ýftenem ·/. De vr Bernald mendent
 latuan egew lampafnal ·/. Es megmodot
 bezedeket yol ertuen Es zent ferencnek
 aýoytatoffagat⁵ ebrenualo latafaual ertu-
¹⁵ en ·/. zentlelektewl yllettett belfewzÿuenek
 gekereben legottan holualleuen⁶ hozzagÿ-
 vÿa zent ferencett l monda Attyamfÿa⁷ fe-
 renc En mendenestewlfoguan zerzem
 ezuýlagot elhadnÿ ·/. es kewuettnÿ tegedet
²⁰ valamire paranczolf ·/. De zent ferenc eýt⁸
 haluan lelkeben ewrewle es nagÿ ewr-
 muel monda ·/. Vram⁹ Bernald ez mÿu(e)¹⁰
 ol nehez hogÿ erewl mÿ vronknak iesus
 cristufnak kel tanalczat kerdenewk¹¹ ·/. hog
²⁵ ew meltolÿa nekewnk iokellemeteýfeget

¹ Késõbbi kézzel a szó fölé írva: *uilag*.

² Az *eleue* fölé késõbbi kézzel írva: *elõre*, a szóvégi *n m*-bõl van javítva.

³ A *-nal* rag fent van a sorkõzben, jellel ide utalva.

⁴ Téves 3 betû áthúzza.

⁵ Az *oy* szórészt más betûkbõl van javítva.

⁶ A *holual* fölött késõbbi kézzel beírva: *regel*.

⁷ A *fÿa* a lap jobb szélén, jellel ide utalva.

⁸ A *t e*-bõl van átírva.

⁹ Az *a* helyén tévesen talán *l*-et kezdett írni, majd a betû felsõ ívét kétszer áthúzta. A latin kéziratokból ismert különleges alakú szóvégi *m*-et (*η*) utólag írta a szóhoz, a három lábú *m* nem fért volna a szóközbe.

¹⁰ A szóvégi *e* át van húzva.

¹¹ A szó végén *nk*-nak kellene lennie.

de salutis pauperum¹ disponebat remedio providere. Spiritu enim prophetico illuminatus², praeviendo magnalia, quae per ipsum³ suum ordinem Deus erat factururus, et eodem docente spiritu suam insufficientiam et parvitatem virtutis considerans, invocabat Dominum, ut⁴ quod ipse non poterat, ipse Deus perficeret, sine quo nihil potest humana fragilitas, propterea dicebat: „Deus meus et omnia!”

Dominus autem Bernardus, lampade ibi lucente, cuncta videns et praedicta verba diligenter⁵ et sancti devotionem vigili observatione perpendens⁶ a Spiritu sancto in medullis cordis intrinsecus, statim mane facto advocat sanctum Franciscum et ait: „Frater Francisce, ego penitus proposui⁷ relinquere mundum et sequi te, ad⁸ quaecumque mandaveris.” Sanctus autem Franciscus haec audiens exultavit in spiritu et cum gaudio magno ait: „Domine Bernarde, illud est opus tam arduum, quod de hoc est consilium Domini nostri Jesu Christi requirendum, ut ipse dignetur beneplacitum suum nobis

¹ BpK. 35a: *pauperculum*.

² BpK.: *illustratus*.

³ BpK.: *ipsum et suum*.

⁴ BpK.: *ut helyett Deum*.

⁵ BpK.: *intelligens*.

⁶ BpK.: *tactus*.

⁷ BpK.: *disposui*.

⁸ BpK.: *ad helyett et facere*.

muttatnÿa: mÿkeppen azt kelyent¹ meg te-
 kelenewn **Es** azert menewne egettlenbe
 pÿpeklegherre holot vagÿon egy iopap: es
 mondaſſonk egÿ mÿet ./, mel mÿſe halua-
⁵ n vÿmadgozsonk harmad ÿdeÿglen ./, De-
 mÿ vÿmadſagonbam² kerÿenk³ mÿ vronk
 tol ieſus criſtuſtol ./ hogÿ meltolyon nekenk
 mutatnÿa mÿſalnak charmad nÿtaſſan
 nekÿ kelewutat⁴ melÿet kellyent valazta-
¹⁰ nonk :⁵ **De** vr bernald monda nekÿ kell
 mÿt mondaſ: De menenek el pÿpekleg
 herre: **Es** az⁶ mÿſet meg haluan ./, **Es** az
 vÿmadſagot harmad ÿdeÿg vonuan: **Ez**
 felelmondott pap vewue az mÿſaalt:
¹⁵ zent ferencnek es vr Bernaldnak ke-
 relere ./, **Es** zent kereſtnek yegÿuel magat
 ÿegeguen: Megnÿta az mÿſalt ieſus
 criſtufnak mÿ vronknak neuueul ./, melÿ
 megnÿtaſban elewzer efek ez Ha akarſ
²⁰ tekelletel lenÿ menel farwldel mende-
 nedett kyket vallaſ es agÿad zegeneknec
De maſod nÿtaſaban efek ez: kÿ akar en-
 vtannam ÿewnÿe vegÿe fel kynÿat es
 kewuefen engemmet **Es** ezeket latuan
²⁵ **I** zent fferenc monda vr Bernaldnak
 (Er)⁷ ÿme vronk yften tanalcza melÿet
 vallonk Menÿel ſtekeledmeg azokot kyket

¹ Az *azt kelyent* fekete tintával áthúzva.

² A szövégi *n m*-nek látszik.

³ Az *ij* más betűből van javítva.

⁴ A *nekij kelewutat* feketével át van húzva.

⁵ A *nonk* után álló kettőspontnak csak a felső pontja van pirossal színezve.

⁶ A *ſ r*-ből van javítva.

⁷ Először *E*me-t akart írni, majd utána leírta: *ÿme*.

ostendere, qualiter illud¹ perficere debeamus². Et ideo pergamus simul ad episcopatum, ubi est unus bonus sacerdos, et faciemus dici missam³, qua audita orabimus ibi usque ad tertiam. In oratione autem nostra petemus a domino Jesu Christo, ut dignetur nobis ostendere in trina apertione missalis viam sibi beneplacitam, quam debeamus eligere.” — Dominus autem Bernardus dixit: „Placet, quod dicis.”

Iverunt ergo ad episcopatum et audita missa et oratione usque ad tertiam protelata, sumpsit sacerdos praedictus missale ad rogamen sancti Francisci et domini Bernardi. Et, signo crucis se muniens, aperuit Evangelium⁴ in nomine Domini nostri Jesu Christi. In qua apertione primo occurrit: *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia, quae habes, et da pauperibus*. In secunda apertione occurrit: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum et tollat crucem suam*⁵, et cetera. In tertia occurrit: *Nihil tuleritis in via*. Et iis visis dixit sanctus Franciscus domino Bernardo: „Ecce consilium Domini, quod habemus. Vade et perface, quae

¹ BpK. 35a: *istud*.

² BpK.: *valeamus*.

³ BpK.: *unam missam*, az előbbi *unus* (bonus) helyett a liège-i kéziratban: *vicinus*.

⁴ BpK.: *aperuit eum*.

⁵ Bon: VFr. 748: *Az et cetera helyett et sequatur me*. — Kódexünk írója bizonyára tévedésből elhagyta a *Nihil tuleritis in via* idézetet, amely a BpK.-ben és Bonaventuránál a második helyen áll.

hallottal **Es** legen aldót mý vronk iefus
 cristus ký meltola mýneke~~wne~~ mutatný
 ew ewangelumý vtatt ./.. legottan vr Ber-
 nald mendennewew iozagat clozta: kyk
⁵ valanak ýgen zokac¹ ./.. es nagý arwýuak
Es mend nagý ewremuel zegeneknec el
 vztýuat²: kebelet (penze)³ penzuel tele hor-
 dozuan ./.. bewlegeft e~~z~~uegýnek aruaknak
 vtonýaroknac: es vr ýftennek zolgaloknac
¹⁰ el oztyauala *I* Zent fferenc mend cz fele-
 wl mondottakban⁴ ewtett tarlafagban⁵ hý-
 wflegeft zegellyuala ./.. Demaga fefuenfeg
 uel tewlt vr Šiluefter mýkoron⁶ . latýauaal
 mend ezeket el ozftanýa: Monda zent
¹⁵ fferencznek Te nemýnemew kewekrel ký-
 ket entewlem veteluala egýhazý eppeýtel-
 re nem fyzettel telyeffeguel meg ./.. **De** zent
 fferenc czudaluan ew fefuenfeget ./.. es nem
 akaruan ew uele vetedni ./.. mýkeppen bizon
²⁰ euangelumnak tartoýa ./.. mendenhatto⁷ ýfte
 nnec magat ayalnuan ./.. boczata kezét vr
 bernald kebelebe **Es** telyefen⁸ vette űiluefter-
 nek kebelebe ./.. Smonda ha tebet akarý meges
 tebet adok ./.. **De** az megelegeduen elmene
²⁵ Annak vtanna vr űiluefter mýkoron me-
 ntuoľna hazaban es gondoltauoľna eftue
 azt mýt napual tetuoľna ./.. megfegýuen
 magat fefuenfegerewl ./.. es megefmeruen

¹ A szó végén előbb *t*-t írt, majd kivakarta a *t* hegyét, hogy *c* (= *k*) legyen belőle.

² Az előbbi kéziratban bizonyára *vztýauala* lehetett (vö. 10. sor), de az elmosódott vagy rontott írást nem tudta jól kibetűzni a másoló.

³ Előbb *f*-et írt a szóban, azt átírta *ý*-re, de mivel az *u*-t kifelejtette, az egész szót törölte (kipontozta) és újra írta.

⁴ A *k* és *b* között függőleges vonás van, talán valamit javítani akart vagy javított.

⁵ Az *a* és *f* között piros festékfolt látható.

⁶ A szó után látható piros pont inkább tintapetty, mint írásjel.

⁷ A fordító az *omni petenti* szókapcsolatot tévesen *omnipotenti*-nak olvasta és kiegészítette az *Isten* szóval.

⁸ Az *y* helyén is *l*-et akart írni.

audisti. Et benedictus sit Deus¹ noster Jesus Christus, qui dignatus est² viam suam evangelicam demonstrare.”

Statim autem³ dominus Bernardus cuncta bona sua distraxit⁴, quae erant valde magni valoris, et omnia pauperibus⁵ tribuerat, portans plenum gremium pecunia⁶, et viduis et orphanis, peregrinantibus et Deo servientibus affluenter et liberaliter dispergebat, sancto Francisco ad omnia supradicta ipsum sociante et⁷ fideliter adiuvente⁸.

Dominus autem Silvester, dum dispergi videret haec omnia, avaritia ductus, dixit sancto Francisco: „Tu de quibusdam lapidibus⁹ pro ecclesiis reparandis, non¹⁰ plene solvisti.” Sanctus autem Franciscus admirans eius avaritiam et nolens cum ipso contendere, ut verus Evangelii observator, omni petenti se tribuens, misit manum suam in sinum domini Bernardi et plenam pecunia posuit in sinum domini Silvestri et ait: „Si adhuc plus petas¹¹, plus adhuc darem.” Ille autem contentus recessit. Post haec¹² dominus Silvester, quum rediisset domum et de sero cogitasset¹³, quae fecerat¹⁴ in die, redarguens avaritiam¹⁵ et recogitans

¹ SpV. 7a: *Dominus.*

² SpV.: *est nobis.*

³ BpK. 35a: *¶ autem.*

⁴ BpK.: *distribuit.*

⁵ BpK.: *pauperibus cum gaudio.*

⁶ BpK.: *cum pecunia.*

⁷ BpK.: *¶ et.*

⁸ BpK.: *adiuvabat.*

⁹ SpV.: *lapidibus, quos a me emisti.*

¹⁰ BpK.: *mihī non.*

¹¹ BpK.: *peteres.*

¹² SpV.: *hoc.*

¹³ BpK.: *cogitaret.*

¹⁴ BpK.: *fecisset.*

¹⁵ BpK.: *avaritiam suam.*

Vrbernalldnak bu3gofagat: es zent ferenc3nec
 zentleget: kynec nagyfaga menyeket illett-
 uala: es ew furot karyay es oldaly ez vila-
 gnak vegere lattatik vala terjedny /. kyert
⁵ vr yftentewl illettetet: mend ew yauit el
 ozfta es zegeneknec ada: / Es annakutan
 len fzent¹ fferenc: zerzetenek frater² ky zent
 fferenc³ vala ezenne zenfegnek es mala-
 ftnak frater⁴ hogÿ yftenuel⁵ azonkeppen⁶ 3o-
¹⁰ lualab mykent barat baratÿaua: Mykent
 alab ylenÿk: De vr / Bernald menden⁷ ÷o
 zagat eloztuan yftenert: Es mendenestew-
 lfoguan zegenne es ewangelyumoffa (le)⁸
 leuen: yftentewl ezenne⁹ malastot erdem-
¹⁵ le: hogÿ gakarta rywtetikuala yftenhez: Es
 zent fferenc p[re]dicalyauala ewtet meltott
 menden tyzteflegben: / Es mongÿaua: hogÿ
 ew fondaltauolna ez zerzetett Azert hogÿ
 elewzer ew vewn ewangelumÿ zegenfe
²⁰ get: menden ÷ozagat zegeneknec eloztua-
 n: mendenestewlfoguan maganac femÿtt
 meg tarttuan /. De mezeÿtelen magatt ad-
 uan criftufnak feczwlet karÿnak: ky yften
 (vagyon)¹⁰ aldott¹¹ legyen¹² ewrekkel ewrewkke
²⁵ amen

*Frater Bernalldnak alaza
 toffagarol es engedelmeffegerewl*

C R i f t u f n a k a y o y t a t o s z o l g a ÷ a z e n t

¹ Elöbbs /-sel kezdte a szót, majd utána 3-vel írta.

² A szóközbe utólag írta be az a-t, egyúttal függőleges vonással elválasztotta a kö-
 vetkező szótól.

³ A *ky zent fferenc* nincs meg az ismert forrásokban, de nem is való ide, mert Silves-
 terről van szó.

⁴ Lásd a 2. számú jegyzetet!

⁵ Az *l* talán *k*-ból javítva.

⁶ A 3 fölött téves betű nyoma.

⁷ A *menden* és *÷ozagat* szavakat egy függőleges vonás választja szét.

⁸ Az *l*-en javítás látszik, talán azért kezdte újra a szót.

⁹ A második *e* piros tintával van javítva.

¹⁰ Az író utólag kipontozta a szót, mert mást szánt helyére.

¹¹ A *t* fölött téves betű nyoma.

¹² A *legyen* szó a sor végén van, jellel ide utalva.

fervorem domini Bernardi et sanctitatem sancti Francisci, in prima et secunda et tertia nocte ostensa fuit sibi crux aurea procedens ex ore Francisci, cuius summitas caelos tangebatur, et brachia protensa in latum¹ usque ad mundi fines videbantur extendi. Propter quod tactus a Domino cuncta bona sua distraxit et pauperibus dedit; et factus postmodum frater Minor, tantae fuit sanctitatis et gratiae, quod loquebatur cum Deo, sicut amicus cum amico², sicut sanctus Franciscus pluries est expertus³ et infra patebit.

Dominus vero Bernardus, omnibus suis dispersis pro Deo, et omnino pauper⁴ evangelicus factus, tantam gratiam a Deo promeruit, quod saepe rapiebatur⁵ ad Dominum. Et sanctus Franciscus praedicabat eum omni reverentia dignum, et dicebat, quod ipse ordinem istum fundaverat, pro eo, quod evangelicam paupertatem, omnia⁶ pauperibus distribuendo, ipse primus incepit⁷, nihil penitus sibi reservans, se (sic!) nudum⁸ se offerens brachiis Crucifixi, qui est benedictus⁹ in saecula saeculorum. Amen.

De humilitate et oboedientia sancti Francisci et fratris Bernardi
(Actus cap. 2.)

Devotissimus crucifixi servus Christi

A második sorban sokat kihagyott a fordító, azért érthetetlen a szöveg. Bizonyára szeme átsiklott a két sorral lejjebb ismét előforduló *Francisci* szóra, és a fordítást innen folytatta. Közben arról van szó, hogy Szilveszter álmában látja Ferencet.

¹ BpK. 35a: *in altum*; SpV. 7a: *latera*.

² BpK.: *amico suo*.

³ BpK.: *Az est expertus* helyett *experiebatur*.

⁴ BpK.: *pauper et*.

⁵ SpV. 7a: *quod ... rapiebatur* helyett *ut ... raperetur*.

⁶ BpK.: *omnia sua*.

⁷ BpK.: *assumpserat*.

⁸ BpK.: *se nudum* helyett *sed totus*; SpV.: *sed nude*; liège-i kézirat: *sed nudus*.

⁹ SpV.: *benedictus Deus*.

fferenc penetencyanak kemenlegejt¹: es
gyakorlatos furalmaert: letuala mykent
vak vgÿ hogÿ keuelet latuala: azert² ne-
mÿ ewdeben mene el helerewl³: es mene
⁵ az helyre holot vala frater *I* Bernald: hogÿ
zolnanak ewgwe yftenÿ myuelkedettrewl
Es mycorth yutottuolna az herre: ffrater
bernald lakykuala egÿ erdewben: yftenÿ
edeffegben mendenestelfoguan felmagaz-
¹⁰ tatott: es yftenuel egyefewltetet: *I* Tehat
zent ferenc mene el az erdewbe: es hyua
frater bernaldot monduan azt nekÿ: ÿewÿ
zolyw ez vaknak: *I* De frater bernald mert
vala nagy yftenfegbely⁴ edeffegnek embe-
¹⁵ re: Es mykort volna elmeÿeben yftenhez
akasztatott: nem felele nekÿ Sem hozza
mene: de ez frater Bernald yftenbenualo
zolalaban valuala ylenfeges malaftott
Mykeppen zent ferenc ymmaran yelenfe-
²⁰ ges vala benne tebzer: Es azert ewuele
kyuanuala zolnyä: Azert nemÿ⁵ hala-
dek leuen: legottan mafoczor⁶ es harm
aczwr hyua: azonbezedekeket monduan:
ÿewÿ zolyw ez vaknak: Es frater bernald
²⁵ egyelfem vewue ezebe: vgÿ hogÿ lem
oda mene lem vele zola az zent ferenc-
uel: Azeert Jent ferenc elmene nemÿ

¹ A szóvégi *ijt ijt* helyett van, vö. 2. sor: *furalmaert*.

² A *z* mintha *r*-ből volna javítva.

³ A *h* valamiből igazítva van.

⁴ A *b* más betűből van igazítva.

⁵ Az *m* első két lába mintha *y* lett volna.

⁶ A szó végéről egy *t* (?) ki van vakarva.

Franciscus, propter paenitentiae rigorem et continuum fletum, factus est quasi caecus, ita ut parum videret. Quodam itaque tempore recessit a loco, ubi erat, et perrexit ad locum, ubi morabatur frater Bernardus¹. Et stabat in silva, in contemplatione divina totus tractus et iunctus ad Deum². Tunc sanctus Franciscus accessit in silvam et vocavit fratrem Bernardum, dicens: „Veni, loquere isti caeco!” Frater autem Bernardus, quum esset homo magnae contemplationis et tunc esset mente suspensus ad Deum, non respondit sancto Franciscus, nec ivit ad eum. Ipse frater Bernardus habebat in loquendo de Deo gratiam singularem, sicut beatus³ Franciscus multoties iam expertus fuerat, et propterea loqui cum eo cupiebat. Idcirco facto aliquo intervallo, iterum secundo et tertio vocavit, verba eadem repetens⁴, scilicet: „Veni, loquere isti caeco!” Et nulla vice frater Bernardus advertit, ita quod nec ivit⁵, nec locutus fuit sancto Franciscus⁶. Unde sanctus Franciscus recessit aliquantulum

¹ SpV. 84b: *Bernardus, ut loqueretur ad invicem de divinis. Et cum pervenisset ad locum, frater Bernardus stabat . . .*

² SpV.: *tractus et iunctus ad Deum helyett absorptus et unitus cum Deo*; BpK. 35b: *ugyanigy, de absorptus helyett abstractus.*

³ BpK. 35b: *sanctus.*

⁴ BpK.: *repetendo.*

⁵ BpK.: *ivit ad sanctum Franciscum.*

⁶ BpK.: *nec locutus fuit sancto Francisco helyett nec fuit sibi locutus.*

kevelet zomorwluan: czudaluan: es olýma¹
 panazoluan ewnenbenneten²: hogý frater
 Bernald ew tewle harumzor³ hýutattot
 lewný⁴ nem akartuala ./.. Ezt zent fferenc
⁵ gondoluan: es elmenuen ./.. Mýkora men-
 ne az vton: monda tarfanak: varý meg
 engemet nemýkeuele ./.. Es mýkora ad-
 na magat ýmadfagnac egý nemý nemew
 helyel ./.. es ýme⁵ yftený felelet lewn hogya
¹⁰ monduan *I* Es honnat te ze(n)gen⁶ es emb-
 erke haburultatol ./.. mý nem kel yftent
 embernek elhadný valamel teremtettert
I Mert frater bernald aluala velem zerk-⁷
 hewt ./.. mýkora te hyuoduala ewtett ./.. Es
¹⁵ azert nem mehetuala te hozzad: sem nem
 felelhetuala ./.. es azert ne czudal ha nem
 zolhatot te neked ./.. mert vgý uala ewn⁸
 belewle kýwl ./.. hogý te bezzedýthez ./.. mende-
 nestewl foguan lemmýt nem haýla ./.. Ezt
²⁰ megertuen zent fferenc legottan hamar
 yarafual frater Bernaldhoz fordola ./.. hogý
 magat eleztebý⁹ gondolafarwl neký alaza-
 toft vadlana ./.. De frater bernald legottan el
 ewl lele zent ferenczet ./.. es leuette magat
²⁵ ew labajhu3: es frater Bernaldnak i ze[n]t
 fferencnek alazatoffaga ./.. zeretett es tý3-
 tesszeg elewl lewlek egýmaft Es yftený
 felelet¹⁰ megmonduan ./.. melyet vallotuala

¹ Az *olyma* fölé későbbi kéz azt írta: *mint*.

² A *-neten* szórész fölött későbbi írással *magaban* áll.

³ A szóvégi *r* *k*-ből van javítva.

⁴ Kifelejtette az *ý*-t.

⁵ Az *ý* valamiből javítva van.

⁶ A *g* előtti *n* ki van vakarva.

⁷ Az elválasztott szó fölé későbbi kéz odaírta: *zerzöd-uen*.

⁸ Az *ewn* fölé későbbi kézzel *elmeie* van írva.

⁹ Az *eleztebý* fölé későbbi kézzel *előbi* van írva.

¹⁰ A fordító a *reprehensione* szót *responsione*-nek vette.

desolatus¹, mirans² et quasi conquerens intra seipsum, quod frater Bernardus ter ab eo vocatus ire³ noluerat.

Sancto autem Francisco sic cogitante et recedente, dum iret per viam, dixit ad socium suum: „Exspecta me aliquantulum!“ Et quum daret se orationi⁴ in quodam loco solitario, ecce divina responsio⁵ facta est ad eum, dicens: „Et unde tu, pauper homuncio, turbaris? Numquid debet homo dimittere Deum propter aliquam creaturam? Frater autem Bernardus, quando tu vocabas eum, stabat coniunctus mecum et ideo non poterat ad te venire, nec tibi respondere. Et ideo non mireris, si non potuit tibi loqui, quia ita extra se erat, quod de verbis tuis penitus non advertit.“ Haec⁶ intelligens sanctus Franciscus, statim concito⁷ gressu ad fratrem Bernardum revertitur, ut se sibi de cogitatione pristina humiliter accusaret⁸. Frater autem Bernardus vere sanctus statim occurrit sancto Francisco et proiecit se ad pedes eius. Et humilitas sancti Francisci et caritas et reverentia fratris Bernardi obviaverunt sibi. Et recitata reprehensione divina quam habuit,

¹ SpV. 85a: *maestus*.

² BpK. 35b: *admirans*.

³ BpK.: *ire ad eum*.

⁴ BpK.: *ad orandum*.

⁵ BpK.: *divina responsio helyett vox divina*.

⁶ BpK.: *Hoc*.

⁷ SpV.: *cum cito*.

⁸ BpK.: *excusaret*.

- zent fferenc ·/. es paranczola frater **Bernald**
 nac hogÿ ha valamÿt engedelmnecmÿata
 nekÿ paranczolna tennee ·/. **De** ew feluen
 hogÿ(ne)¹ valamÿt nagÿwt nekÿ ne vettne
⁵ Mykeppen zokottuala akaruan keges enge-
 delmellegett² ÿelentenÿ³ monda kez vagÿ
 ok attÿam engedelmeffeget tennÿ: de csak
 te es ygerÿ azogban engedelmeffegett⁴ kÿ-
 ket mondandoc ·/. **Es** felele zent fferenc:
¹⁰ E[n]gede[m] ygerem: avagÿ fogadom ·/. **De** frater
Bernald monda ·/. Mongÿad attÿam vala-
 mÿt akarÿ velem tetettne ·/. **Es** zent
 fferenc monda ·/. paranczoloc neked zent
 engedelmeffegnekmÿatta hogÿ en yohhom⁵
¹⁵ battorlaganac es vakmerewfegenec kÿnÿ
 ara: engemett fewlden feket ·/. fel labadual
 nÿwmofal en torkomra ·/. es nÿwmotuan
 malyk labadot vessled en zamra ·/. vgÿ
 hogÿ en torkomra es en zamra nÿum
²⁰ otuan te labaydual egÿ felewl mas ferre
Es ezkeppen menuen mogÿad en nekem
 ott fekegÿ⁶ penetenczedert nÿwgomlatlan⁷
 parazt: bernaldo peter fya ·/. **Es** egyeb bo
 zsolagocott tebett es nagyobakot zÿdalm-
²⁵ azuan mo[n]gÿw ·/. honnat te neket ennÿe
 keuellege ·/. kÿ vagÿ hyttuan teremttett ·/. me-
 llett haluan frater **Bernald** ·/. kemenuala

¹ A *ne* át van húzva, mert később következik.

² A szó negyedik *e*-je hosszú /-ből van javítva.

³ A szó után egy függőlegesen húzott vonás látható; véletlen tollhibának látszik.

⁴ A második *g* *d*-ből van javítva.

⁵ Az *m* helyén előbb régi (latin) írásmódú *η* (= *m*) volt, ezt az író utólag piros tintával *m*-re javította.

⁶ A *k* *g*-ből van javítva.

⁷ A fordító tévesen *inquietus*-t olvasott *inquiens* helyett.

sanctus Franciscus praecepit fratri Bernardo, quod quidquid sibi praeciperet per oboedientiam faceret. Iste autem timens, ne sibi aliquid excessivum imponeret, ut solebat, volens pia oboedientia declinare¹, dixit: „Paratus sum, pater, oboedientiam vestram facere, dummodo mihi² etiam oboedientiam in iis, quae dixerō, promittatis.” — Respondit sanctus Franciscus: „Assentio.” — Frater vero Bernardus dixit: „Dicatis, pater, quid me vultis facere?” — Et ait sanctus Franciscus³: „Per sanctam oboedientiam praecipio tibi, ut ad puniendam praesumptionem et audaciam cordis mei, me iacente⁴ in terra, calces pede tuo in gutture meo calcando et alio pede super os meum posito, ita quod pedibus tuis me in gutture et ore sic calcantibus, transeas me ter ex⁵ una parte ad aliam. Et sic transeundo dicas mihi impropria: Iace, inquit, rustice fili Petri Bernardonis⁶! Et alias plures et maiores iniurias irrogabis mihi⁷, dicendo: Unde tibi tanta superbia, qui es tam⁸ vilissima creatura?”

Quae⁹ audiens frater Bernardus durum

¹ SpV. 85.: *pia oboedientia declinare* helyett *pie se oboedientia inclinare*. Talán ezt a szót olvasta az író *indicare*-nak.

² BpK. 35b: *vos mihi*.

³ BpK.: A szórend így: *Et sanctus Franciscus ait*.

⁴ SpV.: *iacentem*.

⁵ BpK.: *ab*.

⁶ BpK.: *Bernhardonis*.

⁷ BpK.: *Ø mihi*.

⁸ BpK.: *Ø tam*.

⁹ SpV. 85b: *Quod*

neky azt hallanÿ /. de maga engedelmeffegert
 azt ment tehette ezuilagent megtelyefeÿte
 es az leuen monda zent fferenc :*I* Es ma fra-
 ter bernald paranczwl melÿet akarÿ hogÿ
⁵ tegem : mert fogadek neked engedelmeffe-
 get : De frater Bernald monda : zent eng-
 edelmeflegnek mÿat paranczoloc nec : hogÿ
 valamÿkoron vagyonk egyettlenbe : fegÿ
 meg engemet en fogÿattkozalombol : es
¹⁰ kemenen megzegenges : kÿ haluan zent
 fferenc valyauala ewtett nagÿ tÿztelleg
 ben : es ÿgen meg yzanÿwdak : Mert fra-
 ter Bernald vala olyw nagÿ zentlegy
I Azert tehatt zent fferenc ozyauala vele
¹⁵ (valo :)¹ zokaualo lakalat hogÿ ne eÿfelel(e)² mo-
 ndot engedelmeffegnek mÿat tertenek
 ÿl zent lelket : es ÿl yftenÿet valami
 nemew fegelemuel megbantanÿa /. De
 mÿkoron zent ferenc kyuanÿauala frater
²⁰ *I* Bernaldot latÿnÿa : auagÿ yftenrewl zolot
 hallanÿ : ewtewle magat reuÿden megme-
 ntÿuala : es elegfegeÿt : es eÿudauala eÿt la-
 ttnÿa : Mykoron tÿztelendew attyaban : es ew
 elewlfew fyaban frater Bernaldban³ kÿla-
²⁵ luala byzon vÿadalban *I* Sew⁴ monnofel-
 nek⁵ engedelmefflege zerrelme bekefege es
 alazatoſſaga elewllele egymast : iefus cri-

A 10–13. sorban a fordító néhány mondat sorrendjét fölcserélte, azért zavaros a szöveg értelme.

¹ A szó ki van pontozva, később előfordul.

² A szövégi *e* át van húzva.

³ A jelölt szó utáni szóközben látható ferde vonalka bizonyára csak téves tollvonás vagy hibás szókezdés, nem írásjel.

⁴ Bizonyára *Sewt* (v. *Sewg*) akart lenni.

⁵ A *monno* szórész fölé későbbi kézzel írt minden látható.

sibi fuit hoc facere¹. Tamen, propter oboedientiam, illud, quantum potuit, curialius² adimplevit. Et hoc facto, dixit sanctus Franciscus : „Modo praecipe, frater Bernarde, quia promisi tibi oboedientiam.” — Frater vero Bernardus ait : „Per sanctam oboedientiam tibi praecipio, quod quandocumque sumus simul, de meis defectibus me corrigas et acrius me reprehendas.” Quo audito stupuit valde sanctus Franciscus, quia frater Bernardus erat tantae sanctitatis, quod sanctus Franciscus habebat eum in magna reverentia. Unde ex tunc sanctus Franciscus cavebat cum illo diutius commorari, ne propter dictam oboedientiam contingeret tam sanctam animam et tam divinam aliqua correctione impetere. Sed quando cupiebat fratrem Bernardum videre vel de Deo loquentem audire, ab ipso se expediebat breviter et succincte. Et erat hoc videre mirabile, quomodo scilicet in patre reverendo et in primogenito suo, scilicet fratre Bernardo, certa pugna certabant³, imo obviabant⁴ sibi oboedientia et caritas, patientia et humilitas utriusque.

¹ A fordító a *facere* helyett *tacere*-t olvasott.

² BpK. 35b: *curialiter*; a liège-i kéziratban: *curaliter*.

³ BpK.: *certabat*.

⁴ BpK.: *obviabat*.

Itusnak gýczewleger gýczeretýre

*ffrater bernaldrol¹ mikoron a[n]gial
vele mene*

- In principio ordinis : zerzednec elew*
⁵ *kezdetiben : mykoron keues fraterec
valanak² ¶ Es meglen nem voltakuolna
megfoglalt helyek : zent ferenc mene
zent Jacabot meglatný : vÿuen vele
egÿnehan tarfokot : kyknec egÿk vala*
¹⁰ *zent bernald : De mykoron mennenek
egyetlenben lelenek nemÿnemew felden
egÿ betteget / kyn kenÿerewle zent ferenc
Smonda lent ¶ Bernaldnac Akarom fÿa[m]³
hogÿ ez betegnec zolgalattyara meg mara-
¹⁵ gÿ: kÿ legottan haylott d⁴ terdÿuel : es feÿe
le hayttuan⁵ tÿftelen fogada zent attyanac
engedelmeffeget ¶ De zent fferenc el hagÿ-
uan ew atyafiat ¶ Bernaldot mondot bet-
eguel : mene zent Jacabhog⁶ az egyeb tarfÿ
²⁰ ual. Es mykoron allana es vÿmadkognak :
yelentuala nekÿ vr ÿltentewl az egÿhazb
an⁷. hogÿ ew venne helyeket ezuÿlagotmÿa⁸
azert hogÿ (ke)keluala⁹ ew zerzetenek nagÿ
fokallagban terÿednÿ /. Azert tehat ÿltenÿ
²⁵ paranczolatbol : kezde helyet mendenewt
foglalnÿa : ¶ De megteruen zent fferench
az elfew vton ¶ Meglele frater benhardoth
es az neky hagÿot betegeþ tekelleteft meg¹⁰*

A fakszimilén jól látható, hogy az író a címet utólag, a kódex teljes szövegének leírása után írta az üresen hagyott helyre, amely néha (mint itt is) kevésnek bizonyult, azért a betűk szoronganak.

¹ Az író az *l*-et utólag írta be az *a* és *d* közé.

² Az *n* fölött egy téves magas betű nyoma van.

³ A szövegi *m*-ről lásd az 5. lap 9. jegyzetét!

⁴ Téves *d* betű.

⁵ Már az *y* helyén leírta a *tt*-t, majd azonnal észrevéve hibáját, a *tt*-t átjavította *y*-ra.

⁶ A második *a* helyén *b*-t akart írni.

⁷ Az *egÿhazban* szó a *vÿmadkognak*-hoz tartozik. Latin megfelelője *in Sancto Jacobo* (a szent neve a neki szentelt templomot is jelenti, ez talán megzavarta a fordítót).

⁸ A szó vége fölött későbbi írással *zerte* van.

⁹ Az első *ke* szótag át van húzva.

¹⁰ Az utolsó sor nehezen olvasható a tinta elmozdulódása miatt.

Ad laudem et gloriam Dei.

De fratre Bernardo, quomodo angelus transivit cum eo per flumen
(Actus cap. 3.)

In principio ordinis, quando erant pauci fratres et adhuc non essent capta loca, sanctus Franciscus ivit ad visitandum Sanctum Jacobum, ducens secum aliquos socios, quorum unus erat frater Bernardus. Quum autem irent pariter, invenerunt in quadam terra unum infirmum, cui compatiens sanctus Franciscus dixit fratri Bernardo: „Volo, fili, quod remaneas ad serviendum isti infirmo.” Qui statim, flexis genibus et capite inclinato, suscepit reverenter oboedientiam sancti patris. Sanctus autem Franciscus, relicto fratre Bernardo cum dicto infirmo, ivit ad Sanctum Jacobum cum aliis sociis. Et quum staret et adoraret in Sancto Jacobo, fuit sibi revelatum a Deo¹, quod caperet loca per mundum, eo quod deberet eius ordo in magna multitudine dilatari. Unde ex tunc ex divino imperio coepit loca capere circumquaque.

Rediens autem sanctus Franciscus per viam primam, invenit fratrem Bernardum et infirmum sibi commissum perfecte sanatum.

¹ BpK. 36a: a Domino.

Výgaftat Azert mafod eftendewben(t)¹ eng-
 ode hogý frater Bernald elmenne zent
 Jakabhöz ./.. Ilegottan zent ferenc megtere
 Spoletanew vewlgbe ./.. Es hogý laknanac
⁵ nemýnemew helen ./.. ew es frater maffeus
 es frater ýlýes es egyebek nekýk / Es nem-
 elynappón aluala zent fferenc erdewb-
 en výmadkozuan De ew tarly valýakuala
 ewtet nagý tyztfellegeben ./.. es felnekuala
¹⁰ hogý ew výmadfagat megne bantanak
 valamýkeppen ./.. nagý dolgokert kyket yften
 tetuala neky výmadfagaban ./.. Tertenek
 hogý nemý ygen zepp hews ruhauual
 eltezet mýkeppen vtra yarný kezewlt
¹⁵ ýewue az kappura es czergete oly lyetuen
 es oly fokka : mýkent zokatlan / De mene
 frater maffeus az kappuhöz es megnýta
 Es monda az hewfnec ffyam nem hyzlee
 tegedet lewtleni fratereknek kapuýan : mert
²⁰ nem² tucz loffan czergetned ./.. es³ hogý kel
 czergetný kýnec monda⁴ czergeres magadn-
 ac⁵ es rytkan ./.. egýet mafvtan czerdeh
 Az vtan varý meglén egý p[ate]r noftert meg-
 oluafnal ./.. Es tehozad ýew Es ha ez kefed-
²⁵ elmben nem ýwuend(e)⁶ Elmeg czergeres
 De⁷ az hews felele ennekem vagýon nagý
 lyetefem azert cýkeppen lyetek⁸ ./.. mert hu
 zzu vtat kel tennem De azert ýewuek
 hogý zolnek frater ferencuel / De ew al ma

¹ A szó végén egy *t* át van húzva.

² A szó *men*-ből van alakítva.

³ Az *es* után hiányzik a *iurvenis respondit* megfelelője, ez zavarja a megértést.

⁴ A *monda* után hiányzó alany (*frater Masseus*) is zavaróan hat.

⁵ Téves fordítás: a latin *ter-t tibi*-nek olvasta.

⁶ A szó végén egy *e* át van húzva.

⁷ Az *e* jobb felső részén kövér piros petty látható; véletlennek látszik.

⁸ Rosszul fordította a *pulso*-t, talán *propereo*-nak olvasta.

Unde sequenti anno concessit sibi sanctus Franciscus, quod frater Bernardus iret ad Sanctum Jacobum. Interim sanctus Franciscus rediit in Vallem Spoletanam¹. Et quum staret in quodam loco deserto, ipse et frater Masseus et frater Helias et quidam alii, quadam (die)² sanctus Franciscus ivit³ in silva ad orandum. Socii vero eius, habentes eum in magna reverentia, timebant eius orationem aliquatiter impedire, propter magnalia, quae sibi Deus in omnibus⁴ faciebat.

Accidit, quod quidam valde pulcher iuvenis, accinctus vestes quasi ad ambulandum paratus, venit ad portam et pulsavit tam festinanter et diu, quod fuit insolitum. Accedens autem frater Masseus ad portam⁵, ait illi iuveni: „Fili, nondum te credo ad portam fratrum fuisse, quia nescis moderate pulsare.” — Et iuvenis respondit: „Quomodo debet fieri?” — Cui dixit frater Masseus: „Pulsa ter et raro, unam pulsationem post aliam. Postea exspecta, donec compleat⁶ *Pater noster* et veniat ad te. Et si in hoc intervallo non⁷ venerit, tu iterum pulsa.” — Iuvenis autem respondit: „Ego magnam festinantiam habeo, ideo sic pulso, nam habeo facere magnum⁸ iter. Veni autem huc, ut loquerer fratri Francisco, sed ipse modo est

¹ Liège-i kézirat: *Spoletaneam*.

² A zárójelben levő *die* a liège-i kódexből. Már Sabatier-nál zárójelben van.

³ BpK. 36a: A *sanctus Franciscus ivit* helyett *stante sancto Francisco*.

⁴ SpV. 35a: *in orationibus*.

⁵ SpV.: *ad portam, aperuit*.

⁶ BpK.: A *compleat* helyett *posses dici unum*.

⁷ BpK.: *frater non*.

⁸ BpK.: *longum*.

erdewben ylteny edeslegnek · nezeleben Az-
 ert nem akarom ewtet bantaný. de men-
 ýel fkewlged nekem frater Elýaft ·/. mert
 hallam hogý ýgen belcz Azert akarok
 5 neký tennem ýgý kerdest / De frater ma-
 ffeus mykört meg mondottaualna frater
 yllefnek hogý¹ menne az hewfhewz ·/. zen-
 uede zomorwan: es nem akara menyé
 keuelkeduen es haraguluan De frater ma-
 10 ffeus nem tudýauala myt tenne ·/. mert
 ha mondana hogý az nem ýewhetne ýga-
 zat nem mondottuolna Sha mondottauo-
 lna hogý meg haboroltatot ·/. feluala hogý
 ne mutattna gonoz peldatt² Es mert az-
 15 onkezbe az frater ylles kefekuala ýewnýe
 Szahews ezmeg czergete mykeppen ele
 ztebe De annak vtanna frater masseus te-
 re akkapura es monda Te hews nem
 tartad en tanwlagomot az czergetelben
 20 De az hews vala yftenne angala ·/. ky e-
 leueueueue(fnec)³ feleletýt frater bernaldnac⁴
 Smonda az hews Elýas nem akar en ha
 zam ýewnýe De menyél zent⁵ fferencz-
 hez Es mondýad hogý en ýewtem frater
 25 ýlyefhez⁶ bezellenem: mert nem akarom
 ewtett bantanýa Smongýat hogý kewlge
 hozzam frater Ilýeft Tehat elmene
 frater maffeus . zent ferenchez Aluan vý

¹ A *h* *y*-ból javítva.

² A *p* fölött téves betű nyoma.

³ Egy *ue* szótag a sorközben van, jellel a *fnec* elé utalva, ez a *fnec* át van húzva
 De még így is egy *ue* szótaggal több van a szóban; *eleueueue* vagy *eleueueuen* illenék ide.

⁴ *Bernald* helyett *Masseus* kellene, a 25. sorban pedig *Illés* helyett *Ferenc*, lásd a
 latint.

⁵ A *zent* szó piros tintával át van húzva.

⁶ A *z* *l*-ből van javítva.

in silva in contemplatione, ideo nolo eum impedire. Sed vade, mitte mihi fratrem Heliam, audivi, quod ipse est valde sapiens et ideo volo sibi facere unam quaestionem.”

Frater autem Masseus, quum dixisset fratri Heliae, ut iret ad eum¹, tulit moleste et noluit ire superbiens et irascens. Frater autem Masseus nesciebat, quid faceret, quia si dicebat, quod non poterat venire², mentiebatur; si vero dicebat, quod erat turbatus, timebat, ne haberet malum exemplum. Et quia interim tardabat venire, iste iuvenis iterum pulsavit, ut prius. Tunc venit frater ad portam et ait illi³ iuveni: „Tu non servasti doctrinam meam in pulsando.” Ille autem iuvenis erat angelus Dei, qui anticipans responsionem fratris Massei dixit: „Frater Helias non vult venire ad me, sed vade ad fratrem Franciscum et dices, quod ego veni ad loquendum cum eo, quia vero nolo impedire ipsum, dicas, quod mihi mittat fratrem Heliam.” Tunc frater Masseus ivit ad fratrem⁴ Franciscum stantem

¹ BpK. 36a: *illum iuvenem*.

² Liège-i kézirat: *ire*.

³ Liège-i kézirat: *Ø illi*.

⁴ BpK.: *sanctum*.

madfagban erdewben Arczaŷa felemeluen
 menybe **Es** meg monda mondot hewfnecc
 menden mŷuelkedetŷt **Es** frater ŷlyefnecc
 feleleŷet **Te** hat zent ferenc ŷem magat
⁵ valta az heŷlbelewl ŷem arczaŷat le nem
 haŷta menbewl **Monda** cregel f mongŷad
 frater ŷlyefnecc hogŷ engedelmeŷŷegneccmŷ
 ata maŷdan oda menŷent hogzaŷa ·/. **De**
 frater helyas olŷ haboroduan¹ mene akka-
¹⁰ pura hogŷ febeŷŷeguel² az aŷtot megnŷttuan
 tewn nagŷ zoŷatott / es nagŷ zerdewleŷt
 mondaa³ az germeknecc ·/. **Mŷt** akarŷ te :
I **De** az hews monda : hogŷad dragalatos⁴
 elmedet ·/. mert latatol haborolotnac lenŷe
¹⁵ mert⁵ harag meg h⁶ bant elmet : hogŷ ne
 valaŷthaŷŷon ŷgaŷŷagot **Te** hat frater hely
 as monda : **S**mongyat mŷt akarŷ **Es** mo-
 nda az : kerdlec teget ·/. ha alkolmas ennŷe
 mend azokbalal ewangeliummŷ tarto
²⁰ kna⁷ mellyec eleueuettettnecc ·/ mŷkent
 criŷtus haŷa ·/. **Es** kerdlec ha zent ewange-
 lum tarto embereccnecc valamelye mer
 ŷen ewangeliummŷ zabadŷagnac ellene
 tennŷ ·/. ffelele frater ŷlyes f monda : ŷgŷol
²⁵ tudom eŷt ŷneked nem akaram monda
 nom ·/. Menŷel dolgodra : felele az hews
I **En** tudnecc ŷban eŷ kerdeŷre felelnem :
 hogŷnem te ·/. **De** frater ŷlyes meg haragw-
 an : febeŷŷeguel belteue aŷtaŷat ·/ **S** eltere

¹ Az *n* fölött téves betű nyoma.

² A *g* helyén mintha *e*-t akart volna írni.

³ A szóvégi *a* vakarva látszik; talán az előtte levő *a* *u*-ból van javítva.

⁴ A *t* *l*-ből van javítva. Itt egy sort átugrott a fordító, azért zavaros a mondat.

⁵ Az író a *l*-t utólag írta a *mer*-hez, ezzel kitöltötte a szóközt, azért egy függőleges vonással szétválasztotta a két tapadó szót.

⁶ Egy magában álló téves *h*.

⁷ A szó végéről lemaradt egy *k*.

et orantem in silva, facie elevata in caelum, et dixit ei totam ambasiatam¹ praedicti iuvenis et responsionem fratris Heliae. Tunc sanctus Franciscus, nec se mutando de loco, nec faciem declinando a caelo, dixit: „Vade et dic fratri Heliae, quod per oboedientiam statim vadat ad eum.” Frater vero Helias ivit ita turbatus ad portam, quod in aperiendo ostium cum impetu fecit validum strepitum et rumorem, dicens iuveni: „Quid vis tu?” — Ille autem iuvenis ait: „Cave, carissime, quia videris turbatus, quum ira impedit animum, ne possit cernere² verum.” — Tunc frater Helias dixit: „Dicas, quid vis!” — Et ille: „Quaero a te, inquit, utrum observatoribus sancti Evangelii licet *de omnibus, quae apponuntur*, prout Christus tradidit, manducare, et³ utrum alicui homini liceat observatoribus sancti Evangelii contraria imponere evangelicae libertati?” — Frater Helias respondit superbe, dicens: „Bene scio ista, nolo tibi dicere. Vade pro factis tuis.” — Iuvenis respondit: „Ego scirem melius ad istam quaestionem respondere, quam tu.” — Frater vero Helias⁴ clausit ostium cum impetu et recessit.

¹ BpK. 36a: A totam ambasiatam helyett totum processum.

² BpK.: discernere.

³ BpK.: et quaero iterum.

⁴ BpK. 36b: Helias indignatus.

Es hogÿ gondoluala ez mondot felelefrewl¹
kettelkedÿkuala megfem tudÿauala ÿelente-
nÿ² /. De az ÿlyes mÿkoron volna az zerzetnek
vikarÿufa /. mere ewangelumnac / es regula
⁵ nak ellene zerzenÿe /. es ÿmaran tewteuala³
az zerzet hogÿ semegÿ frater az zerzetb
en huft ne ennek vgÿ hogÿ az mondot fele
les¹ mendenestewlfoguan vala ew ellene
Azert mert nem tudÿauala magat houa
¹⁰ haÿtanÿa⁴ /. Ezzebeueuen ez mondot hewfn-
ec ekeffeget⁵ alazatoslagat⁶ : es az feleleft¹ hogÿ mo-
ndottauala /. Azert ÿoban⁷ ÿelentenÿ² /. (me)⁸ ter-
re az kappura meg nÿta az aÿtot⁹ hogÿ
az hewftewl mondott feleleft¹ /. kerno maga-
¹⁵ nac megÿelentettÿ² De meg nÿttuan az
kapput . lenkett nem lele / kernÿel es futo-
luan meg kerefe Senkÿt nem lelhetle /. De
az vala ÿftenek angÿal : kÿ azert¹⁰ ewtett nem
vara . feltere / Mert keuel elme nem vala
²⁰ melto angÿalÿ bezedet hallanÿa kyk meg
leuen zent fferenc kÿnec mendenec vala
nac¹¹ meg yelnue¹². megteruen erdevbawl
kemenen megfegÿe frater ÿlyeft Smo-
nduan nagÿ ÿweltefuel /. gonozol tezed
²⁵ frater ÿlyes es keuelewl . kÿ el ewz zent
angÿalokot /. kyk ÿwnek mÿnekewnk lata-
fonkra es tanwÿtafonkra /. De mondom
teneked hogÿ ygen felek azon hogÿ tege
det te kevelleged ez zerzetnekkÿuel ne

¹ Többszöri szótévesztés; a latinban *quaestio* van.

² Itt és még kétszer a fordító *enodare* helyett *enuntiare*-t olvasott. A szókezdő *ÿ* fölött téves betű nyoma látható.

³ Az előbbi sorban levő *regula* *g*-jének lecsüngő szára összeér az *e* betűvel, és zavarja az írásképet.

⁴ Ez is szótévesztés: *declarare* helyett *declinare*-t olvasott.

⁵ Az *ekeffeget* szó a sor előtt a bal oldali margón van, jellel ide utalva.

⁶ A *z* helyén előbb *f*-et írt a másoló.

⁷ Az *o* az *ÿ* fölött volt, jellel ide utalva.

⁸ A téves *me* szórész át van húzva.

⁹ A szó végén valami át van húzva.

¹⁰ A *z* *r*-ből van alakítva.

¹¹ Az első *a* a *v* fölött van, jellel ide utalva.

¹² Tollhiba *yelentue(n)* helyett.

Et quum cogitaret intra se de dicta quaestione, haesitavit¹ nec enodare sciebat. Ipse enim, quum esset vicarius ordinis, praesumpserat ultra evangelia² et regulam ordinare et constitutionem iam fecerat, quod nullus frater in ordine carnes manducaret, ita quod dicta quaestio erat totaliter contra eum. Unde quum nesciret declarare seipsum, considerans iuvenis praedicti modestiam et quod etiam dixerat quaestionem praedictam³ eo melius enodare, rediit ad portam, aperiens ostium, ut ab ipso iuvene dictam quaestionem sibi peteret enodari. Sed, aperta porta, nullus apparuit nec circumquaque quaesitus poterat inveniri⁴. Ille autem iuvenis erat angelus Dei qui propterea ipsum non exspectando recessit, quia superba mens non fuit digna habendo⁵ angelicum colloquium.

Quibus peractis sanctus Franciscus, cui omnia fuerant revelata, rediens de silva, acrius redarguit clamore valido fratrem Heliam dicens: „Malefacis, frater Helia, et superbe, quia⁶ repellis sanctos angelos, qui veniunt ad nos visitandos et instruendos. Dico autem tibi, quod timeo vehementer, ne⁷ tua superbia extra istum ordinem faciat

¹ BpK. 36b: *haesitabat*.

² BpK.: *evangelium*.

³ BpK.: *illam*.

⁴ SpV. 36a: A *quaesitus poterat inveniri helyett discurrendo quaesivit, nec potuit reperiri*.

⁵ BpK.: *habere*. A magyarban itt a tévesen használt *hallani* ige jobb, mint a latin *habere* megfelelője.

⁶ BpK.: *qui*.

⁷ BpK.: *quod*.

vettne Es neký touaba tertenek mýkeppen zent¹
 lelek eleue profetizalo zaýaua! meg monda
 I' De azzon nappón es horán: Tertenek hogý
 az angýal ez mondot fratertol eltere: es
⁵ megteruen zent Jacabtol: azon zemelben fra-
 ter Bernaldnak ýelenek: llegottan nemýne
 mew nagý výtzeluewl: kyt nem mehetuala al-
 tal: Es kewzenne frater I' Bernaldnac tulaýdo
 n l² nýeluen³: monda: ýo attýamfia ýften agý
¹⁰ on neked bekefeget: I' Es frater Bernald czud-
 aluala: ew nagý zeppfegerewl: es ew nagý
 efmerctýrewl⁴ /. Es bekefegeš kewzewnetýrewl:
 es výt arczaýarwl: kerde ewtet honnatt vallo-
 nk teget ýo hews Es fellele ew ýewuek
¹⁵ ýl fýlnemew herrewl holot lakozýk zent
 fferenc /. Es menek zolný vele: mert aluala
 erdewben: ýftený edellefegnek nezeffebeben: Es
 az helyen alnakuala fratresek ew vele: Tud-
 ný melt: Maffeus: Egýed: es ýlýes: Es maffe-
²⁰ eus tan(ý)oýta⁵ engemet kapputokra czergettný⁶. De frater
 ýlýes az felelelrewl: melyet neky tewk: enge-
 mett meg vtala halgatnýa: I' ký annakutanna
 penetenczet tarta: Es nem⁷ akara meglatný
 lem meghalगतný engemett Es ez mond-
²⁵ uan: Monda ffrater I' Bernaldnak az angý
 al: Mýre kefel altalmened ez výtzen: ký
 ffelele: mert az výtznék mellegeýrt kyt la-
 tok: felek vezedelmett: I' Es az angýal mon-

¹ A mondat alanya: *zent ferenc* kimaradt, a *lelek* szó a *profetizalo* után való a *zaýaua!* helyett.

² Téves *l* betű.

³ Az *ý* valamiből javítva van.

⁴ Az *r* *l*-ből van javítva.

⁵ Az író az első *ý*-t áthúzta.

⁶ A *czergettný* a *frater* szó fölötti szóközből kinyúlík a jobb margóra, jellel ide utalva.

⁷ Tévedés: a fordító *uoluit* helyett *noluit*-ot olvasott.

te fieri¹." Et ita sibi in posterum accidit, sicut sanctus Franciscus spiritu prophetico ante dixit.

In eodem autem die et hora, qua iste angelus a fratre praedicto recessit, apparuit in eadem specie fratri Bernardo redeunti de Sancto Iacobo, et stanti ultra quendam magnum fluvium, quem transire non poterat. Et salutans fratrem Bernardum idiomate proprio et² dixit: „Dominus³ det tibi pacem, o bone frater." — Et frater Bernardus admirans de pulchritudine eius et de lingua sibi nota et de salutatione pacifica et de facie laeta, interrogavit eum: „Unde te habeo⁴, o bone iuvenis?" — Et ille respondit: „Venio de tali loco, ubi moratur sanctus Franciscus, et ivi ad colloquendum cum eo, sed non potui, quia stabat in silva ad contemplandum divina. Et stabat cum eo in illo loco frater Masseus et frater Aegidius et frater Helias. Et frater Masseus docuit me sonare ad portam vestram. Frater vero Helias, quia de quaestione, quam sibi feci, me audire contempsit, quando postea sibi paenituit et voluit me audire et videre, non⁵ potuit." Et iis dictis ait angelus fratri Bernardo: „Quare, carissime, differs ultra fluvium transire?" — Respondit⁶: „Quia periculum timeo propter profunditatem aquarum, quas⁷ video." — Et angelus dixit:

¹ BpK. 36b: *fugere*.

² Liège-i kézirat: *et*.

³ Liège-i kézirat: *Deus*.

⁴ BpK.: *habemus*.

⁵ SpV. 36b: *et non*.

⁶ BpK.: *Respondit frater Bernardus*.

⁷ SpV.: *aquarum, quas helyett aquae, quam*.

da Ne felÿ menÿewnk egÿel által ·/. es kezett
 foguan · frater Bernaldot zemnek egÿ pÿ
 llontafaban · az vÿznek maffelere · egezen
 uette. latuan azt frater *I* Bernald: hogÿ az
⁵ volna ÿftennek angÿal · Nagÿ zoual es
 tÿztessfeguel es ewrmel¹ monda ·/. O ÿftenn-
 ec aldot angÿala · mo[n]gÿad meg nekem
 ky neved ·/ ky felele · Mÿtt kerded en neve-
 mett ·/ melÿ neuezhottetlen². Es ez mondu-
¹⁰ an· enÿezek· es el hagÿa frater Ber-
 naldot ·/ ÿgen ewrewluen ·/ vgÿ hogÿ mend
 az vtat ewrewmuel ÿara ·*I* Az frater Ber-
 nald · nappÿat · es horaÿat meg ÿegÿÿzee
 Mÿkoron nekÿ az angÿal meg yelenek:
¹⁵ Es mÿvtan ÿuta az <³ herre holoth ffrater
 fferenc lakozÿkual ez mondot tarfÿual:
I Azert byzonfagost ezekbe⁴ veuek: hogÿ azo-
 on angÿal · ew nalok azon napon · es ho-
 ran yelenet volna:*I* Mÿ vronknac⁵ iefus
²⁰ cristufnak gÿczeretÿre kynek legÿen tÿz-
 tessleg es gÿczefeg ewrewkewl ew-
 rewke Amen: [etc.]

Hogÿ mentuala

f[rate]r bernald bolonyaba

Mert (mÿ attyank⁶) *I* Bodog ferenc ew tarfÿ es
²⁵ ewn maga · ÿftentewl valanak kynrol kÿ
 nra hÿuatalolok ·*I* Azert ew es ew elegte
 bÿ tarfÿ ÿgazan lattatnakuala ·/ es valanac
 mend meg fezewltettek ·/ (kynth ruhaÿokban)⁷

¹ Az író az *r* után *e*-t akart írni, de megtévedt, és az *e*-ből csinálta az *m* első lábát. Így lett *ewrmel*.

² A *h* valamiből alakítva.

³ Tévesen kezdett betű maradványa.

⁴ A *b* valamiből javítva.

⁵ A szövegi *c*-t az író utólag írta a szóközbe, és függőleges vonással választotta el a következő szótól.

⁶ A *mÿ attyank* fekete tintával át van húzva.

⁷ A *kynth ruhaÿokban* feketével áthúzva. A *ruhaÿokban* szó *y*-ja helyén más betűt kezdett.

„Transeamus simul, non dubites !” Et apprehensa manu eius in ictu oculi fratrem Bernardum in alteram partem fluminis incolumem posuit. Cernens haec frater Bernardus, quod iste esset angelus Domini¹, cum magna devotione ac reverentia et gaudio dixit : „O angele benedicte Dei, dicas mihi, quod est nomen tuum?” — Qui respondit : „Quid quaeris nomen meum, quod est mirabile²?” Et hoc dicto disparuit et reliquit fratrem Bernardum valde consolatum, ita quod totam viam illam cum gaudio ambulavit.

Ipse vero frater Bernardus diem et horam notavit, quando angelus sibi apparuit. Et postquam pervenit ad locum, ubi sanctus Franciscus cum sociis suis praedictis morabatur, omnia illis per ordinem recitavit. Unde certissime adverterunt, quod iste idem angelus et ipsis et illi die eodem et hora apparuit³.

De fratre Bernardo, quomodo ivit Bononiam (Actus cap. 4.)

Quoniam beatus pater noster Franciscus tam ipse, quam sui de cruce et ad crucem fuerat vocatus a Domino⁴, ideo ipse et alii sui socii primi recte videbantur et erant homines Crucifixi ; Crucifixum⁵ in habitu

¹ BpK. 36b: *Dei*.

² BpK.: *admirabile*.

³ BpK.: *Az apparuit után Ad laudem*.

⁴ BpK. és liège-i kézirat: *a Deo*.

⁵ BpK.: *Crucifixum helyett crucem Crucifixi*.

- (kereftett)¹ ruhaýaban · es eletiben es ewnekyk menden myuelkedetyben vyfeluen kynt ./.
 ynkab² kyuanua x³ cristufnak zemeremfe-
 gyt ./.
 ment ez vyfagnac hyulagat es czala-
 rdlagos zepfegy⁴ ./.
 hogý mert ewrewlnekua-
 la bozzofagokrol ./.
Es bankodnakuala tyfteffeg
 ekrewl **Es** el yarnakuala ezvyfagotmya ./.
 mykeppen zaradnokok ./.
 es ydegenek ./.
 yften-
 tawl megualuan lemmyt veleky vyfeluen
¹⁰ kyert vala houa mednekuala: mert valanac
 eleuen vezzewnek agy ./.
 lelkeknek fok eleue-
 n haznalatyat tezykuala ./.
 Azert zerzetnek
 kezdetiben tertenecek egyel ./.
 hogý zent fere-
 ne boczata frater **Bernaldot** **Bolonnýaba**
¹⁵ hogý ottogýel terremtene gyemewlezewt
 yftennek ./.
 yftentewl neky adot malaftnak
 myatta ./.
De frater **Bernald** cristuf kerefte-
 nek yegeuel magat meg yegyezewen ./.
 es en-
 gedelmeflegnek yozagauul kewuettetet ./.
 me-
 ne bolonýaba ./.
 kynt mykoron latakuala az va-
 ralnak gyermeky ./.
 zokatlan ruhaban es vta-
 latofban ./.
 Sok bozzofagot kezdenek neky ten-
 ny: Melý bozzofagokot frater **Bernald** ./.
 by-
 zon zent · nem czak engedelmeft ./.
 de es vy-
²⁵ galagofst zenuediuala ./.
 Mert hogý bizonyual
 uoltuolna cristufnak tekellekes tanoýtuanyá
 nepnek vtalatyá es emberek zemerme
Ez mondot varalnak vczayaban tuduan: le

¹ A *kereftett* szó feketével át van húzva.

² Az *n* fölött téves betű nyoma látható.

³ A *x* [chi] betű a *Christos* görög kezdőbetűje. Abban a kéziratban lehetett, amelyből írónk másolta a szöveget.

⁴ Az *y* és ugyanott egy *e* egymásra van írva, nem lehet tudni, melyik a javítás.

et victu et in omnibus eorum actibus baiulantes, cupientes magis opprobria Christi, quam vana mundi et deceptoria blandimenta; propter quod laetabantur de iniuriis, et honoribus tristabantur. Et ibant per mundum tamquam peregrini et advenae, nihil secum praeter¹ Christum portantes, propter quem, quocumque² ibant, quia verae vitis palmites erant vivi, fructus animarum maximos faciebant.

Unde accidit semel in principio ordinis, quod sanctus Franciscus misit fratrem Bernardum Bononiam, ut ibi fructificaret Deo secundum gratiam a Domino sibi datam. Frater autem Bernardus, cruce Christi se muniens³ et oboedientiae sociatus virtute, Bononiam adiit⁴.

Quem quum viderent pueri insolito⁵ habitu et despecto, multas illi iniurias irrogare coeperunt. Quas iniurias frater Bernardus vere sanctus non solum patienter, sed etiam laetissime sustinebat. Nam quia Christi vere esset⁶ discipulus, qui *factus est abiectio plebis et opprobrium hominum*, pro eius amore in platea dictae civitatis se

¹ BpK. 36b: *nisi*.

² BpK.: *A quem, quocumque helyett quaecumque*.

³ BpK.: *immunens*.

⁴ BpK.: *accessit*.

⁵ BpK.: *in insolito*.

⁶ SpV. 45b: *A quia . . . esset helyett ut Christi esset verus*.

Vete magat az feldre hogÿ emberekkel ÿnka-
 b meg mewuettetnek Azert hol ÿluala ·/. o-
 ttan germekek gÿlekezenek hozzaÿa lokan ·/.
 es emberek ·/. Es nekyk vonzauala (e3)¹ kapu-
⁵ ciumat hat mege · f nekyk eleue ·/ es nekÿk
 hagÿtuala port f nekyk kewueket hagÿtnak
 uala ew rÿa Annakfelette ewtet nekÿ
 (ÿm)te toua² nehezen haboratÿauala³ Es menden-
 bozzofagokot frater Bernald ewrewluel ·/ es
¹⁰ engedelmeft el mulatuala ·/ mendenestew-
 lfoguan semegÿben megharaguuan auagÿ
 zuguan Sewt melÿ nagyobuolna e3fele
 bozzofagokra tewrhettendew Teb napokon
 ezmondot vczaban tuduan ÿaruala Es mert
¹⁵ hogÿ ewtewlewk ÿllettettettnek bozzofagok
 ual De maga mÿndenkoron vÿgareza mu-
 tattuala habarolattlan elmet ·/ Mert enge-
 delmeffeg val es bÿzonoÿt tekelletes mÿuet
 Azert nemelÿ belc3 bÿro ezzebeueuen es ÿol
²⁰ meggondoluan ÿl ÿozagos⁴ alhatatoffagot
 ezenne nappokban⁵ mendenestewlfoguan
 Semegÿben meghaboroltattatot · es monda
 ew zÿueben ·/. lehettettlen hogÿ e3 ember ne
 legen zent ·/. Es mene frater Bernaldhoz
²⁵ Smonda ·/ kÿ vagÿ te es⁶ kytewl ÿewtel ÿde
 De frater Bernald nÿvla ÿokezeuel kebe-
 lebe Es ada yog regulatÿat: avagÿ zent fferre

¹ Talán a *kapucium*-ot kezdte írni latin *c*-val, de elhibázta, s újra írta. Végül a *e3*-t piros tintával áthúzta.

² A *te* szótag előtt *ÿm* látszik kivakarva, a *te* és *toua* között is valamilyen betű (*l* vagy *k*) nyoma látható.

³ A *h* betű erősen javítva látszik. Az egész szót bizonyára utólag írta be az üresen hagyott részbe, de a *uala* már csak fent a sorközben fért el. A *h* előtti függőleges vonás a két szó külön voltát jelöli.

⁴ A *3* helyén előbb más betűt akart írni.

⁵ A *pp* fölött téves betű nyoma.

⁶ Az *e* tetején tintafolt.

studiose posuit, ubi melius illuderetur ab hominibus. Unde quum sederet ibi, congregati sunt multi pueri et homines circa¹ eum. Et quidam trahebant caputium retro, quidam ante, quidam vero pulverem, quidam vero lapides iactabant in² eum, quidam insuper ipsum hinc inde graviter impingebant. Ad cuncta vero opprobria frater Bernardus gaudens et patiens permanebat, in nullo penitus renitens aut murmurans, imo quod maius est, ad similia opprobria sustinenda per plures dies in dictam plateam³ studiose redibat. Et quantumcumque iniuriis afficeretur ab illis, semper tamen imperturbatum⁴ animum laeta facies⁵ ostendebat. Et quia patientia opus perfectum habet et approbat, ideo quidam iudex sapiens, attendens et diligenter exanimans virtuosam constantiam tot diebus in nullo penitus perturbatam⁶, dixit in corde suo : „Impossibile est, quod iste non sit sanctus homo.” Et accedens ad fratrem Bernardum ait : „Quis es tu, et ad quid huc venisti?” — Frater vero Bernardus misit manum suam in sinum et protulit regulam evangelicam sancti Francisci,

¹ BpK. 37a: *contra*.

² BpK.: *super*.

³ BpK.: *in dictam plateam helyett in dicta platea*.

⁴ BpK.: *interturbatum*.

⁵ BpK.: *laeta facies helyett laetam faciem*.

⁶ BpK.: *imperturbatam*.

encznek ewangeliumy r[e]gulaŷat kyt vŷfelua-
 la 3yueben es mŷuelkedeŷeben meg telŷefeŷ¹
 tŷuala De az Bŷro mŷkoron ew nagy regu-
 laŷanac alaŷat meg oluaŷtaulna : ygen
⁵ meg yzanŷudak ./ mert uala ertew ember
 Es el fordola tarŷiho3 ./ nagy czudalatoffagual
 monda ./ melyet valaha latamvolna olynagy
 allatŷw e3 ./ Es azert e3 ember ew tarŷual
 ew3uen e3 vŷlagnak zentŷegeŷb emberikew-
¹⁰ zewlualo ./ Azert nagy bewnt te3nek ./ kyk
 neky bo33ofagot te3nek ./ mert nem bo33ofa-
 gokual maga3thatando ./ De nagy ty3teŷŷege-
 uel ./ Mert bewnewktew¹ meg ewrŷ3tetet : aze-
 rt ŷeŷŷeges ŷŷttennek baratŷa ./ f monda nekŷ²
¹⁵ Dragalatoŷom ha valaky adna nektek ekeŷ
 helyet holot ŷol 3olgalnatok ŷŷttennek . akar-
 natokee vennŷe En enlelkemnek² ŷduŷŷeŷe-
 ert ewrevmeŷt adnan³ nektek ./ ffrater Ber-
 nald monda Dragalatoŷ vram hŷzem hogŷ
²⁰ e3eket yhlette nekod vr ieŷus criŷtus Es azert
 te aŷandokodot criŷtulnak tŷ3teŷŷegere ewre-
 wmeŷt vezem Tehat amondot Bŷro frat[er]
 Bernaldot vŷue hazaba ./ nag ewrewmuel
 es nagy zerelmuel fogada Es annakutan-
²⁵ na⁴ az ygeret helet nekŷ ada ./ es ew kelczegŷ⁵
 mendenŷteŷwlfoguan tekelleteŷt es aŷoŷtatoteŷ
 meg telleŷeŷte Es lewn elfew oltalmafrater⁶

¹ A sz6v6gi *t* nyilván tollhiba *l* helyett. A *bewnewktewl meg ewrŷ3tetet* mondat az eddig ismert forrásokból hiányzik.

² Az író a második *l*-et utólag szúrta az *e* és *k* közé.

³ Valószínűleg *aduan* volt, ebből akart az író utólag *adnam*-ot alakítani. Az *u*-t át is javította *n*-né, de a sz6v6gi *n*-ről megfellelkezett.

⁴ A második *n* előbb *u* volt, azt alakította *n*-né.

⁵ Az *ŷ* és *e* egymásra van írva, valószínűleg az *ŷ* érvényes.

⁶ Itt megszabad a sz6veg, mert a kódexből egy levél hiányzik.

quam in corde portabat et opere ostendebat¹. Ille vero iudex, quum ipsius regulae statum altissimum perlegisset, vehementer obstupuit, quum esset homo intelligens: et vertens se ad socios cum admiratione maxima dixit: „Iste est altior status, quam ego unquam viderim. Et propterea iste homo est cum sociis suis de sanctioribus hominibus istius² mundi. Unde magnum peccatum faciunt, qui sibi iniurias irrogant, quia non iniuriis, sed maximis honoribus extollendus est, quum vere sit amicus Altissimi.” Et ait illi: „Carissime, si³ locum vobis aptum exhiberem, ubi commode Deo serviretis et velle-tis accipere, ego pro salute animae meae libentissime vobis darem.” — Frater Bernardus respondit: „Domine carissime, credo, quod hoc inspiravit vobis Dominus Jesus Christus⁴.”

Tunc dictus iudex fratrem Bernardum ad domum suam adducens cum gaudio et caritate magna suscepit et postea locum promissum sibi exhibuit et ad suas expensas totum perfecte et devote complevit. Et factus est defensor et pater praecipuus fratris [Bernardi et sociorum eius].

¹ BpK. 37a: *adimplebat*.

² BpK.: *huius*.

³ BpK.: *si . . . exhiberem helyett si locus aliquis aptus esset*.

⁴ BpK.: *Folytatása et ideo oblationem vestram ad honorem ipsius Domini nostri Jesu Christi libenter accipio*.

fferenc jgen meg ewrewle nagj ewreumuel
 vr iefus criftufnac nagj halat aduan **Es**
 tehat arrol touaba nem ketelkedek :/ **De** m-
 endenkor nagj**ob** ewrewmuel · es touaba
⁵ valo zerelmuel lelettetikuala hogza¹ : M-
 elj zerelmet · nem csak eletiben de es hala¹-
 laban mvtata² Azert **Bodog** ferencznek
 halalaban / Mjkeppen **Jacob** patriarcha
 elewte allo fya³nak es a⁴o⁴ytatoft fioknac
¹⁰ olj zeretefattjanac el menefen : **Monda**
 zent fferenc : hol vagjon en elfew germeke-
 m : yewtew fyam hogj aldaffek neked en
 lelkem³ mj e⁴ elewt meg halok :/ **Tehat**
¹⁵ frater / **Bernald** monda frater ylefnek : kj
 azkoron vala v⁵karusa az zerzetnek :
 kerlek Attjam meny zent fferencznek
 jogyahoz⁵ hogj algjon meg tekedet **De** hogj
 frater ylyes magat vetetteuolna ew yogya-
 hoz **Es** zent ferenc fralmaf zemejuel
²⁰ magat gyvtewruen yo kezet tewue ylj
 efnek fejere :/ **Es** monda ez few nem en
 elew fyame / frater **Bernalde** :/ **Tehat** fr[ater]
Bernald mene **Balyara** : **De** zent ferenc
 kolczolat kezejuel : f ualtoztatot karj⁶ual
²⁵ bal kezet tewue⁶ frater ylyes fejere :
 / **Syokezet** frater **Bernaldnak** fejere
Monduan frater **Bernaldnak** Algjon

¹ Az első *la* szótagot utólag írta rá az író az elválasztójelre.

² A *v* talán *d*-ből van javítva, de az is lehet, hogy nagyon cikornyás *v* volt.

³ A második *l*-et az író utólag szúrta be.

⁴ Az *e* után tintafoltot ejtett, azért újra írta a szót.

⁵ Az író az *o*-t utólag ékelte be az *y* és *g* közé.

⁶ A szó közepén kaparás látszik, benne halvány *w*. Lehet, hogy ezt a *w*-t *e*-ből javította az író.

[*De morte gratiosa fratris Bernardi*¹ (Actus cap. 5.)]

Franciscus gavisus est gaudio magno valde, gratias immensas referens Domino Jesu Christo. Et ex tunc de illo amplius non dubitavit et non timebat², sed ipsum³ semper maiori gaudio diligebat⁴ et ampliori dilectione afficiebatur ad eum. Quam dilectionem non solum in vita, sed etiam in morte monstravit.

Unde in morte, tamquam patriarcha Jacob, adstantibus filiis et devote lacrimantibus pro recessu tam amabilis patris, dixit sanctus Franciscus: „Ubi est primogenitus meus? Veni, fili mi, ut benedicat tibi anima mea, priusquam moriatur.” Tunc frater Bernardus dixit fratri Heliae in secreto, qui erat tunc vicarius ordinis: „Pater, vade ad dexteram senis⁵, ut tibi⁶ benedicat.” Quum autem frater Helias posuisset se ad dexteram eius, et sanctus Franciscus prae lacrimis caecutiens manum dexteram posuisset super caput Heliae, dixit: „Istud non est caput primogeniti mei fratris Bernardi.” Tunc frater Bernardus accessit ad sinistram eius. Sanctus autem Franciscus⁷, brachiis cancellatis, commutando manus, sinistram posuit super caput fratris Heliae, dexteram vero super caput fratris Bernardi, dicens fratri Bernardo: „Benedicat

¹ A magyar szövegből hiányzó rész latin megfelelőjét nem közlöm.

² BpK. 37b: *Ø et non timebat.*

³ BpK.: *Ø ipsum.*

⁴ BpK.: *Ø diligebat.*

⁵ BpK.: *sancti patris nostri.*

⁶ BpK.: *te.*

⁷ BpK.: A *Franciscus* utáni szórend *manus cancellatis brachiis commutando sinistram...*

tegedet mÿ vronk iesus criftufnak attÿa ·/. men-
 den aldomasban · lelkyben · mennÿeyben :
 criftufban ·/ Mÿkeppen ez zerzetben vagÿ cle-
 wlfew fyw ewangelumÿ exemplumot ad-
⁵ nÿa Criftuft kewuetnye ewangelumÿ ze
 genfegeben¹ Mert nem csak tÿedet beufegest
 adad es criftufnak zerelmeÿrt egezlen el
 oztad ·/. De ten magadot es adad ÿdelfegnek ÿl
 lattÿara aÿandokott Azert aldot legÿ · vr
¹⁰ iesus criftoftol · es entewlem zegentewl ew
 zolgaÿatol ·/ erewk aldomasokban ky menÿ
 uen² es belyewuen : vÿgyÿazuan · es aluuan
 eluen es haluan · kyk aldandnak teged aldo-
 masfokual beltelyenek Es kyk gonozol mon
¹⁵ dandnak te neked gonozmondekokual belto-
 lyenek : Ilegÿ te Baratidnak vra Es te para-
 nezolatodnak mendenek engegÿenek : Es
 valakyket akarÿ fogadnod ez zerzedbe fogatt-
 ak legÿenek Es valakyket akarÿ kyboczatn-
²⁰ od kyboczataffonak Es az frateroknak ez
 hatalmat lemegÿk ne valÿa te raÿtad Es
 vala houa akarandaz menned el mehecÿ
 zabadon · auagÿ laknod ·/. De mÿkoron hogÿ
 ez ÿlÿ aldot fiw kezelgetne halalahoz ·/. Mert
²⁵ az baratok Bodog ferencznek halala vtan
 ewtet attÿaÿ kyuanatuala³ tÿÿztelykuala : kewl

¹ A második *g* fölött egy téves magas betű (*l* vagy *b*) elkezdett felső íve látható.

² Az *ÿ* bizonyára tollhiba.

³ A sok múlt idei *vala* hatására a *-val* rag is így sikerült.

te pater Domini mei Jesu Christi omni¹ benedictione spirituali in caelestibus in Christo. Sicut primus electus es in ordine isto ad dandum exemplum evangelicum, ad imitandum Christum in evangelica paupertate, quia non solum tua liberaliter obtulisti et pro Christi amore integre dispersisti, sed etiam temet ipsum in odorem suavitatis Deo² sacrificium obtulisti, benedictus ergo sis a Domino Jesu Christo et a me, pauperculo servo eius, benedictionibus sempiternis, ingrediens et egrediens, vigilans et dormiens, vivens et moriens. Qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur, et qui maledixerit tibi, non erit immunis. Esto dominus fratrum tuorum et tuo imperio cuncti subiaceant. Et quoscumque volueris recipere ad ordinem istum, recepti sint, et quoscumque volueris emitte, emittantur. Et nullus fratrum habeat super te potestatem, et quocumque volueris, possis libere pergere vel morari."

Quum autem iste tam benedictus filius appropinquaret ad mortem, quia fratres post decessum³ sancti Francisci ipsum paterno venerabantur affectu, ex diversis partibus

¹ BpK. 37b: *in omni*.

² BpK.: *Ø Deo*.

³ BpK.: *discessum*.

cwmbe kylemb felbelewł ȳewnekuala hog33
 ya kȳkkewzet uolt **Es** a3 mennȳeȳ es yftenȳ
 frater egȳed Mȳkoron latauala frater be-
 rnaldot Monda nagy ȳwrewmucl fel legȳ
⁵ en¹ ȳȳued frater Bernald fel legȳen ȳȳued
 De frater Bernald ./ monda egȳ barat pappn-
 ak²: hogȳ eȳȳnalna egȳ ekes helyet frater Egȳ-
 ednek yftenȳ neȳefre ./ hogȳ ky lattauala³ holot
 mennȳeȳ edeffegeket neȳhattne **De** hogȳ frat[er]
¹⁰ Bernald ywtna halalanac ȳdeȳere ./ fel em-
 eltete magat ./ es elewte allo Baratnak mo-
 nda Dragalatos baratȳm . akarok⁴ nektek fok
 beȳzedet mondanom De eȳtekbe uegetek⁵ hogȳ
 az lakaft melyet en tartottam . tȳ⁶ es aȳȳont
¹⁵ tareȳatok kyt en tartottam . es tartok legȳetek
De lewlewł en lelķemben hogȳ ylyen eȳer vȳ-
 lagert nem akarnek ȳolgalnȳ hanemcȳak
 mȳ vronk ȳefus criftuľnak : **Es** aȳ bewneķre-
 wł kyket tewtem vadolom magamot en
²⁰ yduetȳetmennek ȳefus criftuľnak . yftennek
 es tȳnektek ./ ķerlek tȳteķett dragalatos attȳa
 mfȳaȳ hogȳ ȳerelfetek egȳmalt **Es** eȳ beȳ-
 deķnec vtanna ./ es egȳeb ȳlyen . idueľfeȳes
 ȳmtelfeknek vtanna ./ Mȳkoron le haȳtotta-
²⁵ uolna magat az agyban ./ ȳw arcȳaya lewn
 ȳȳen⁷ fenlew **Es** vȳȳ ./ mendennek nagy

¹ Az *en* szórészen, az *e* eleje és mindkét betű fölött piros tintával rajzolt körív látható.

² A szó latin megfelelője *secreto*, a fordító bizonyára ezt *sacerdoti*-nak olvasta, ami a sok latin rövidítés miatt igen lehetséges.

³ A *hogȳ ky lattauala* értelmetlen, nincs latin megfelelője. A latin *ubi . . . contemplari* mondatot viszont kétszer is lefordította a fordító, határozós szerkezettel: *yftenȳ neȳefre*, és mellékmondatlalt: *holot . . . neȳhattne*.

⁴ A latinban *nolo* van.

⁵ A két szót a kódexíró választotta szét (lásd a fakszimilét!).

⁶ Az *ȳ* *e*-ből van javítva.

⁷ Az *n* második lába alig látszik.

multi¹ convenerunt ad eum. (Inter quos fuit ille hierarchicus et divinus frater Aegidius, qui, quum vidisset fratrem Bernardum, dixit cum gaudio magno: „Sursum corda! frater Bernarde, sursum corda!” Frater autem Bernardus dixit uni fratri secrete, ut pararet locum contemplationi aptum, ubi frater Aegidius posset caelestia contemplari.)²

Et quum pervenisset frater Bernardus ad illam extremam horam migrandi, fecit se erigi³, et adstantibus fratribus dixit: „Fratres carissimi, nolo vobis multa verba dicere, sed considerare debetis, quod statum, quem⁴ habui, vos modo habetis, et quem nunc habeo, estis habituri. Inveni⁵ autem in anima⁶, quod pro mille mundis aequalibus isti nollem non servisse⁷ Domino Jesu Christo. Et de⁸ omni offensa, quam ego⁹ feci, accuso me Deo¹⁰ Salvatori meo Domino Jesu Christo et vobis. Rogo vos, fratres mei carissimi, ut diligatis vos invicem.”

Et post haec verba et alia salubria hortamenta, quum se reclinas-
set in lecto, facta est facies eius splendida nimis et laeta, non sine admiratione omnium,

¹ BpK.: 37b: *mundi*.

² A zárójelben levő szöveg a Maz.1743-as számú kódexben csak a margón van, más ismert kódexekből hiányzik. Itt a *hierarchicus* 'egyházi rangot viselő' jelentésű, az *aptus* (alább is előfordul néhányszor) nem 'ékes', hanem 'alkalmas'.

³ BpK.: *erigere*.

⁴ BpK.: *quem ego*.

⁵ BpK.: *Invenio*.

⁶ BpK.: *anima mea*.

⁷ BpK.: *servivisse*.

⁸ BpK.: *de*.

⁹ BpK.: *ego*.

¹⁰ BpK.: *Deo*.

czudalatjáual kyk ott alnakuala **Es** bodog lelec¹
 azzon ewrewmben criftu²tol neky ýgerett
 gýezedelmu³el · mene Angýal⁴aknak ewrew-
 myre iefus criftu⁵fnak gýezeretýre

⁵ *Negýuen napý czudalatos bewytrewl*

*I*ttennek ygen ýgaz zolgaýa ferencz :
 mert nemelyekben volt adattatot : ez
 vylagnak mykeppen criftus **Azert** menný
 eý attya ez bodog embert hallonla ew fyah
¹⁰ o³ criftu⁴hoz Mykeppen ew zent tarlynak
 zent gýlekezeleben : *I* Ew zent lebenek² ez
 udalatos týtkyaban · es zent negýuen napp-
 nak gýakorlat[os] beýteleleben **Mert** mykoron
 Parufia feldeben voltuolna egy to mellet :
¹⁵ volt ottogýal nemý ayoýtato¹l embernel
 huffhagýo nappba vendege hyuatott . kyt ze-
 nt fferenc yftenne²c kedueyrt kere : hogo³ ew
 tett vettne által az tonak nemýnemew
 zýgetebe kýben meglen egy emberfem la-
²⁰ kottuala : ez vala beytfew zeredara vira
 dolan : *I* **Azert**⁴ hogý egy emberfe vewteuol-
 na ezebe **De** az gazda az nagý aýuýtato¹-
 fagert melyet vallna ew benne : hagt yo-
 ban megtelyefeýte *I* **Azert** felkele evel beý-
²⁵ tfew zeredara výradolan Segý czolnokott
 czýnala · zent fferenczet az mondot zýget

¹ A két egymás melletti szót az író választotta el vonással.

² A *k* más betűből van javítva.

³ Az *y*-t az író utólag írta be, így eltűnt a szóköz, ezért függőleges elválasztójelet tett a *hogy* után.

⁴ A *t*-t az író utólag írta a szóhoz, s a szóköz megszűnése miatt függőleges elválasztójelet tett a két szó közé. Az *Azert*-tel kezdődő mondat nem okhatározói mondat, hanem módhatározó értelmű következményes mondat.

qui adstabant. Et in ipsa laetitia anima illa felix cum victoria ante¹ sibi promissa ad gaudia² transiit beatorum. Ad laudem Dei.

De ieiunio³ quadragenario sancti Francisci (Actus cap. 6.)

Verissimus servus Christi Franciscus, quia in quibusdam fuit quasi alter Christus datus in mundo, ideo Deus pater tam felicem hominem in multis Christo filio suo esse fecit conformem, sicut apparuit in sanctorum sociorum sacro collegio, in stigmatum crucis mirando mysterio et in sancto⁴ quadragesimae continuato ieiunio. Nam quum esset quadam vice⁵ iuxta lacum Perusinum, fuit in die carnisprivii apud quendam devotum sibi hominem hospitatus. Quem⁶ rogavit amore Dei, ut ipsum in quandam insulam ipsius laci, in qua nullus⁷ habitabat, transponeret, de⁸ nocte scilicet ante diem cineris⁹, ita quod nullus hoc sciret¹⁰. Ille vero¹¹ ob magnam devotionem, quam habebat in ipso, hoc studiosius adimplevit. Unde¹² de nocte parans naviculam, in die cineris portavit eum ad insulam praelibatam.

¹ BpK. 38a: Ø ante.

² BpK.: gaudium.

³ BpK. 18a: mirabili ieiunio.

⁴ BpK.: sanctae.

⁵ BpK.: quadam vice helyett in territorio Perusino és Ø Perusinum.

⁶ BpK.: Quem sanctus Franciscus.

⁷ BpK.: nullus hominum adhuc.

⁸ BpK.: transponeret, de helyett transportaret, in.

⁹ BpK.: cinerum.

¹⁰ BpK.: adverteret.

¹¹ BpK.: vero hospes.

¹² BpK.: Az unde után a szöveg surrexit in nocte et paravit naviculam et in die cinerum sanctum Franciscum portavit ad insulam . . .

be(t)¹ által vjue **De** zent fferenc femmy² el-
 edelt vele nem vjn hanemczac ket kys
 keneret: leuettuen az mondat zjgetben
 kere ew hordojat: hogj ezt lenkynek me-
⁵ gnem jelentene: *I'* Es hogj ewtet ne kere-
 line hanemczac hufuetnapjan: **De** hogj
 ew hordoja³ elkj fordola az zjgetbelewl
 zent fferenc ewnnewn maga marada
 Es hogj ottogjel Semegj lakas femuala
¹⁰ holot fejjet le hajtana Nemynemew few-
 rew zewueuenben: holot tewuilben czj-
 naltuala olyatant ment egj hajlok fbe-
 le mene **Es** ott lakozak mend az negjuen
 napon yndolattlan femjt euen fem j
¹⁵ uan **De** ez felewl mondot gazda *I'* Bodog
 fferenczet zent hufuetnapian meg kerefe
 mykepen mondottauala **Es** meg lewle: **Es**
 ez felewl mondot ket kenerektewl egykne-
 k feletewl⁴ megualua femmy teb nem⁵ jlle
²⁰ ttetettuala *I'* **De** az felet azert⁶ hyue nem⁷ jlle
 ttetettlenj: hogj tartottauolna aldot cristuf:
 nak negjuennapj bewjtenek gjczewleget⁸:
 es az kenernek keues rezeuel kyewzjek
 hyw gjczewlegnek mergesseget: *I'* Vgj hogj
²⁵ bejtewle iefus cristufnak gjczeretjre ne-
 gjuen e nappot **De** az helyen hollot zent

¹ Az eredetin inkább látható, mint a fakszimilén, hogy a *t* halványan át van húzva.

² A szó elején előbb szókezdő *j* volt (vö. ebben a sorban a *zent* szóval), az író utólag írta a *j*-re az *f*-et.

³ Az *a* fölött tintafolt.

⁴ A *w* a harmadik *e* fölött van, jellel ide utalva.

⁵ A szó előtt vakarás nyoma látszik.

⁶ Az író utólag írta a *t*-t a szóhoz, és elválasztójelet tett utána.

⁷ Ez a tagadás nincs meg a latinban.

⁸ A *j* fölött téves magas betű nyoma látszik.

Sanctus vero Franciscus nihil pro victu portabat¹, nisi duos paniculos parvos.

Depositus autem in dicta insula rogavit portitorem suum, ut nulli hoc panderet, et quod² in die Iovis sancti ipsum quaereret. Et quum nulla habitatio ibi esset, ubi caput reclinare valeret, in quandam densam sepem, ubi vepres quasi quoddam³ tugurium fecerant, subintravit et stetit ibidem immobilis per totam quadragesimam nihil comedens neque⁴ bibens.

Praedictus autem⁵ hospes ipsum⁶, sicut condixerant, in die⁷ Iovis requisivit: et invenit, quod de dictis duobus paniculis⁸, praeter medietatem unius, nihil⁹ erat tactum. Illam vero medietatem sanctus Franciscus¹⁰ creditur tetigisse, ut Christo benedicto gloria¹¹ quadragenarii ieiunii reservetur¹², ut cum illo modico pane¹³ vanae gloriae venenum expelleret; ita quod ieiunavit exemplo Christi quadraginta diebus et quadraginta noctibus.

In loco autem illo, ubi sanctus

¹ BpK. 18a: *portavit*.

² BpK.: *quod se nisi in die Iovis sancto requireret. Portitore vero suo recedente [reverente, recedente?] de insula sanctus Franciscus solus remansit. Et quum . . .*

³ BpK.: *Ø quoddam*. (Ennek a mondatnak nem Ferenc az alanya, hanem a vepres.)

⁴ BpK.: *aut*.

⁵ BpK.: *vero*.

⁶ BpK.: *Ø ipsum*.

⁷ BpK.: *die sancto*.

⁸ BpK.: *panibus*.

⁹ BpK.: *nihil amplius*.

¹⁰ BpK.: *Ø Franciscus*.

¹¹ BpK.: *gloriam*.

¹² BpK.: *reservetur helyett reservaret*.

¹³ BpK.: *panis*.

- fferenc jly czudalatos peneteneczjyet zolgalotua-
 la: ew eletyben nagy zoklagos czudac lewnec
 kykert mend kezdenek emberek ott az zyg-
 etben laknja Es kyfded ydew el muluan:
⁵ lewn nagy var es yo · es len fratereknek
 helye ky mondatyk zygetbelynek Es megys
 az varnak embery nagy tyztefleget teznek
 az helnek holott zent ferenc ez felewl m-
 ondott negyuennappot zolgalta Jefus cri
¹⁰ ftulnak neve gyeczeretyre

*Zent ferencznek frater leora
 ualo¹ tanojtasarol*

- NEmynemew tely ydewben Mykoron
 zent fferenc yewuala parifbalol frat[er]
¹⁵ leoual zent mariahoz de angelis Es ewtett
 hideg kemenen gewtriuala hyua frat[er] leot
 ky nemy keueffe eleuehaladotuala monda
 I O ffrater leo: yollehet hogy ez zerzettnek
 fraterry menden feldben agyonak zentle
²⁰ gnek · es yo eppeytenek yo peldayt I Te ew-
 rewmeft ezedbe uegyed hogy nynczen² otto-
 gyel tekellates vigalag Es hogy valamen-
 nyet yartuolna³ elmeg hyua ewtett fmo-
 nda · Oh frat[er] leo yollehet⁴ ez zerzett vakokot
²⁵ vylagofohon gewrbekett teryezzen ewrdew-
 gewkewt kyewzreen I Syketeknek hallamaft⁵
 lantaknak yaraft · nemaknak⁶ agyon zolaft

¹ Az *o* *a*-ból van javítva.

² A második *n* talán *u*-ból van javítva.

³ Az *y* fölött téves betű nyoma.

⁴ Az *y* fölött *a* jobb oldali pont helyén téves betű nyoma.

⁵ A második *a* talán *o*-ból van javítva vagy megfordítva.

⁶ Az első *a* fölött erős vízszintes vonal látható.

Franciscus tam mirabilem paenitentiam fecit¹, facta sunt meritis eius² multa miracula. Propter quae omnia³ coeperunt homines in illa insula⁴ construere⁵ et habitare⁶, et parvo elapso tempore factum est ibi⁷ castrum⁸ magnum et locus fratrum Minorum. Adhuc autem homines illius castrum magnam reverentiam exhibent illi loco, ubi sanctus Franciscus praedictam quadragesimam celebravit. Ad laudem Dei⁹.

De magisterio sancti Francisci ad fratrem Leonem, quod in sola cruce est perfecta laetitia (Actus cap. 7.)

Quodam tempore hiemali sanctus Franciscus veniebat de Perusio ad Sanctam Mariam de Angelis. Et erat cum eo frater Leo, et frigus ipsos acerrime cruciabat. Vocavit autem sanctus Franciscus fratrem Leonem, qui aliquantulum ipsum¹⁰ praecedebat, dicens: „O frater Leo, quamvis fratres Minores¹¹ dent magnum exemplum sanctitatis et honestatis et bonae aedificationis, tamen scribe, id est diligenter nota, quia ibi non est perfecta laetitia.” Et quum aliquantulum ambulassent, vocavit eum iterum, dicens: „O frater Leo, quamvis frater Minor illuminet caecos, contractos extendat, daemones pellat, surdis auditum, claudis gressum et mutis restituat verbum

¹ BpK. 18a: *celebravit*.

² BpK.: *meritis eius helyett merito illius*.

³ BpK.: *Ø omnia*.

⁴ BpK.: *in illa insula helyett insulae illius*.

⁵ BpK.: *habitationes construere*.

⁶ BpK.: *Ø et habitare*.

⁷ BpK.: *Ø ibi*.

⁸ BpK.: *castrum magnum et bonum et etiam locus fratrum, qui dicitur insula. Adhuc...*

⁹ BpK.: *Jesu Christi*.

¹⁰ BpK. 38a: *Ø ipsum*.

¹¹ BpK.: *fratres Minores helyett Minores in omni terra*.

es hogÿ megys teb(e)¹ Negÿednappÿ halottat fel
 kewlt · ÿmmar ma ÿrÿad mert meg ott lÿn-
 czen tekellertes vÿgalag / Es touaba kaÿa
 ltuan mondÿauala : / O frat[er] (Ber)² lleo ha
⁵ ez zerzett tudna menden neppeknek ñye-
 luett · es menden tanufagat es ÿrafÿt³ · vgÿ-
 hogÿ p[ro]phetalna es ÿellentene · nem csak
 az yewuendeutt de es egÿebeknek tudom-
 anÿat · ÿrÿad azert mert ñÿnczen ott te-
¹⁰ kelletes vÿgalag : / megÿllegottan az ÿaro-
 knak kaÿaltuala O frater leo kerem azzo-
 kott kyk vadnak ÿltenne · / . ÿollehett ez zer-
 zet zolyon angÿalÿ ñÿelewuel Es tudna
 hugÿoknak folyaft · / . es fewueknek ereÿtt
¹⁵ es menden fewldeknek⁴ kencÿÿ volnanak
 nekÿ meg ÿellentettek / Es meg efmerne
 madaraknak halakna⁵ es lelkefeknek embe-
 rnek fanakes gewkereknek es kewueknek
 es vÿzeknek ÿozagÿtt: ÿrÿad · mert ñÿncz-
²⁰ en ott tewkelletes vÿgalag : De ez mondas
 tarta ÿol kett mely feldett De frater lleo
 mend ezekrewl⁶ fennyen czudalkoduan · m-
 onda kerlec teged · attÿam ÿltennek fele-
 wle hogÿ mogÿad meg ennekem holott
²⁵ vagyon tekellertes vÿgalag : kynek zent

¹ A sz  v  gi *e*   t van húzva. Az el  tte levő *hogÿ* nem kötőszó, hanem vonatkozó névmás: *ami*.

² Téves n  v, kipontozva.

³ A második *ÿ* *a*-b  l van javítva.

⁴ A *d* után az *e* talán utólag van besz  r  tva.

⁵ Ny  lv  n   r  shiba, l  maradt a *k*.

⁶ A második *e* fölött téves betű nyoma l  tsz  k.

et, quod plus est, quatrIduanum restituat¹ mortuum, scribe, quia non est² ibi perfecta laetitia." — Et rursus clamans dicebat: „O frater Leo, si frater Minor sciret omnium gentium linguam³ et omnes scientias et scripturas, ita⁴ sciret etiam prophetare et revelare non solum futura, sed etiam conscientias aliorum, scribe, quia non est ibi perfecta laetitia." Et adhuc ipsis ambulanti bus iterum clamabat: „O frater Leo, pecorella⁵ Dei, quamvis frater Minor loquatur lingua angelica et sciat stellarum cursus et virtutes herbarum et sciat revelationes thesauri⁶ terrarum et si cognosceret virtutes et proprietates avium et piscium, animalium, hominum, radicum, arborum, lapidum et aquarum, scribe bene et nota diligenter, quia non est ibi perfecta laetitia." [Et post paululum iterum clamavit: „O frater Leo, quamvis frater Minor sciret tam sollemniter praedicare, quod converteret omnes infideles ad fidem, scribe, quia non est ibi perfecta laetitia."]⁷

Duravit autem iste modus loquendi bene per⁸ duo milliaria. Frater autem Leo, de iis omnibus vehementer admirans, dixit: „Pater, rogo te ex parte Dei, ut dicas mihi, ubi est perfecta laetitia?" — Cui sanctus⁹

¹ BpK. 38a: *resuscitet*.

² BpK.: *est*.

³ BpK.: *linguas*.

⁴ BpK.: *ita ut*.

⁵ A *pecorella Dei* (Isten báránykája) megszólítást így olvashatta az író: *precor illa, (quae sunt) Dei* (ld. a magyart!). Az igazsághoz tartozik, hogy a BpK.-ben akad egy ilyen variáns: *precorelle* (*precorelle*). Tehát a latin írók is hibáztak.

⁶ BpK.: *et . . . thesauri* helyett *et sint sibi revelati omnes thesauri*.

⁷ A [] zárójelbe tett szakaszt a fordító kihagyta.

⁸ BpK.: *ad*.

⁹ BpK.: *sanctus Franciscus*.

fferencz monda Mykoron megjéwnk zent
mariahoz de angelis · es ezkeppen¹
az helynek capuyara zozatlonk ·/ es az kapp-
utarto yew haraguuan: fmond kyk uattok
⁵ tÿ ·/. es mondonk ·/ mÿ vagyonk ketten te a²
attÿadfyay kewzewl ·/. Smond ew az ellen fewg
tÿ vatok kett latrok: kyk ez³ vilagott kernÿ
el kerengÿk / zegeneknek alamyfnaÿat ra-
gadozuan: Es nem nytya meg nekewnk
¹⁰ De allat mÿnkett⁴ az hauon es vÿzen es hÿd-
egen es ehyleguel efelyglen⁵ Tehat ha
mÿ az bozzofagokot ·/. es az uetefekuel⁶ haborolaf-
nalkyl es zugalnalkyl engedelmeft zenue-
dengewk es zerelmest es alazatoft gondol
¹⁵ angÿuk hogÿ az kaputarto ygazan fegÿ mÿ-
nkett Es hogÿ yften ew nyeluet magalt-
talya mÿ ellenewnk Es frater leo yryad
hogÿ ott vagÿon tekelltes vÿgalag ha mÿ
meg varandyok czergettuen Es az kaputar-
²⁰ to mÿkeppen nugatla[n]⁷ haboroduan ky yew · es
kemenfegest menkett czappalakual meg
gewtewrÿewn ·/. monduan menyetekel yn-
nett yeles toluayok⁸ es galyadok⁹: es men-
yettek az hÿlpitalba ·/. tÿ mendeneftelfoguan
²⁵ nÿugottak¹⁰ vatok ·/. ytt nem eztek Es ha
eszt ewrewmeft zenuedengÿk¹¹ es ezkeppen
bozzofoltattak¹² mend zÿuewnkuel es zere-
lmuel zenuedengÿwk ÿryad / frater leo:

¹ A latinban több van, az író talán még akart valamit írni az üresen hagyott helyre.

² Az elválasztás miatt elfelejtette, hogy már elkezdte a szót.

³ A *ÿ* fölött téves betű nyoma.

⁴ Az *ÿ* pontjai piros tintával vannak befestve.

⁵ Az *ÿ* valamiből javítva van.

⁶ Az író utólag írta a szót az üresen hagyott helyre, de nem fért be teljesen, az előtte levő *az*-tól függőleges vonással elválasztotta, a *-uel* ragot a szó fölé írta, és jellel ide utalta. A mondatba *uetefeket* szóalak illik.

⁷ A *nugatlan* szó az üresen hagyott hely fölött a sorközben van, piros jellel ide utalva.

⁸ Az *ÿ* fölött téves betű nyoma.

⁹ A *galya* szórész ki van vakarva, de olvasható.

¹⁰ A fordító félreértése, a *Qui enim et quieti*-nek olvasta. (A kérdést ui. semmi sem jelöli.)

¹¹ Íráshiba, lásd két sorral lejjebb!

¹² A *zzofolt* szórész ki van vakarva, de kibetűzhető.

respondit dicens : „Quando veniemus ad Sanctam Mariam de Angelis, ita [balneati pluvia et frigore congelati, luto etiam deturpati et fame afflicti] et ad portam loci sonabimus¹ et portarius veniret iratus, dicens : Qui estis vos ? Et nos diceremus² : Nos sumus duo de fratribus vestris. Et ille e contrario diceret : Imo estis duo ribaldi³, qui itis circumquaque per mundum eleemosynas pauperum rapiendo. Et non aperiret⁴ nobis, sed faceret nos stare ad nivem et ad aquam in frigore et fame usque ad noctem, tunc si nos tot iniurias et repulsas sine turbatione et murmuratione toleraverimus⁵ patienter et cogitaverimus humiliter et caritative, quod et ille portarius nos veraciter cognoscat⁶ et quod Deus linguam suam excitat contra nos, o frater Leo, scribe, quia ibi est perfecta laetitia. Et si nos perseveraverimus in pulsando, et ille portarius tamquam contra⁷ importunos⁸ turbatus exeat et durissime nos afficiat alapis, dicens : Recedite hinc, pultrones vilissimi, et ite ad hospitale⁹ ! Qui enim estis vos ? Penitus hic non manducabitis ! Et si nos haec patienter portaverimus¹⁰ et iniurias cum amore perceperimus¹¹ toto corde, o frater Leo, scribe,

¹ BpK. 38a: *sonavimus*.

² BpK.: *dicemus*.

³ BpK.: *estis duo rebaldi helyett vos duo rebaldi*.

⁴ BpK.: *aperuit*.

⁵ BpK.: *toleraremus*.

⁶ BpK.: *cognoscat . . . excitat helyett cognosceret et Deus linguam eius excitavit*.

⁷ SpV. 90a: *Ø contra*.

⁸ SpV.: *importunus*.

⁹ BpK.: *hospitium tale*.

¹⁰ BpK.: *patienter portaverimus helyett gaudenter portavimus*.

¹¹ BpK.: *iniurias . . . perceperimus helyett iniuriati cum ardore portabimus*; liège-i kézirat: *perceperimus helyett receperimus*.

mert ott vagyon tekellertes vȳgalag ./. es ha m
endenfelewl mȳnkent¹ ez keppen nȳomor-
oltattakot ehlegnek zoroȳtalamȳat hȳde
gfegnek gyettrefemȳat: meg annakfelete
⁵ enek kezeleȳtelle mȳat czergetewn² ka
ȳaltonk es ȳralmual allonk hogȳ megȳ
nȳttaffek nekewn³ ./. Es az ȳltenȳ fuldalla
ȳnak mȳata mondana ./. Ezek gonoz embe-
rek es kemenek azert enȳmegȳek ȳm-
¹⁰ eg ewtewgettem ewkewtt Es kȳ yewuen
nagȳ feyew bottual mȳnkett capuciumo-
onkon foguan feldre le ewt³ farra⁴ es hora
es vgȳ uer mȳnkett ez felewl mondot rudual
hogȳ mendenewt mȳnkett bel tewlt czapa-
¹⁵ zokual⁵ Sha ezenne gonozokott · bozzofago
kott verefegeket ewrewmuel zemuedende-
wnk Gondolywk hogȳ aldot criftusnak
kynȳaȳtt mȳ kellettewn⁶ zenuednȳ O fra-
ter ȳleo ȳrȳad ./. mert ott vagyon tekellerte-
²⁰ s vȳgalag Azert frater leo halgaffad
vegezettȳtt zent leleknek mend aȳandokȳ⁶
kezt: kyket criftus ew baratnak engede· es
engedȳ⁷ Es criftufert es ȳltennek zerelm
ert: magat gȳezettnȳ: kel bozzofagott
²⁵ zenuednȳ / Mert mend ez felewl mondott
czudakban⁸ mȳ nem gȳczekedhetewn⁸ :I' mert
nem mȳeȳnk De ȳltenne De maga mȳd

¹ Íráshiba *mȳnket* helyett.

² A szóközben tintafolt.

³ Az *e* valamiből javítva van.

⁴ Először *g*-vel kezdte a szót.

⁵ A sorkezdő *z* előtt nagy tintafolt.

⁶ A szóvégi *ȳ* talán *a*-ból van javítva.

⁷ A szóvégi *ȳ* *e*-ből van javítva, vagy fordítva és (talán) áthúzva.

⁸ A *k* *g*-ből van javítva.

quia¹ ibi est perfecta laetitia. Et si nos hic² undique afflictos fame urgente, frigore affligente, nocte insuper propinquante, pulsabimus³, clamabimus et fletu instabimus, ut aperiatur nobis, et ille deinde stimulatus dixerit: Isti sunt homines procacissimi et protervi, et ego pacabo eos! Et exiens cum uno fuste nodoso et⁴ capiens nos per caputium et ad terram super lutum et nives proiciet et taliter nos verberavit⁵ cum fuste praedicto, quod undique nos plagis implebit⁶. Si tot mala, si tot iniurias et verbera cum gaudio toleremus⁷, cogitantes, quod poenas Christi benedicti patientissime nos tolerare et portare debemus, o frater Leo, inter omnia charismata sancti Spiritus, quae amicis suis Christus concessit et concedit, est⁸ vincere semetipsos⁹ et libenter propter Christum et caritatem Dei opprobria sustinere. Nam in omnibus mirabilibus¹⁰ supradictis nos gloriari¹¹ non possumus, quia non sunt nostra, sed Dei: *Quid enim habes,*

¹ BpK. 38a: *quod*.

² BpK.: *sic*.

³ BpK.: *pulsavimus*.

⁴ BpK. 38b: *et*.

⁵ BpK.: *verberaret*.

⁶ BpK.: *impleret*.

⁷ SpV. 89b: *toleremus . . . inter helyett toleraverimus, gaudentes quot poenas Christi benedicti nos tolerare debuimus: O frater Leo, scribe quod ibi est perfecta laetitia. Quare audi conclusionem frater Leo. Inter . . .*

⁸ BpK.: *maximum est*.

⁹ BpK.: *ipsum*.

¹⁰ BpK.: *miraculis*.

¹¹ BpK.: *gloriare*.

Vagyon mellyett yftentewl nem vewteluol
 na vagy ha vewted mytt gyczekedel hogý
 hana nem vewteduolna / De tewredelmnek
 es gyettrelmnek kereften gyczekedhettewnk
 5 mert myenk az Azert mongya apoftol
 nekem nekelyen gyczekednem hanemczak
 my vronk ielus cristufnak kereltfayan :
 kynek legen gyczeret es gyczewleg amen [etc.]

10 *Istenij 303at leueuen zent ffere
 ncznek frater leo myatt*

Mýkoron bodog my attyank zent ffere-
 ne ew zerzetmek kezdetiben lacnak
 frater leoual nený¹ helleczen · holot kew-
 nuewk² nem vala zolgaratra³ : / Mýkoron ýu-
 15 tanak⁴ vetternýe corra · monda zent ferenc
 tarfanak · / Dragalatofoz nekenk nýnczen
 kewnuewnk kýben veternyet mondana[n]k
 De hogý az ewdewt yftenne gyczerettire
 kewlczewk Mýkeppen teged tanoýtlak az
 20 keppen mongyad Es ogýad magadott hogý
 egyeb keppen bezededyt ne boczáffad : mert
 en mondom magamnak⁵ O ffrater ferenc
 te ez vylagban annya bewnt tewtel hogý
 melto vagý pokkolban / Es te frater leo m-
 25 ongyad · byzon hogý mellegel pocolt erdem-
 lettel De ffrate⁶ leo galambý alazatoffagual

¹ Az ró véletlenül az *m* harmadik lábát használta az *ý*-hoz. Az *ý* után homályos pon-
 tok nyoma látható.

² A második szótag *ew* betűi tintafoltosak.

³ Íráshiba: *zolgalatra*.

⁴ A *ýu* szótag nagy olajfoltban van.

⁵ A latinban *sic* van, de fordítónk bizonyára *sibi*-nek olvasta.

⁶ Véletlenül lemaradt az *r*.

quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Sed in cruce tribulationis et afflictionis possumus gloriari, quia illud est nostrum. Ideo dixit apostolus: Mihi autem absit gloriari (nisi in cruce Domini¹)!"

De locutione divina² facta per fratrem Leonem sancto Francisco (Actus cap. 8.)

Quum sanctus³ pater Franciscus in principio ordinis staret in quodam locello cum fratre Leone, ubi libros ad dicendum officium⁴ non habebant, quadam nocte dum surrexissent ad matutinas⁵, dixit sanctus Franciscus ad socium suum: „Carissime, nos breviarium non habemus, ubi possumus⁶ dicere matutinum, sed ut tempus ad laudem Dei expendamus, sicut te docuero, ita dicas, et cave, ne verba aliter mutes⁷. Ego enim dicam sic: O frater Francisce, tu fecisti tot peccata in saeculo, quod es dignus inferno. Et tu frater Leo, respondeas: Verum est, quia infernum⁸ meruisti". Frater vero Leo, purissimus cum columbina simplicitate

¹ BpK. 38b: *Domini nostri Jesu Christi.*

² BpK.: *Dei.*

³ BpK.: *beatus.*

⁴ BpK.: *divinum officium.*

⁵ BpK.: *ad matutinum.*

⁶ BpK.: *possimus.*

⁷ BpK.: *ne . . . mutes helyett ne alia verba dicas.*

⁸ BpK.: *quia infernum helyett quod infernum profundissimum.*

felele *I* Ewrewmest attyam kezdel ýften aldo
 mafaua! Es zent fferenc kezde mondaný ·/. **O**
 frater ffrancisce te tewtel anya bewnt e3
 vylagban hogý melto vagý pokolban: de
 5 frater lleo monda ·/ De ýften tezen te myatta-
 d · azanya yott hogý megý paradýc3omba
I De Bodog fferenc monda · ne mongý vgý fra-
 ter lleo ·/. De mykoron en mondok: frater ffe
 renc te tewtel azanya gonoz¹ myuelkede
 10 teket ýften ellen · hogý melto vagý pokolba
 atkozattatný *I* Es te vgý felely: Adkozattat-
 tkewzybe melto vagy zamlattattnod: *I* Es
 frater lleo monda ewrewmest attyam: zent
 fferenc zok kewuezelekuel monda es foha
 15 zafokual es melyenek verefiuel: es nagý
 kayaltafokual monda: *I* Oh vram ýften fewl-
 dneke es mennek vra En te ellened e3
 enne gonofagot tewtem: hogý mendeneft-
 wlfoguan melto vagyoc atkozattatný: frater
 20 lleo felele **O** frater fferenc: ýften teged
 tezen olýa hogý aldottak kezte . le3 azonkepp-
 en aldot: *I* Es zent . fferenc czudalcodak hogý
 ew myndenkort ellent felelwala² *I* Es ewtet
 meg zegýengetuen monda Myre frater
 25 nem felel3 vgý mykeppen en³ tegedet
 tanoýtlak: zent engedelmefflegnec myatta

¹ A *g* fölött téves magas betű nyoma.

² A *w* első lába mintha *e*-ből volna alakítva.

³ A szóközben nagy tintafolt.

respondit : „Libenter pater. Incipe in nomine Domini.” — Et sanctus Franciscus coepit¹ dicere : „O frater Francisce, tu fecisti tot peccata in hoc saeculo, quod dignus es inferno.” — Et frater Leo respondit : „Deus faciet per te tot bona, quod ibis in paradysum.” — Sanctus autem Franciscus dixit : „Non dicas ita, frater Leo, sed quando ego dicam : O frater Francisce, tu fecisti tot iniqua opera contra Deum, quod es dignus maledici, et tu ita respondeas : Inter maledictos dignus es computari.” — Et frater Leo dixit : „Libenter, pater.”

Et sanctus Franciscus cum multis lacrimis et suspiriis et tunsionibus² pectoris et valido clamore dicebat : „O Domine, Deus caeli et terrae, ego contra te tot iniqua commisi, quod dignus sum penitus maledici.” — Et frater Leo respondit : „Deus³ te faciet talem, quod inter benedictos eris singulariter benedictus.” — Et sanctus Franciscus admirans, quod ille per⁴ contrarium respondebat, eum corripiendo, dicebat : „Quare, frater Leo, non respondes, sicut te doceo ? Per sanctam oboedientiam

¹ BpK. 38b: *incepit*.

² BpK.: *suspiriis et tunsionibus helyett superna contemptione et concussionibus*.

³ BpK.: „O frater Francisce, Deus . . .

⁴ BpK.: *semper*.

paranczolok neked hogý en bezedým zerent fe-
 lely kýkuel teged tanyota[n]dlac¹:*F* Ez keppen mo-
 ndom ./ *O*frater ferenc aloýtode hogý ýrgal-
 maz neked yften ./ ez enne bewn tetedert
⁵ ýrgalmaffagnak attya ellen ./ es menden vÿ-
 gafagnac ýftene ellenne ./ mert hogý nem
 vagý melto ýrgalmaffagott lelned / *E*s te
 frater leo ýltennek zemelyeben felely² ez
 keppen Semegýkeppen nem vagý³ ýrgalma-
¹⁰ fagott lewlnewd ./ *E*s frater leo felele Mon-
 gýad ýmmar attýam mondom azonkeppen
 mýkeppen paranczolal *E*s zent fferenc
 menybe fel emelet⁴ arczaýaua! ./ *E*s yften-
 hez menbe emelet kezeýuel *E*s terdeplet
¹⁵ terdeýuel ./ nagý fíralmual monduala ./ *O*
 frater ferenc aloytode hogý ýrgalmaz neked
 ýften hogý ezenne bewnt tewtel ýrgalma-
 ffagnak attya ellen ./ *E*s menden vígafag-
 nak ýftene ellen ./ hogý nem vagý melto
²⁰ ýrgalmaffagot lewlred *E*s frat[er] lleo felele
 Attyaý yften kynék vegezetlen ýrgalmaffaga
 nagyob hodnem te (f)⁵ býned ./ aget tezen
 te neked nagý ýrgalmaffagot ./ *E*s annac
 felette ad neked nagý malaftott *D*e zent
²⁵ fferenc edeffegelt haraguuan / es kenerue-
 telt haboroduan monda frat[er] leonak: mý-
 re frater lleo engedelmeffegellen merel ten-

¹ Nyilván íráshiba *tanoytandlac* helyett.

² A második *e* fölött tévesen kezdett magas betű nyoma.

³ A *vagy* után véletlenül kimaradt a *melto*.

⁴ Latin megfelelője, *laeta* sehogy se illik a mondatba. Lehetséges, hogy valamelyik latinul másoló barát tévesztette el *elata* helyett.

⁵ A *te* és *býned* között egy tévesen kezdett betű nyoma.

praecipio tibi, quod secundum verba, quibus te informabo, respondeas. Ego dicam sic¹: O frater Francisce, captivelle², putasne, miserebitur tui Deus, quum tot peccata contra patrem misericordiarum et Deum totius consolationis commiseris, quod non es dignus misericordiam invenire. Et tu, frater³ pecorine⁴, respondeas: Nullomodo es dignus misericordiam invenire.” — Et frater Leo respondit: „Dicas amodo, pater, quia ego dicam, quemadmodum praecepisti.” Et sanctus Franciscus facie laeta in caelum et manibus erectis ad Deum ac genibus flexis cum fletu magno dicebat: „O frater Francisce, peccator magne, o frater Francisce, captivelle, putasne, miserebitur tui Deus, cum tot peccata contra patrem misericordiarum et Deum totius consolationis commiseris, quod non es dignus misericordiam invenire⁵.” — Et frater Leo respondit: „Deus pater, cuius est in infinitum maior misericordia, quam peccatum tuum, faciet tibi magnam gratiam et⁶ misericordiam et insuper addet tibi multiplicem gratiam.”

Sanctus autem Franciscus dulciter iratus et patienter turbatus dixit: „Quare, frater⁷, contra oboedientiam praesumpsisti et iam toties contraria propositis respondisti?” —

¹ BpK. 38b: *tibi*.

² BpK.: *o captivelle*. Alább is előfordul, de a magyar barát (vagy inkább apáca) képtelen volna ilyen csúnya szóval ('gonosz, elvetemült ember') illetni Szent Ferencet.

³ BpK. és liège-i kézirat: *frater Leo*.

⁴ Liège-i kézirat: *pecorone*. Lehet, hogy a másoló *persona*-t olvasott.

⁵ A gondolatjelek közötti szakasz a SpV. 89a lapjáról van véve, az alapszövegből teljesen hiányzik. A folyamatos olvashatóság kedvéért nem a jegyzetbe, hanem ide a szövegbe tettem.

⁶ BpK.: *o gratiam et*.

⁷ BpK. és liège-i kézirat: *frater Leo*.

ny Es frater leo ygen tÿztelen es alazato
 ft felele zent attyanak yften tugÿa yŕo
 attÿam hogÿ myndencor azkeppen akarek
 felel(e)nem¹ mÿkeppen paranczoltaluala ./ De-
⁵ engemet yften zoltata ew akarratia² / ſcere-
 rent es nem en gondolatom zerent kyre-
 wl zent fferenc czudalkoduan monda
 frater leonak ./ kerlek teged dragalatoſom
 hogÿ elmeg mongÿad mÿcoron magam-
¹⁰ mot meguadlandom mÿkeppen elezteb :
 hogÿ nem vagÿok melto yrgalmaffagra
 es mÿndenkor ezeket³ frat[er] leonak mondia-
 uala nagÿ firalmual ./ felele ffrat[er] leo ./
 Mongÿad attÿam . mert ymmar ez zeruel
¹⁵ az keppen felelek mÿkeppen akarandaz ./ Es
 zent fferenc kewnuezeſſekuel ewueltuen
 monduala ./ O frater ferenc alajtode hogÿ
 yrgalmaz neked yften : felele frater lleo . Ez
 keppen yrgalmaz neked yften Sewt⁴ nagÿ
²⁰ malasztott vez te yduezeÿtedtewl yltentewl
 es fel magasztat tegedet es gÿczewleÿt te
 gedet ewrewkwel ewrewkke ./ mert valakÿ
 magat alasztattÿa menden felmagazta
 tÿk : es nem mondhatok egyebett ./ mert y-
²⁵ ſten⁵ zol en zamrol Es ez alazatos ve-
 tekezeſben es fuldalsnak kenuezeſebe(s)n⁶
 es yſtenÿ vÿgaſagban⁷ maradanak ewbrenn

¹ A harmadik *e* át van húzva.

² Az *akarratia* szó után függőleges piros vonás választja szét a két csaknem érintkező szót.

³ A 3 helyén először más betűt kezdett írni a másoló.

⁴ A nagy *S*-et utólag pirossal utánarajzolta az író; az *S* alatt valamilyen más betű nyoma látszik.

⁵ Az *e* fölött valamilyen tévesen kezdett magas betű nyoma van.

⁶ A *be* szótag után tévesen *s*-et írt az író, majd az *s*-et áthúzogatta, és *n*-et írt utána.

⁷ A második *g* fölött téves betű nyoma látható.

Et tunc frater Leo respondit reverenter et multum humiliter, dicens: „Deus scit, pater carissime, quod ego proposui semper sicut praeceperas¹, sed Deus me fecit loqui secundum suum beneplacitum et non secundum meum propositum.” — De quo sanctus Franciscus admirans² dixit sibi³: „Rogo te, carissime, quod hac vice dicas, quum me accusavero, sicut⁴ prius, quod misericordia non sum dignus.” Et semper ista fratri Leoni imponebat⁵ cum multis lacrimis. — Respondit frater Leo: „Dicas, pater, quia hac vice, sicut volueris, respondebo.” — Et sanctus Franciscus cum lacrimis clamans, dixit: „O Francisce captivelle, putasne, miserebitur tui Deus?” — Respondit frater Leo: „Ita, pater, miserebitur tui Deus, imo magnam gratiam recipies de Deo salutari tuo et exaltabit te et glorificabit te in aeternum, quia *omnis, qui se humiliat*⁶, *exaltabitur*, et non possum aliud dicere⁷, quia Deus loquitur per os meum.” Et in hac humili contentione et compunctivis lacrimis et consolatione divina usque ad auroram vigiles permanserunt.

¹ BpK. 38b: *praeceperas respondere*.

² SpV. 89a: *Az admirans után ait fratri Leoni*.

³ BpK.: *Ø sibi*.

⁴ BpK.: *ut*.

⁵ BpK.: *imposuit*.

⁶ BpK.: *humiliabit*.

⁷ BpK.: *aliud dicere helyett aliomodo*.

haynalcorik Criftufnak gýczeretýre amen

Aluerna hegye meglewleſerewl

Felleges yftennek hyv zolgajya es barátja
 zent ferenc : mert ew teremtetet es
⁵ yduezeýtewet mend ew zeueuel ewnmaga es
 egýebeknek mýatta kýkuel týztelhettiuala tý-
 ztelyuala *I* Azert kegelmes es engedelmeff
 eges mý vronc . iefus¹ criftus yduezeýtenk
 Týztelewnnek elmeg týzteffeget aduala Mert
¹⁰ mongya vr yften ky engemet gýczer gýcze-
 rem ewtet **E**s azert valahoua megyen uala
 zent fferenc (1)² **E**z enne tyzteffegben vallatyk
 uala hogý ynka³ mend ez vylag yl czudala-
 tos emberhez futtuala **A**zert mýkoron keze-
¹⁵ leýt vala fewldekre auagý falucra es egyeb
 nemew helekre : ký latthattýauala eutet auag-
 ylletthetiuala bodognak aloýtyauala magat az
I De tewrtenek nemý ydewben mýelewt vallotta-
 uolna yduezeýteynek czebyt hogý ez bodog
²⁰ attya zent fferenc³ . el teruen ſpoletana new
 vewlgbelewl menne **R**omanýolaba **D**eaz
 vton mýkoron ýuttottuolna phetrom³ hegye
 nek nemýnemew varaban *I* **E**s tehat ottegyal
 zolgaltatíku³al vý výtellefegnek nagý týzteffeg
²⁵ hogý mýkoron ezebeuewteuolna zent ferenc
 ott lakozoktol monda ew tarlanac frat[er] leo-
 nak . Mennyewnk ezekhez mert yftennek
 legedelmeuel valamýnemew haznalatott

¹ Az író az /-et egy más (j?) betűre írta rá.

² Tévesen kezdett betű.

³ Az e fölötti kis görbe vonal lehet egy téves magas betű nyoma, de lehet a *re* szótag rövidítésének a latin kódexekben használatos jele. Lásd a latin megfelelőt !

Ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi. Amen.

De inventione montis Alvernae¹ et visione fratris Leonis super sanctum Franciscum (Actus cap. 9.)

Christi Jesu fidelissimus servus et amicus Franciscus, qui Creatorem et Salvatorem suum totis viribus² per se et per alios honorabat, ideo gratiosissimus et benignissimus Salvator³ Jesus ipsi⁴ vicem rependebat honoris, quia *qui glorificaverit me, glorificabo illum*, dicit Dominus. Et propterea quocumque ibat sanctus Franciscus, in tanta veneratione habebatur ab omnibus, quod quasi totus mundus ad virum tam mirabilem confluebat. Unde quando appropinquabat ad terram, ad castrum, vel villas⁵, beatum se reputabat, qui eum posset tangere vel videre.

Accidit autem quodam tempore, antequam haberet stigmata Salvatoris, quod⁶ de Valle Spoletana recedens in Romandiolam pergeret. In ipso autem itinere, quum ad quoddam castrum Montis Feretri pervenisset, celebratur tunc ibidem militiae novae magna sollemnitas. Quod quum didicisset pater sanctus ab incolis, fratri Leoni, socio suo dixit: „Eamus ad istos, quia cum adiutorio Dei inter eos aliquem profectum

¹ BpK. 15b: Az *Alvernae* után következő rész hiányzik a címből.

² BpK.: *viribus* helyett *quibus portaret visceribus*; SpV. 92a: *quibus poterat nisibus*.

³ BpK.: *Salvator noster Dominus Jesus Christus*.

⁴ BpK.: *ipsi* helyett *horanti*; SpV. 92a: *honoranti*.

⁵ BpK. 16a: *ad terram . . . villas* helyett *ad terras, aut ad castra vel ad villas*.

⁶ BpK.: *quod beatus Franciscus*.

Ew kewzewttek tezewn De ez mondot tyzteffeg
 ben valanak kylemb kylemb herrewlualo lok
 gewlekezet nemef neppek : kykkewzewt uala ne-
 mýmewew tufciabely vr *F* Vrland[us] new. ýgen
⁵ kazdag es nemes : ky czudakert kyket zent
 fferenczrewl hallottuala ./.. nagy ayoýtatoílagot
 ew hozzaýa fogadottuala : es zent ferenczet
 lattny es hallany ýgen kyuanányauala *F* De
 zent ferenc mykora az mondot varba bel-
¹⁰ mentuolna¹ hogý joban fokaffagtol hallata-
 ttnak : fel haga nemý kewfarra | es onnatt-
 lan p[re]dicala ott allo fokaffagnak : Es ew
 nyeluen ez vala kezdetý p[re]dicacioýanak : pe-
 netencyet tarczatok : mert meg kewzeleytt
¹⁵ meny² orzag Es ez bezedeken oly ayoýtatoíft
 es ew nyelue myat zent lelek bezzelle yfte-
 ny edes bezedekett : byzonoýtuan³ apoftolo-
 knak es martýroknak kýmýmýat *F* Confess-
 oroknac kemen penetencieye myat Es⁴ zen-
²⁰ tekne (3)⁵ lok tewredelme myat . hogý me⁶-
 nd czudalyakuala Es halgatýakuala ewtett
 mykeppen angyalt : kyrewl ez felewlmon-
 dot vrland[us] vr ewrewle Bodog fferenczneo
 kyuanatul yelenuoltan : Es ew czudalatus
²⁵ p[re]dicacioyatol ýllettetett : Mendenestewlfo-
 gua zerze magat zent attyaua⁷ bezellený⁸
 ew lelkenek yduellegerewl Agert az p[re]dicac[i]o

¹ A másodík *n* javítva van.

² Az *y* két pontja egy vonallá olvadt össze.

³ A másodík *o* helyén előbb *v*-t akart írni az író.

⁴ Az *Es* vége és a következő szó eleje a tintától elmosódott.

⁵ Téves *3* betű, bizonyára a *fok* régebbi helyesírású kezdőbetűje.

⁶ A *me* szórészt el van mosódva.

⁷ Az *l* után a szóköz alatt ismeretlen kör alakú rajzolat.

⁸ A *3* helyén magas betű nyoma.

faciemus." In dicta autem¹ sollemnitate erant multi nobiles de diversis partibus congregati. Inter quos erat quidam de Tuscia dominus, Urlandus² nomine, valde dives et nobilis, qui, propter miranda, quae de sancto Francisco audierat, magnam devotionem ad ipsum conceperat, eumque³ videre et audire cupiebat⁴.

Sanctus autem Franciscus, quum praedictum castrum intrasset, ut commodius a multitudine audiretur, super quendam murum ascendit et ibidem⁵ multitudini praedicavit. Et pro themate hoc proposuit in vulgari: *Tanto è il bene ch'io aspetto, ch'ogni pena m'è diletto*. Sensus est: Tantum est bonum, quod exspecto, quod omnis poena me delectat. Et super haec verba tam devote⁶ divina eloquia per linguam eius eructavit Spiritus sanctus probando illa, scilicet⁷ per poenas martyrum et apostolorum martyria et duras paenitentias confessorum multasque tribulationes sanctorum et sanctarum, quod omnes stabant suspensa mente, quasi angelum attendentes⁸. Inter quos dominus Urlandus praedictus, gavisus valde⁹ de optata sancti Francisci praesentia et tactus intus¹⁰ de illius praedicatione mirifica, proposuit omnino¹¹ cum sancto patre de animae suae salute tractare.

Unde praedicatione

¹ BpK. 16a: *vero*.

² BpK.: *Urandus*.

³ BpK.: *eundemque*.

⁴ BpK.: *maxime cupiebat*.

⁵ BpK.: *infrastanti*; liège-i kézirat: *adstanti*.

⁶ BpK.: *devota et*.

⁷ BpK.: *illa, scilicet helyett scilicet illa*.

⁸ BpK.: *audientes*.

⁹ BpK.: *Ø valde*.

¹⁰ BpK.: *Ø intus*.

¹¹ BpK.: *omni modo*.

meg leuen Monda Izent ferencznek En aker-
 nec valamýt te veled zerzenem en lelken-
 nek ydueffegerewl De zent ferenc bewlczeleg-
 nek yzyuel¹ egezlen egefewltetett ./.. monda :
⁵ vram menyel ez holual tÿztellyed te bara-
 tÿdot ./.. kyk tegedet ez ydneppre vendege hyuta-
 nak Es az vtan mongÿad meg valamýt a-
 karz De az engeduen ebédutan fe² tere Es
 zent fferenczuel ew lelkenek ydueffegerevl
¹⁰ tellyeffeguel zerze ./.. Es vegezetÿn monda :
 ffrater ferenc³ nekem vagÿon⁴ tulciaban egÿ
 hegÿem ./.. ky hÿutatÿk aluerne new hegÿnek
 es ÿgen magas Azhoknak kyk magoknak
 valo eletett kyuannak vÿfelnÿ ./.. ha neked es
¹⁵ tarfidnak kell az hegÿ ewrewmest en le-
 lkemnek yduefflegeert neked adom ./.. De zent
 fferenc ky maganakualo helekett y⁵ kyuanua-
 la lewlnÿe holott yoban⁶ ewrewlhettne ÿft-
 enÿ edeffegnek negefere Vgÿ hogÿ ez fele-
²⁰ wl⁷ aÿandok haluan ./.. Elezteb yftennek
 monda gÿczeretett hogÿ ew hyuÿ mÿatt ./.. Ila
 t ew ÿvhÿnak⁸ Annakuta[n]na halataduan
 Vrland[us] vrnak Es ezkeppen felele : Mÿkoron
 meg terendez te fewldedbe En boczatok te
²⁵ hozzad en tarlimbalol kettewt Es te meg
 mutaffad az hegyet ewnekÿk Es ha latta-
 tÿk magafnak ewrewmest te . alamÿfnadot
 fogadom ./.. De ez felewl mondot vrland[us] vr ./..

¹ A második ÿ talán e-ből vagy e-re van javítva.

² Hibás fe szótag.

³ Az f betű piros tintával utána van húzva.

⁴ Az y két pontja helyszűke miatt az o-ra került.

⁵ Magános téves y.

⁶ Az y fölött téves magas betű nyoma.

⁷ A felewl után nyilván tévedésből kimaradt a mondot(t).

⁸ Mind a két ÿ pontjai pirosak.

finita dixit sancto Francisco : „Pater, ego aliqua¹ vellem tecum de salute animae meae tractare².” Sanctus vero³ Franciscus, totus discretionis sale conditus, dixit ad eum⁴ : „Domine, vade hoc mane et honora amicos tuos, quum⁵ te invitaverint⁶ ad festum et post prandium loquemur⁷ quantumcumque volueris.” Ille autem assentiens et post prandium⁸ cum sancto Francisco de salute animae suae plenius ordinavit. Et in fine dixit : „Frater Francisce, ego habeo unum montem in Tuscia devotissimum et solitarium valde et vocatur⁹ mons Alvernae ; multum¹⁰ aptus iis, qui solitariam vitam desiderant. Si tibi et tuis sociis ille mons placeret, libentissime pro animae meae salute vobis donarem.”

Sanctus vero¹¹ Franciscus affectuosissime desiderabat loca solitaria invenire, ubi posset commodius divinae contemplationi vacare, ita quod audita oblatione praefata, primo referens laudem Deo¹², qui per suos fideles providet suis oviculis, deinde gratias agens dicto domino Urlando¹³, ita respondit : „Domine, quum redieritis ad partes vestras, ego mittam vobis duos de sociis meis et vos montem illum eis monstrabitis et si aptus videbitur, libentissime vestram caritativam oblationem accepto.” Praedictus autem dominus

¹ BpK. 16a: *aliquid*.

² BpK.: *ordinare*.

³ BpK.: *autem*.

⁴ BpK.: *Ø ad eum*.

⁵ BpK.: *qui*.

⁶ BpK.: *invitaverunt*.

⁷ BpK.: *post prandium loquemur helyett postea loquimur post prandium*.

⁸ BpK.: *et post prandium helyett sumpto prandio rediit et cum . . .*

⁹ BpK.: *et vocatur helyett qui nominatur*.

¹⁰ BpK.: *valde*.

¹¹ BpK.: *autem*.

¹² BpK.: *referens laudem Deo helyett cepit Domino referre*.

¹³ BpK.: *Urlando*.

lakozykuala kewzel aluerna hegýehez nemý
 nemew varaban **Es** azért ez felewl mon-
 dott ydnepp el muluan /. **Es** vrland[us] vr felde-
 be teruen: zent ferenc boczata kettewt
⁵ tarly kewzewl /. kýk meg kerefnek ewtett
De ewk az helnek elmeretlenlegeert¹ /. **Ez**²
 felewl mondot vrnak³ varat nagý nechez-
 leguel lewlek meg /. **De** mýkoron ez felewl
 mondot vrhoz ýuttanak volna **Ewtewle**
¹⁰ oly kedueletelt fogatatanak mýkeppen ýft
 ennek angýalý **Azert** hogý yutottakuala
 ez felewl mondot hegýre /. es lattuan hollot
 czýnalhattnanak lakohelyet **Annakuttan-**
na lelenek ott egý kyfded pýaczott hollott
¹⁵ gondolanac⁴ ýltennece newe gýczerettyre lakn-
 ya **De** az výlagýak kyk oda vyttekuala az b
 aratokott vaganak agakot /. **Es** az agakban
 zerzenek nemý hayleket **Es ottogyel** ez
 felewl mondot vrnak bolezoýaua helyett
²⁰ foglaluan vr iefus cristulnak neuebe: me-
 nenek azok⁵ zent ferenczert hogý oda hoz-
 nak ewtett /. **Meg** yzenuen neký ez mond-
 ott helyett ýgen mezzenek lenný /. **De** zent
 fferenc ezt haluan /. nagý ewrewmuel es
²⁵ gýczerettett ýltennek monduan vele ue
 uen frat[er] leott / es frat[er] Maffeuft es frat[er] an-
 gýallott **Menenek** az vitezhez **Es** vele ew-
 zuen ez mondott hegýre fel menenek /. **De**

¹ Az első t fölött téves betű nyoma.

² A 3 helyén előbb mintha ý lett volna.

³ Az vr szó rész fölött ismeretlen rendeltetésű hullámvonal.

⁴ A szó végén a c-t utólag piros tintával írta be az író a szóközbe és függőleges el-
 választó vonást is tett utána.

⁵ Az o alatt a sorközben tintafolt, ettől az o homályosan látszik.

habitabat in quodam suo castro prope montem Alvernae.

Completa itaque sollemnitate praedicta et domino ad propria redeunte, sanctus Franciscus misit ad eum¹ duos de oculis suis, qui illum requirerent, sed propter partes istis ignotas cum magna difficultate castrum praedicti domini invenerunt. Quum autem invenerunt praedictum dominum², ab eo tamquam angeli Dei caritative et libentissime sunt recepti. Et quasi cum quinquaginta armatis forte propter feras associati, ad dictum montem Alvernae ducti sunt. Qui³ perquirentes, ubi possent domum pro habitaculo praeparare, invenerunt tandem ibidem parvam planitiem, ubi in nomine Domini deliberaverunt commorari. Illi vero saeculares, qui fratres conduxerunt, cum spatibus ramos arborum incidentes de ipsis ramis quoddam tugurium construxerunt. Et capto ibi loco, iverunt pro sancto Francisco, annuntiantes dictum⁴ locum esse valde remotum et aptum contemplationi divinae.

Sanctus vero Franciscus⁵ hoc audiens laudes Deo referens, assumpto fratre Leone⁶, fratre Masseo, et fratre Angelo, quondam milite⁷, simul cum ipsis ad dictum montem accessit.

¹ BpK. 16a: *Ø ad eum.*

² BpK.: *Az invenerunt praedictum dominum helyett ad dominum pervenissent.*

³ BpK.: *Qui praevidentes et.*

⁴ BpK.: *loco . . . dictum helyett loco cum domini praedicti licentia in nomine Domini Jesu Christi iverunt igitur praedicti fratres pro sancto Francisco, ut illuc ipsum deducerent, annuntiantes ei dictum.*

⁵ BpK. 16b: *Franciscus cum gaudio.*

⁶ BpK.: *Leone et.*

⁷ BpK.: *milite nobili* (Angelus értelmezője, a fordító tévesen Urlandusra vonatkozott atja).

mýkoron fel mentekuolna ·/. es nemý keuefet
 egý czerfatewueben nugottakuolna ký tar-
 tuala meg nemýkeucs menew fewldet az
 heltewl kewlewmb kewlewmb madarak
⁵ futtnakuala ew hozza ·/. Es ew hog¹ hozza
 nagý vÿgflagual futuan ·/ es nemelyek
 zalnakuala feýere ·/ nemelyek terdere ·/
 nemelyek vallara ·/. nemely zalnakuala
¹⁰ I zent fferencznek kezeýre ·/. kytt latuan² mo-
 nda tarlynak I Dragalatof attyamfyaý hÿ
 zem hogý mÿ vronk iefus criftufnak
 neue gyczeretýre ez maganakualo hely
 en egy helyett cÿñalyonk ·/. Ezenne vÿg
 lagott mutattnak mÿ yewuefewnkrewl
¹⁵ mÿ hugynk madarak Es felkeluen me-
 ndeneltewlfoguan vÿgan mene az felew
 l mondott (hal)³ herre holot meglen sem
 mÿ nemuala hanemczak faknak agyban
 egý zegen cÿñalt haylok Es latuan
²⁰ maganakualo helyet ·/. holott egýebektewl
 el tauoztattatuan ymadkozna Cÿñala
 egý kews cellatt maganak ez mondot he
 gynek oldalaban Es paranczola tarlynak
 hogý ewhozza fzenkÿ ne menne Es egýe
²⁵ bett le· boczatnanak hanem czak frater
 leott Mert ott ýgekezykuala⁴ tennÿ I zent
 mÿchal arhangyalnak negýuen bewýtet

¹ Hibásan kezdett szó.

² A t fölött téves magas betű nyoma látható.

³ Téves szó, áthúzva.

⁴ A második ý e-ből van javítva.

Quum autem ascenderet montem cum illis sociis benedictis et aliquantulum quiescerent ad pedem cuiusdam quercus¹, multitudo diversarum avium confluit ad beatum Franciscum² cum hilaritate et cantibus et alarum ioco³. Et aliquae ponebant se supra⁴ caput eius et aliquae super scapulas, aliquae super genua, aliquae in manibus sancti patris. Quod mirabile novum cernens beatus Franciscus dixit sociis suis: „Credo, carissimi fratres mei, quod Domino nostro Jesu Christo placeat⁵, ut locum in hoc monte⁶ solitario capiamus, ubi tantam de adventu nostro praetendunt laetitiam sorores nostrae aviculae.” Et surgens, totus laetus in spiritu, perrexit ad dictum locum, ubi adhuc nihil erat nisi pauperrimum illud tugurium de ramis arborum. Et proviso solitario loco, ubi ab aliis sequestratus oraret, fecit⁷ unam pauperulam cellam in latere dicti montis, et praecepit, quod⁸ nullus ad eum iret de sociis suis⁹, nec aliquem alium ire permetterent, nisi fratrem Leonem, quia intendebat ibi facere quadragessimam ad honorem¹⁰ archangeli Michaelis.

¹ BpK. 16b: *quercus, quae aliquantulum distabat a loco*. Nem értette az író a *distabat* (valamitől távol van) jelentését. A *hely* a hegy csúcsát jelenti.

² BpK.: Az *ad beatum Franciscum* helyett *ad ipsum*.

³ BpK.: Az *et cantibus et alarum ioco* helyett *alarum motu loco undique concurrentes*.

⁴ Liège-i kézirat: *super*.

⁵ SpV. 93b: *placet*. (Ezt a szót az író nem fordította le, azért zavaros a mondat értelme.)

⁶ SpV.: *loco*.

⁷ BpK.: *fecit sibi*.

⁸ BpK.: *praecepit, quod* helyett *praecepit sociis, ut*.

⁹ BpK.: *Ø de sociis suis*.

¹⁰ BpK.: *Ø ad honorem*.

Es paranczola frater leonak hogÿ tewbzer ne
 menne hozzaÿa egÿ nappón hanem csak egÿ-
 el keneruel es vizuel Es veternyëkoron eu-
 el egÿel : (kÿ e)¹ Es mÿkoron oda yewne eg-
⁵ ÿebett femmÿtt ne zolna hanemczak azt
 mondana ·/. Domi[n]e labia mea : aperies ·/.
 es zent ferencz felelen² onnattbelewí ·/. et
 os meum an[n]u[n]ciabit laudem tuam : egÿ
 enbe mondananak³ veternyett Es ha nem
¹⁰ felel(e)ne⁴ legottan el terne frater lleo Es
 ezt azért paranczola I' zent ferencz mert
 nemÿkoron vala elmeÿenek ezenne rÿ-
 vewletiben ·/. fem nappual fem evel nem
 zolhatuala vgÿ vala yftenben megnÿomuadot
¹⁵ mely paranczolatokott frater lleo ewrewm-
 eft meg⁴ tarta mendenestewlfoguan ·/. De
 tehatt ffrater lleo zent⁶ fferenczet hÿvfegett
 lelezÿuuala es czÿtteheneduen⁷ ewrÿuuala
 meneben tehetuuala : lelezuen mytt zent
²⁰ ferencz⁸ tenne ·/. es kÿmeluen Es nemÿkoron
 lewlÿuuala ewtett cellaÿa kewl egbee fel
 emeltettet ·/. azannera hogÿ kezuel meg
 ylletthetuuala ewtett Es tehatt meg czok
 olyauuala labaÿtt ·/. monduan kenuezfuel
²⁵ yften leg kegyelmes nekem bÿnefnek Es
 ez zenfeleges yambornak erdelmÿ mÿatt
 agyad lewlnem te ÿrgalmaffagodot Es

A Szent Ferenc lebegéseiről itt leírt mondatok majdnem szó szerint megismétlőd-
 nek a kódex 64. lapján.

¹ A *kÿ e* szavak át vannak húzva.

² A szó *felel(e)ne* akart lenni (vö. 10. sor), a latin: *responderet*.

³ A harmadik *n* fölötte téves betű nyoma.

⁴ A harmadik *e* át van húzva.

⁵ A *g b*-ből vagy *l*-ből van javítva.

⁶ Az *ater lleo zen* szórészek piros tintával át vannak húzva.

⁷ A szókezdő *c* utólag piros tintával van oda írva.

⁸ A szó *feren* része át van húzva (oka ismeretlen).

Ipsi¹ autem fratri Leoni imposuit, quod non² nisi semel in die iret ad eum cum pane et aqua; et semel in nocte, hora matutinali: in qua hora nihil loquendo accederet, sed hoc solum proferret³, scilicet: *Domine, labia mea aperies*. Et si ipse⁴ responderet de intus: *Et os meum annuntiabit laudem tuam*, simul dicerent matutinum. Si vero non responderet statim, frater Leo recederet. Et hoc ideo praecepit⁵, quia erat aliquando in tanta mentis extasi, quod per noctem et diem loqui non poterat, ita erat absorptus in Deum. Quod praeceptum frater Leo attentissime observabat.

Nihilominus tamen silenter quantum poterat, quid sanctus faceret, explorabat⁶. Et aliquando inveniebat eum extra cellam elevatum in aere per⁷ tantum spatium, quod poterat tangere pedes eius⁸. Et tunc amplexabatur pedes eius et deosculabatur cum lacrimis, dicens⁹: „Deus, propitius esto mihi peccatori et per merita huius sanctissimi viri fac me tuam misericordiam invenire.”

¹ BpK. 16b: *ipse*.

² BpK.: *non*.

³ BpK.: *proponeret seu proferret*.

⁴ BpK.: *sanctus*.

⁵ BpK.: *praecepit sanctus Franciscus*.

⁶ SpV. 93b: Az egész mondat: *Nihilominus tamen frater Leo fideliter sanctum custodiebat silenter quantum poterat, observans, quid sanctus faceret, explorans*.

⁷ SpV.: *in*.

⁸ SpV. 94a: *A pedes eius helyett eum*.

⁹ SpV.: Az egész mondat az idézetig: *Et tunc osculabatur pedes eius dicens cum lacrimis*.

nemÿkoron lewlyua¹ ewtet fewldrewl fel eme-
lttettuel bykfa kewzepiglen Es ottogyel
lok vala ez mondott faban² es ÿgen nagÿ
magafok valanak Nemÿkoron lewlte ew-
⁵tett egnek ezenne magaffagaba fel em-
eltettuen hogÿ³ lathatÿauala ewtett Es
tehat frater leo leterdeplikuala Es maga-
tt ew helere mendeneltewlfoguan fewldre
le terÿeztuala ./ Zent fferenc vala ymad-
¹⁰uan magafagra fel vetettetett Es azon
ffrater leo ÿmaduan zent attÿanak erd-
elmÿmÿat ayanla⁴ magat vr yltennek
mÿkeppen elezteb Es ezkeppen ÿlteny mala
ztnak nagÿ latafit erzÿuala Es azert hogÿ
¹⁵frater leo zent ferenczrewl erezuala: mert
oly nagÿ ayoÿtatoffaga vala ew hozÿÿa
mert ygen gÿakorta zent meglegleben
eÿeknekmÿatta tudakozykuala zent ffe-
rencznek tÿtok dolgÿn⁵ Azert tertenek ho-
²⁰gÿ ez felewl mondot negÿuen napokban
frater leo mene veterÿere⁶ ./ hogÿ zent ffe-
renczett ./ mÿkeppen zoktauala ./ meg kerelne
I Es hogÿ a cellaba mentuolna es mondott
uolna Domi[n]e labia mea aperies ./ Vram
²⁵nÿfad meg en aÿakymott ./ mÿkeppen zent
fferencztewl vala zereztetett ezt mondanÿ
De hogÿ zent fferenc nem feleletuolna

A 9., 11., 17., 25. sorban a *zent*, a 21. sorban a *frater* szó piros tintával át van húzva.

¹ A szó végéről véletlenül lemaradt a *la* szótag.

² Az első *a* inkább *e*-nek látszik.

³ A *hogÿ* után véletlenül kimaradt az *alyg* szó.

⁴ Az *y* fölött egy téves magas betű nyoma.

⁵ A két szót egy függőleges fekete vonás választja szét.

⁶ Az *ÿ* egyik pontja az *n* jobb lábára került, mert az előbbi sorból lelógó *g* szára el-
takarja az *y* fölötti teret.

Aliquando vero invenit eum usque ad medios fagos elevatum a terra. Erant autem ibi¹ de dictis arboribus procerae altitudinis valde. Aliquando vero² invenit eum in tanta altitudine aeris elevatum a terra³, quod vix eum videre valebat. Et tunc frater Leo genuflectebat et totum se extendebat in terram, in loco scilicet, unde sanctus pater⁴ orando erat assumptus in altum. Et idem frater Leo orans et per merita sancti patris ut prius se Deo recommendans, maximas visitationes⁵ divinae gratiae sentiebat. Et propter ista, quae frater Leo saepe de sancto adverterat, tantam devotionem ad ipsum habebat, quod multum saepe cum sancta calliditate per noctem⁶ et diem⁷ occulta sancti Francisci studia perscrutabatur⁸.

Unde accidit, quod in supradicta quadragesima frater Leo semel⁹ ad matutinum, ut sanctum Franciscum, sicut solebat, iret requirere¹⁰. Et quum statim¹¹ introisset et dixisset: *Domine, labia mea aperies, etc.*, ut a sancto fuerat ordinatum, et sanctus non responderet¹²,

¹ BpK. 16b: *ibi plurime* (bizonyára *plurimae*).

² BpK.: *¶ vero*.

³ BpK.: *¶ a terra*.

⁴ BpK.: *Franciscus*. Az előtte levő *in loco scilicet, unde* kimaradt.

⁵ BpK. és liège-i kézirat: *visiones*.

⁶ BpK.: *noctes*.

⁷ BpK.: *¶ et diem*.

⁸ BpK.: *scrutabatur*.

⁹ BpK.: *¶ semel*; ide értendő az *iret*.

¹⁰ BpK.: *requireret*.

¹¹ BpK.: *cellam sancti*.

¹² BpK.: *respondisset*.

hold vilagoföyttuan kÿnek vÿlagoffaga
 bel megyenuala az hazba a·haznak ayta
 ÿan Ezzebe ueuen hogÿ zent ferenc nem
 volna ott Es gondoluan hogÿ kÿuewl ÿm-
⁵ madkozna Es az erdewben ydestoua¹ ewr-
 ÿzuen halla ewtett zolnÿ ·/. es meg kewze
 leÿttuen² hogÿ meg.hallana mÿtt monda-
 na holduÿlag megmutattuan ·/. lata zent
 ferenczet terden alua ·/. menbe arczaÿa fel
¹⁰ magasztatuan es kezeÿ fel emeluen yfte-
 nhez : es monduan ez bezedekett ·/. Myczuda
 enedeffleges ÿftenem ·/. Es mÿ vagÿok en te
 fergeczked es te zegen zolgað ·/. Es ezekett gÿ-
 akorta monduan ·/. Egyebet nem monduala
¹⁵ Es azt nezÿ vala ffrat[er] leo ·/. lata egÿ zepp tew
 zellangot ÿgen fenlewt ·/. zemuel nezÿ kÿu-
 anatoft ·/. magas menbelewl zent ferenc
 feÿre le zallanÿa Es az langbol zo zozat-
 likuala es zent fferenczuel zoluala Es bo-
²⁰ dog fferenc monduala³ : zolonak⁴ ·/. Es frat[er]
 lleo meghalla es hatmege veppek ·/. hogÿ ne
 bantana zent ferenczet : ezenne czudalat[os]⁵
 tÿttkokban ·/. vgÿ hogÿ nem hallauala az
 bezedekett kÿket monduala zent ferencz
²⁵ De maga lata hogÿ zent fferencz ky terÿez-

Piros tintával áthúzott szavak és szórészek a 3. sorban: *zent*, a 8. sorban: *lata zent*,
 a 19. sorban *es zent fferen*, a 24. sorban: *zent feren*.

¹ Az *f*-et az író utólag szúrta be az *e* és *t* közé.

² Az *n* fölött egy téves magas betű nyoma.

³ Az első *a* alatt kerek tintafolt.

⁴ Az *n* fölött egy téves magas betű nyoma van.

⁵ A rövidítés *us* vagy *os* lehet.

lucente luna, cuius splendor ingrediebatur per ostium, advertit, quod sanctus non stabat¹ in cella. Et cogitans, quod² oraret et per silvam, hinc inde respiciens, audivit eum loquentem, et appropinquans, ut audiret, quid diceret, lunæ lumine indicante, vidit sanctum stantem genibus flexis et facie elevata³ in caelum ac manibus extensis⁴ ad Deum et dicentem haec verba: „Quid es tu, dulcissime Deus meus, et quid sum ego, vermiculus et parvus servus tuus?“ Et hoc saepe replicans aliud non dicebat. Et respiciens, frater Leo vidit unam flammam ignis pulcherrimam et valde splendentem et delectabilem oculis, descendentem a summis caelorum usque ad caput sancti Francisci. Et de illa flamma vox egrediebatur et loquebatur cum sancto Francisco. Et sanctus Franciscus respondebat loquenti.

Sed⁵ frater Leo timens celavit⁶ se retro, ne impediret sanctum in tam sanctis⁷ secretis, ita quod intelligere non posset⁸, quae verba tunc dicerent⁹. Vidit tamen, quod sanctus Franciscus extendit

¹ BpK. 16b: *erat*.

² BpK.: *quod extra*.

³ BpK.: *erecta*.

⁴ BpK.: *elevatis*.

⁵ BpK. 17a: *Et, liège-i kézirat: et*.

⁶ BpK.: *cessit*.

⁷ BpK.: *mirandis*.

⁸ BpK.: *intelligere non posset helyett audire non poterat*.

⁹ BpK.: *diceret*.

týuala ew kezeýtt e3 felewl mondot langbalol¹
 De a3 lang el menuen ./ frater leo kezdé lofan
 oda menný hogý ne e[r]zettettnek² zent fferencz
 tewl De zent ferencz haluan ew labaýnac
⁵ e3ergefet Erdewnek nemý fajert Es mo-
 nda zent ferencz paranczolok teneked mý
 vronc iefus cristulnak ereýeuel hogý va-
 lamý vagý meg alý magadot fe indoh
 ad: De frater³ leo legottan meg alla e3 ze
¹⁰ ntnek paranczolattýaert ./ es monda ./ en
 vagýok attýam ./ es nemikoron monda
 ffrater lleo ./ mert tehat vala ezenne
 felelemuel meg rettenet ./ hogý ha fewld
 meg nýtaulna magat⁴ ./ ewrewmeft m-
¹⁵ agatt el reýttetteuolna ./ mert feluala hogý
 zent ferenczett megne bantana ./ es ew gý-
 czewleges tarlafagat ne veztene el ./ mert
 ezenne hiteuala zent ferenben ./ hogý ew
 nalanalkewl ./ elny nem byzýkuala: Es
²⁰ a3ert valamýkoron mýtt⁵ zoluala zent ffe
 renczrewl ./ mondýauala ffrat[er] lleo ./ En dra-
 galatofim ./ mend nagýok: de zent fferencz
 es nagý ./ es nagýokkewzewl egý czudala-
 toffagyert ./ kykett ylten mýuelkedyk ew

Piros tintával áthúzott szavak és szórészek a 3. sorban: *zent fferen*, a 21. sorban: *ffrat' lleo*, a 22. sorban: *de zent fferen*.

¹ Értelmezavaró fordítás, a latin *ad flammam* helyesen a *láng felé*.

² Az *r* az első *e* fölött jelölve van.

³ Az *f* betű felső íve hiányzik.

⁴ Az első *a* jobb felső részén tintafolt.

⁵ A latinban az *aliqui* (többes szám) a mondat alánya.

manum suam ter ad flammam praedictam. Flamma vero recedente, frater Leo incepit recedere plane, ne sentiretur a sancto. Sed audiens sanctus Franciscus sonitum pedum eius propter aliquod lignum silvae dixit: „Praecipio, quisquis es, in virtute Domini nostri Jesu Christi, quod stes fixus. Ne te moveas de loco!” Statim frater Leo propter adiurationem sancti stetit et dixit: „Ego sum, pater.” Et dixit postea¹ frater Leo, quod tunc fuit tanto terrore perterritus, quod si terra se aperuisset, ibi se libenter² abscondisset. Timebat enim, ne si sanctum offenderet³, gratiosam societatem eius amitteret. Nam tantus erat amor et fides quam habebat ad sanctum⁴, quod sine ipso nullomodo vivere confidebat. Et propter hoc quandocumque aliqui loquebantur de sanctis, frater Leo dicebat: „Carissimi, magni sunt omnes sancti, sed et sanctus Franciscus etiam est de magnis propter miracula⁵, quae Deus operatur per ipsum.”

¹ BpK. 17a: *aliquamdiu*.

² BpK.: *libentissime*.

³ BpK.: *offendisset*.

⁴ BpK.: *ad sanctum helyett in sancto*.

⁵ BpK.: *mirabilia*.

mýatta ./ Es aýt ew rola es egýebekrewl ewr-
ewmeft bezellyuala Azert nem czuda ha
meg rettenett ew Zozattýara ./ kytt zent
fferenc meg efmeruen monda ffrater pe-
⁵ corone mýre ýewtel ýde ./ nemde gýaka-
rta mondam te neked ./ hogý engemett
kýfertuen valahol ýar3 Mongýad enneke-
m ha valamýt¹ latandaz engedelmeffeg-
nek mýatta: ký felele ./ Pater ./ Attyam (ha)²
¹⁰ (m)³ hallak tegedett zolný es mondaný
es magy⁴ czudalatoffagual⁵ výmadrný ./ m-
onduan aýt ký vagý te enedeffeges ýstene-
m Es mý vagýok en te fergedczked es ze-
gen zolgald⁶ ./ Es tehat latek tew3⁷ langott
¹⁵ menbelewle ýéttewtt ./ es veled zolott ./ es [3o
k3or neky felelný tegedett ./ Es harmaczor
te kezeýdett neký ký terýeztený ./ de aýt egýe-
bekrewl nem tudok mýtt ./ Es⁸ magat terdre
le haýttuan frat[er] lleo: nagý týztesseguel: mo-
²⁰ nduan kere zent⁹ fferenczet: kerlek teged
attyam hogý mondyad meg ennekem cz
bezedekett kýkett hallek: Es tanohmeg

Piros tintával áthúzott szavak a 3. sorban: *kytt zent*.

¹ A szó vége el van mosódva, inkább csak sejteni lehet a betűket.

² Áthúzott szótag.

³ Áthúzott betű.

⁴ Az *n*-nek véletlenül három lába van.

⁵ Az *o* alig vehető ki.

⁶ Elírás *zolgald* helyett.

⁷ A *w* fölött egy kövér pont, nem írásjel!

⁸ Az *Es* előtt a sorközben tintafolt.

⁹ Az *e* fölött egymáson három piros pont.

Quem¹ sanctus recognoscens dixit: „Fratr pecorelle², ad quid huc venisti? Nonne dixi tibi multoties, quod pro me explorando non vadas³? Dicas mihi per oboedientiam, si aliquid vidisti⁴?” Qui respondit⁵: „Pater, audivi te loquentem et dicentem et cum multa admiratione frequenter orantem: Quid⁶ es tu, dulcissime Deus meus, et quid ego sum, vermiculus et parvulus servus tuus. Et tunc vidi flammam ignis descendentem de caelo tecum loquentem, et te illi⁷ pluries respondentem et manum illi tertio extendentem, sed quid dixeritis⁸, ignoro.”

Et genuflectens frater Leo cum magna reverentia rogavit sanctum, dicens: „Rogo te, pater, ut exponas mihi verba, quae audivi, et doceas

¹ BpK. 17a: A *Quem* előtt ez a mondat áll: *Et hoc libentius quam de aliis loquebatur, unde non est mirum, si territus est ad vocem ipsius*; SpV. 94b ua., csak a *libentius* után még de *ipso* van.

² Liègei-i kézirat: *pecorone*. A szó (*kis*)bárányt jelent, de lehet együgyű ember megszólítása is. Az író nem tudta lefordítani, azért hagyta meg. Vö. 34: ⁴ sz. jegyzet.

³ BpK.: *multoties* . . . *vadas* helyett *multociens, quod explorando me vadas?*

⁴ BpK.: *videris*.

⁵ Ezt a két szót: *Qui respondit* Sabatier a liegnitzi kéziratból idézi.

⁶ BpK.: *quis*.

⁷ BpK.: *Ø illi*.

⁸ BpK.: *dixeris*. A fordító bizonyára de *ceteris*-nek olvashatta.

- engemett azhoc kÿkett nem hallottam Dehogÿ
mert zent ferenc ÿgen zeretnuala cwtett
tÿztafagert es alazatoffagaert kyt valuala
Monda nekÿ Oh attÿam fya criftusnak ze
⁵ mele ./, ezekben kyket te latal valanac meg
nyÿtattanak kett vÿlagoffagok ./, Egÿ vala te-
remtewmnek elmeretÿrewl Es malyk va-
la enmagamnak elmeretÿrewl Mert mÿ
koron mondomuala kÿ ¹ vagÿ te enÿft-
¹⁰ enem ./, es mÿ vagÿok en tehat valek ed-
effegnek nemÿ vÿlagoffagaban kyben lato-
muala vegezettlen(t)² yozaganak es yftenÿ
edeffegnek melleget ./ Es hyttuanfagomnak
melleges fyralmatt Azert mondomuala :
¹⁵ kÿ vagÿ te vram yften³ nagÿ bewlezelegj f na
gÿ yo g⁴ kegyelmeffegÿ ./, hogÿ lalmeg engemet
kÿ uagÿok en ./, hanemczak egÿ kyfde ferg
eczke :⁵ g(alyad)⁶ es vlatatus De az lang vala
yften ./, kÿ meg yelenek en nekem langnak
²⁰ zemeleben es zola mÿkeppen moÿfefnek
Es egyebekkwzegt kÿket akkoron⁷ monda
yften en hozzyam ./, hogÿ en tennek harom
ayandokott (tennek)⁸ kynek felelek Vram en men-
deneftewl tyed vagÿok ./, Azert nenczen
²⁵ femÿm hanem czak engalya ruham

Piros tintával áthúzott szavak a 2. sorban: *zent ferenc*.

¹ A vakarástól kilyukadt a papiros, azért inkább üresen hagyta az író.

² A szó végén egy *t* áthúzva.

³ Az *ÿ* fölötti pontok piros vonással össze vannak kötve.

⁴ Egy magános *g* betű.

⁵ Az írásjel: két piros pont, közöttük egy fekete pont.

⁶ Az *alyad* rész ki van vakarva.

⁷ A szövegi *n m*-ből van javítva.

⁸ A szó az *ayandokot* fölött, jellel ide utalva, de később az író áthúzta, mert már előbb leírta ugyanezt a szót.

illa, quae non audiui.” Et sanctus Franciscus¹ multum diligebat fratrem Leonem propter puritatem et mansuetudinem, quam habebat, dixit ei: „O frater pecorelle² Jesu Christi, in iis, quae vidisti et audisti tu, erant mihi aperta duo lumina, unum de cognitione Creatoris et aliud de cognitione mei ipsius. Quando ego³ dicebam: Quid⁴ es tu, Domine⁵, Deus meus, et quis⁶ sum ego, tunc eram in quodam lumine contemplationis, in quo videbam abyssum infinitae bonitatis divinae et profundum lacrimosum vilitatis meae. Propterea dicebam: Quid⁷ es, Domine, summe sapiens et summe bone, et summe clemens, ut visites me, qui⁸ summe vilis et vermiculus unus modicus abominabilis et despectus sum. Illa vero flamma fuit Deus, qui in specie illa mihi, sicut Moysi, in flamma loquebatur. Et inter alia, quae mihi Deus tunc dixit, petiit a me, quod ego facerem sibi oblationes tres⁹. Cui ego respondi: Domine, ego sum totus tuus et nihil habeo nisi tunicam

¹ BpK. 17a: *Franciscus, quare.*

² Liège-i kézirat: *pecorella.*

³ BpK.: *enim.*

⁴ BpK.: *quis.*

⁵ BpK.: *Ø Domine.*

⁶ BpK.: *quid.*

⁷ BpK.: *quis.*

⁸ BpK.: *qui sum.*

⁹ BpK.: *quod . . . tres helyett ut sibi tres oblationes facerem.*

es cordam es zoknyam es ezek azonkeppen
 tyled ment enem Mýtt adhatok te nagýfa
 gos aýandokodnak ./, mert meny es fewld es
 tewz es vyz tyled Es mynd azok kýk ewbe-
 5 nnek vadnak ./, Vram kýnek mye vagyon
 hannen¹ mynd tyed ./, mert mýkoron vala-
 mýtt neked adonk ./, týedett agýwk neked
 Azert mýtt athatok teneked: Vram: fewld-
 nek es mennek es menden teremtettn-
 10 ek yftene: Tehat monda ýften ./, boczaff
 ad te kezedet kebeledbe ./, es valamit lew
 lendeý add en nekem: de hogý bel bocza-
 ttamuala lewlek egý aranpenzt ./, oly² (e)³
 nagýott es oly fenlewt Es zeppett: kýtt
 15 lonha nem latamuala eý vilagban: Es
 adam ýftennek ./, De legottan monda ýften
 Agýad esmeg ennekem mýkeppen elezteb
 Es monda⁴ ýftennek vram nenczen ne-
 keem Es nem zeretek egýebet lemmýt
 20 hanem czak tegedet Es te zerelmede-
 rt meg vtalek aranýat es menden ne-
 mewuet Azert ha valamit egýebett
 lewlnek en kebelemben ./, te tewted oda
 Es azt meden⁵ vralkodoýanak adom: Es

¹ Nyilván íráshiba: *ha(n)* nem helyett.

² Az *oly* előtt fent a sorközben az *o* felé tartó ferde vonás bizonyára valamilyen téve-
 sen kezdett betű maradványa.

³ Magános téves *e* betű áthúzva.

⁴ Nyilván tévedés, hisz Ferenc beszél, azért *mondam* vagy *mondā* kellene.

⁵ Itt is helyesen: *menden* vagy *mēden*. A másoló hibája lehet.

et cordam et femoralia et ista tua similiter sunt. Quid ergo potero dominationis¹ magnitudini tuae offerre? Nam caelum et terra, ignis et aqua et omnia, quae in eis sunt, tua sunt, Domine. Quis enim habet quidquam nisi tuum? Quae ergo tua sunt, reddimus tibi, quum aliquid tibi offerimus. Quid ergo potero tibi offerre, Domine Deus², rex caeli et terrae et universae creaturae? Et tunc Deus dixit mihi: Mitte manum in sinum tuum et offer mihi, quidquid inveneris. Quod quum fecissem, inveni unam monetam de auro tam magnam et tam fulgentem et pulchram, quam nunquam videram³ in hoc mundo et tunc obtuli illam Deo. Dixit vero iterum Deus: Offer mihi iterum, sicut prius. Ego autem dixi Deo: Domine, ego non habeo, nec amo, nec volo, nisi te et propter amorem tuum despexi aurum et omnia. Unde si aliquid amplius in sinu⁴ invenitur, tu posuisti illud⁵ et tibi, Dominator⁶ omnium, reddo. Et

¹ BpK. 17a: *donationis*. Emondát két első szava: *quid ergo* (talán így olvasta az író: *quam ego*) sugalmazhatta ezt a fordítást: *ment enim* (mint az enyém).

² BpK.: *Deus meus*.

³ BpK.: *vidi*.

⁴ BpK.: *sinu meo*.

⁵ BpK.: *illic*.

⁶ BpK.: *Dominatori*.

- Es ezzekett tewm te neked¹ Es harmad adas
leuen En terdre haýtam magamot . es meg-
aldam ýftente ./ kýt nekem ada ./ myt hath-
atnek adnýa Es legottan meg adatek
⁵ nekem e[r]teni² ./ hogý az harmad adas ýe-
gýez aranyas engedelmeffeget ./ felfeges
zegenfeget ./ es tyztafagos týztafagot: me-
llet ýften ew malaftyanak mýatta oly
tewkellestet adta nekem tartanom hogý
¹⁰ en [con]fci[enti]am lelkem³ semegýben nem zegýengett
meg engemett Es mýkeppen micoron
hoczatomuála kezemett kebelembe ./ adomua
la az penzeket ýftennek ./ kýket ewnenma-
ga tewtuala kebelembe Es vgý ada ýften
¹⁵ en nekem hatalmat lelkemben: hogý ewte-
wle nekem engedet menden (10b)⁴ yomba
lol ýftený⁵ malaftnak mýatta: menden-
coron ewtett zýuemuel es zamual gýcze-
rem es nagýoboýttom ./ Azert ezzek va-
²⁰ lanak az bezedek kyket hallottal Es az
kezek kyket latal ./ De ogýad magadot fra-
ter *atýamfia*⁶ hogý engemet touaba ne kýt-
mel Es terý meg te celladba ýftennek

¹ A latinban *ter* van, a fordító tévesen *tibi*-nek olvasta.

² Az *r* az első *e* fölött van jelölve.

³ A *lelkem* szó a *conscientiam* rövidítése fölött van a sorközbén.

⁴ Hiba miatt áthúzott szó.

⁵ Az *ý* két pontja összeolvadt.

⁶ Az *atýamfia* szó piros tintával utólag van beírva kissé szűkre méretezett helyére.

hoc feci ter. Et facta trina oblatione, ego genuflexi et benedixi Deum, qui mihi dedit, quod offerre valerem. Et statim fuit mihi datum intelligere, quod illa trina oblatio figurabat auream oboedientiam, paupertatem altissimam¹ et splendidissimam castitatem, quas Deus per gratiam suam dedit mihi ita perfecte servare, quod in nullo conscientia me reprehendit. Et sicut quando mittebam manum² in sinum, proferebam et reddebam illas monetas ipsi Deo, qui illas ibidem posuerat, ita dedit mihi Deus potentiam in anima, quod de omnibus bonis mihi ab ipso per suam sanctissimam bonitatem concessis semper eum ore et corde laudo atque magnifico. Haec ergo fuerunt verba, quae et³ audisti, et manuum extensio, quam vidisti. Sed cave tibi, frater pecorelle⁴, ne vadas me deinde⁵ explorando et revertere ad cellam tuam cum benedictione.

¹ BpK. 17a: a szórend: *altissimam paupertatem*.

² BpK.: *manum meam*.

³ BpK. 17b: *et*.

⁴ Liège-i kézirat: *pecorone*.

⁵ BpK.: *denuo*.

aldomafaua! Es valya enrolam zorgalm-
 atus gondolatot Mert keues napiglan ./ olý
 ezudalatos ezudak latattnak ez hegýben : hogý
 mynd ez vilag ezudalný fogýa ./ Es tezen
⁵ nemýnemew hyrekett ./ mýnemewkewt son-
 ha nemtewt ez vilagban valamelý terem
 tettnek ./ Tehat frater leo eltere ýgen ewre-
 wlué ./ De azon felewl mondot negýuen nap-
 okban : azon aluerna hegýeben meg ýele-
¹⁰ nek neký críftus tewzes¹ Seraph arhangýának
 zemeleben : nagy² zent kerestnek ydnepe fele ./ Es
 mýkeppen fezewltetet ./ nýomuan vas ze
 gekett es fzebeknek yegýt oldalarol zent³
 fferenczenek ./ mýkeppen legendaýa mogýa
¹⁵ Es ezenne fenefseguel meg ýelenek eue-
 l hogý vewlgekett es kewrnewlallo heg-
 ýekett ynka! vilagofýtottuála meg hod-
 nem nappnak fene ./ kyrewl voltak tanoc
 mend az paztorok ./ kýk az felben ezorda-
²⁰ ual výgyaznakuala Críftufnak gýcze-
 retýre Amen ./ legýen.

*Frater Rufennak⁴ kysfertetyre
 wl*

*Afífyabelewlualo⁵ nemes frater Ru-
²⁵ fen nehezen ewrdewgmýat gew*

¹ A *tewzes* szó a *Seraph* fölött van, jellel ide utalva.

² A *nagy* szó a *zent* fölött van, jellel ide utalva.

³ A szó piros tintával vízszintesen át van húzva.

⁴ A második *n* fölötti pont véletlen lehet.

⁵ A *fífyabel* szórész piros tintával át van húzva.

Dei et habeas de me curam sollicitam. Nam ad paucos dies faciet Deus tam stupenda et mirabilia in hoc monte, quod admirabitur totus mundus. Faciet enim nova quaedam, quae nunquam in hoc mundo fecit alicui creaturae."

Tunc frater Leo recessit valde consolatus. In illa vero eadem quadragesima apparuit¹ in ipso monte, circa festum exaltationis sanctae crucis, Christus in specie Seraph alatus et veluti crucifixus, imprimens tam clavos, quam stigmata in manibus et pedibus ac² latere sancto Francisco prout dicit legenda sua. Et apparuit cum tanto splendore de nocte, quod illuminavit montes et valles circumquaque distinctos³ amplius, quam si solis claritas affuisset. De quo testes fuerunt pastores, qui per partes illas cum gregibus vigilabant. Ad laudem Dei.

De tentatione fratris Rufini et quomodo apparuit ei Christus
(Actus cap. 31.)

Frater Rufinus de nobilioribus de Assisio, socius beati Francisci, quum quodam tempore, vivente beato Francisco⁴, graviter

¹ BpK. 17b: *apparuit ei.*

² BpK.: *et.*

³ BpK.: *et . . . distinctos helyett et colles et valles distantes.*

⁴ BpK. 42a: *Ø vivente beato Francisco.*

tretýkuala Lelkenek ýduefegerewl kÿ vala
 zent fferencznek tarla zent ferencz eletyn-
 ek nemÿ ýdeÿben Mert kÿfaltatýkuala ew
 yonhaban agg ellenleg: hogÿ ew nem
⁵ volna ýduewzewlewkkewzewhuala¹ Es az
 az rerzetben² valamÿtt zolgalna mend el
 veztene Es ez kÿfalafert fok³ nappokon⁴
 kemeneduen ýonhaban ./ mendeneltewl
 foguan lewtuala komorodott ./ es zomoro
¹⁰ Es ez ew dyadalmat⁵ zent ferencznec ze-
 gÿenlýuala meg mondanÿ me[n]deneftewl-
 foguan: zokott vÿmadfagit es zenvedett
 effegÿt nem hagÿauala ./ De agg ellenfe-
 g akaruan zomorwlagot zomorwlagra
¹⁵ adnÿa: kyuel nehezen zepphetÿk yftenn-
 ek zolgajÿa ./ kÿllewlualo kÿfalafert ada bel-
 lewlualo kÿfalafra Azert ýelenek nekÿ⁶
 az gono3 kÿfertett fezewlewt criftufnak
 zemelyben Imonda Offrater rufine⁷ myre
²⁰ gÿewtrewd magadot ymadfagÿdban⁸ / (?)
 auagÿ penetencyedben ./ mert te nem ua
 gÿ ýduewzewlendewk kewzewl Es azt hÿ-
 gÿed en nekem En tudom kyket valaztan-
 dok ./ Es ne hÿgÿ Bernaldo peter fÿanak

¹ A szóvégi *a* helyett *o* kell, a sok igei *uala* hatására írta.

² A szókezdő *r* hiba *z* helyett. A *t* fölött téves betű nyoma.

³ A szókezdő *f* *c*-ből van javítva.

⁴ A szókezdő *n* *m*-ből van javítva.

⁵ Az első *d* minden bizonnyal hiba *v* helyett. Talán így látta a másoló az előbbi kéz-
 iratban.

⁶ Az *ij* két pontja között egy (harmadik) piros pont van.

⁷ A *rufi* szórész piros tintával át van húzva.

⁸ A szó után függőleges piros vonás van, ez után egy kivehetetlen áthúzott betű
 nyoma látható.

a daemone de praedestinatione vexaretur in anima, — nam suggerbat cordi eius hostis antiquus, quod ipse non erat de praedestinat¹is ad vitam¹ et perderet quidquid religionis servitio² faceret, — propter hanc vexationem, per multos dies durantem³, totus erat melancholicus et tristis effectus, et suam⁴ pugnam sancto Francisco dicere verecundabatur⁵. Nihilominus tamen orationes⁶ consuetas minime dimittebat.

Sed hostis antiquus volens sibi tristitiam super tristitiam addere, quae graviter vulnerat servos Dei, ad pugnam interior⁷em addidit etiam exterius impugnare eum⁷. Unde apparens sibi in specie Crucifixi dixit: „O frater Rufine, quare in orationibus et paenitentia te affligis, quum tu non sis de praedestinat¹is ad vitam? Et hoc credas mihi, quia ego scio, quos elegerim. Et non credas filio Petri Bernardonis⁸,

¹ BpK. 42a: *vitam aeternam*.

² BpK.: *religionis servitio helyett in religione*.

³ BpK.: *dies durantem helyett dies in eius mente durante* (sic!). A *durare* itt a. m. tart.

⁴ BpK.: *hanc suam*.

⁵ BpK.: *non audebat propter verecundiam*.

⁶ SpV. 110b: *orationes et abstinencias*.

⁷ Liège-i kézirat: *Ø eum*.

⁸ BpK.: *Bernhardonis*; Liège-i kézirat: *Barnardonis*.

- ha ellent neked mondand ./.. Ewt fe kerdyed ez
allattrol: mert ew · auagy egheb ezt¹ / nem
tugya: de en ky vagyok yftennek fya: yol ·
tudom Azert byzonual hygy en nekem
⁵ hoggy te vagy karhozattacnak zamabalol
Es az frater ferenc te tarlod es ew attya kar-
hozott Azert valaky ewtett kewuettgy meg
czalatyk De frater Rufen vggyvala megfe-
tetewltett lzetetlegeknec feyedelmetewl
¹⁰ hoggy ymaran hytett es zerelmett zent²
fferenczben el vezetteuuala es azt nekgy
nem gondolyauuala mondangy: de hoggy³ zent
attyanak frater Rufinus megnem mondo-
ttauuala vrnak zent⁴ lelke meg yelente
¹⁵ Azert ez kegyes attya latuan ezenne veze-
delmet ez mondot fraternac lelkeben⁵
Boczata vtanna frater Malleus⁶ hoggy m
endeneftewl foguan hozza yewne Mert⁷ | frat[er]
rufen es frater fferencz laknakuala azgy
²⁰ fya heggyenek alata egy helyben kewzel
affy[yahoz ./.. De frat[er] rufen felele frat[er] malle-
uflnak: maga my dolgom vagyon frater
ferenczuel Tehat frater Malleus yftennek
bewlczelegeuel egezen tele tewlt ember

¹ Az ezt t-jét utóbb írta a szóközbé, és piros vonással elválasztotta a két szót.

² A szó piros tintával át van húzva.

³ A latin *quod* itt vonatkozó névmás, 'amit'.

⁴ A szó piros tintával át van húzva.

⁵ A szó végén előbb *m* volt, ennek harmadik lábát az író törölte.

⁶ Bizonyára véletlenül felejtette el a tárgy ragját kitenni.

⁷ A szóvégi *t* utólag van beírva, és utána fekete függőleges elválasztó vonás van.

si contrarium tibi dixerit ; nec etiam¹ ipsum interrogas de ista materia, quia ipse vel alius hoc ignorat, sed ego, qui sum Dei Filius, bene scio : ideo credas mihi pro certo, quod tu es de numero damnatorum. Et ipse frater Franciscus, tu et pater eius, est damnatus ; et quicumque sequitur eum, decipitur.”

Frater autem Rufinus erat ita obtenebratus a principe tenebrarum, quod iam fidem et amorem in sancto Francisco perdiderat et hoc sibi dicere non curabat. Sed quod sancto patri frater Rufinus non dixit, Spiritus² Domini revelavit. Unde ipse pius pater, videns in spiritu tantum dicti fratris Rufini periculum, misit fratrem Masseum pro ipso, ut ad eum omnino veniret. Nam frater Rufinus et sanctus Franciscus stabant in loco montis Subasii prope Assisium³. Frater autem Rufinus respondit fratri Masseo : „Quid habeo ego facere cum fratre Francisco ?”

Et tunc frater Masseus, homo totus Spiritu sancto⁴ plenus,

¹ BpK. 42a: *Ø etiam*.

² BpK.: *Spiritus sanctus*.

³ BpK.: *in loco . . . Assisium helyett in monte sub Assisio*.

⁴ BpK.: *spiritu sancto helyett sapientia Dei*.

meg elmeruen nylua gonoz ellensegnek
 czalardfagat ./ monda ./ **O** frater rufine nem
 tudod hogý frater ferencz olyan ment yfte-
 nnek angyala ky ezzen vylagban ezenne
⁵ lelkekett meg vylagofoytot kytewl (e)¹ mý es
 ýftenný malaltnak ezenne aýandokat vew
 tewk **A**zert akarom enn hogý te mende
 neltewlfoguan hozýa ýewý ./ mert en nyl-
 uala² latlak tegedet ewrdewgtewl meg cza-
¹⁰ latatottlený ./ **De** legottan frater Rufen yew
 ue zent ferenczhez **Es** hogý zent ferencz
 lattauolna ewtet tauol ./ kezde ewuewltený³
Ofrater f⁴ rufine kynek hewl es megmo-
 nda mend zereuel kyfertetýt kyt vallotuala
¹⁵ beleul es kyuewl **Es** zent⁵ attýa megta-
 noýta ewtet hogý az ky ez felewl mondottakot
 neky kyfaltauolna vala ewrdewg **Es** nem
 crifus **Es** azert ew czalardfaganak engedný
 nemkel ./ **De** mýkoron mondand neked ./ te
²⁰ karhogytal **T**ehat te batron felelý neky
 es ez legen te
 neked yegýed **Es** azon meg elmered ewtett
 ewrdewgnek⁷ lenný ./ mert te zyued megke-
 menedett menden gonofagra⁸ ./ ky te⁹ tula-
²⁵ ýdon týzted ./ **De** aldott crifus sonha hýw-

¹ A szóközben egy magános téves e van áthúzva.

² A szóvégi uala elírás lehet a sok igei uala hatására.

³ A *tený* szórészt az író alacsonyabban írta, mert észrevette, hogy a sor fölfelé emelkedik.

⁴ Egy téves f vagy f maradványa a szóközben.

⁵ A *zent* szó piros tintával át van húzva.

⁶ A fordító vagy a másoló a nem éppen illedelmes választ kihagyta azzal, hogy később valami megfelelőt ír oda.

⁷ A szókezdő e fölött valamilyen magas betű nyoma látszik.

⁸ Téves szóhasználat: *gonofag* (bonum).

⁹ Tévesen használt szó: *te* (eius; az ördögé).

clare cognoscens maligni hostis fallaciam, ait: „O frater Rufine, nescis tu, quod sanctus¹ Franciscus est, sicut angelus Dei, qui tot animas illuminavit in mundo et a quo etiam nos tot divinae gratiae recepimus dona? Unde ego volo omnino, quod tu venias ad eum, quia ego clare video a diabolo te deceptum.” Statim autem frater Rufinus venit ad sanctum Franciscum. Et quum Franciscus vidit eum a longe, coepit clamare: „O frater Rufine, captivelle, cui credidisti?” Et dixit sibi per ordinem tentationem, quam habuerat intus et extra.

Et² docuit eum, quod ille, qui praedicta suggesserat, erat diabolus, et non Christus; ideo nullo modo eius suggestionibus assentiret³: „Sed quando dicet tibi: Tu es damnatus, et tu⁴ secure respondeas: *Aperi la bocca et mote cecato*, id est, aperi os tuum et ibi pone (sic!) cacum. Et⁵ sit tibi signum, quod ipse est diabolus, quod dicto verbo hoc, statim fugiet. Ad haec⁶ recognoscere debes ipsum fuisse diabolum, quia cor tuum induraverat⁷ ad omne bonum, quod proprium eius officium est. Sed Christus benedictus nunquam cor

¹ BpK. 42a: *frater*.

² BpK. 42b: *Et sanctus pater*.

³ BpK.: *assentire debebat*.

⁴ BpK.: *Ø et tu*.

⁵ BpK.: *Et hoc*. Ez után a *quod . . . fugiet* szakasz lefordítatlanul maradt.

⁶ BpK.: *Ad haec . . . diabolum* helyett *Ab hoc etiam potest cognoscere, quia fuit diabolus*.

⁷ BpK.: *indurabat*.

embernek zjüett meg nem kemenejty Sewg
monda Eluezem kemen zjüedet es adoc
te neked teftj zjüet ./ De frater Rufen
hogj zent ferencz kyfertetnek zeret zere-
⁵ uel mondjauala kyuel belewl es kyuewl
erewlfen gewtrettettuala ./ kezde lirnja¹ es
wymaduan zent ferenczet ./ es ew bewnet²
alazatoft meg efmeruen azbalol melyett
ewtewle el enjegtettuala Es mendeneltewl-
¹⁰ foguan byzaltattatot yftenben zent attya
nak jmtelemyat ./ mendeneltewlfoguan va-
ltoztatak jobra ./ De monda zent ferencz
eregjel fyam es gjouonyal meg Es zok
ot wymadlagodnak dolgat el ne hagyad
¹⁵ Es byzonual tudjad hogj ez kyfertet lezen
te neked nagj yozagodra es vjgalagodra
mjkeppen byzonlagat uezed hamar yden
De frater Rufinus tere cellajaba erdew
ben ymadnj Es mjkoron aluala lok
²⁰ kewnuezelekeuel³ ymadfagra Eme jw-
ue hozza ag ellenfeg cristufnak zemelye
ben ./ fmonda ./ frater Rufine nemde mo-
ndamee neked hogj bernaldo fya peter
nek⁴ ne hygj ./ mert carhogtal azert j

¹ Az *f* *c*-ből van alakítva. Az *i* pontja csak az *f* íve fölött fért el.

² A *t* helyén előbb valamilyen magas betűt kezdett írni.

³ A második *k* után egy *e* van, talán a korábbi helyesírás maradványa (tővéghangzó?); vagy egy *k* értékű *c*. A *-uel* rag mintha külön állna a szótól.

⁴ Helyesen: *bernaldo peter fyanak*.

hominis¹ indurat, imo dicit: *Auferam tibi cor lapideum et dabo tibi carneum.*” Frater vero Rufinus, videns, quod² sanctus Franciscus dicebat ita totam per ordinem seriem tentationis, qua intus et extra vexatus fuerat³, coepit fortissime lacrimari. Et adorans sanctum ac culpam humiliter recognoscens de hoc, quod ab ipso celaverat, ac totus confortatus in Domino per monita sancti patris totus mutatus est in melius. Dixit⁴ ei sanctus Franciscus: „Vade, fili, et confitearis et orationis consuetum studium non dimittas, et scias pro certo, quod tentatio ista⁵ erit tibi ad magnam utilitatem et consolationem, sicut experieris in brevi.”

Frater autem Rufinus rediit ad cellam suam ad orandum in silvam. Et dum staret cum multis lacrimis ad orandum, ecce venit hostis antiquus in persona Christi, dicens: „Frater Rufine, nonne dixi tibi, quod tu filio Petri Bernardonis⁶ non crederes; et, quia es damnatus,

¹ Liège-i kézirat: *hominis fidelis*.

² BpK. 42b: A *videns, quod helyett cum*.

³ BpK.: *existiterat*.

⁴ BpK.: *Dixit autem*.

⁵ BpK.: *tentatio ista helyett haec tentatio*.

⁶ Liège-i kézirat: *Bernaridonis*.

madfagýdiban¹ es kewnuezezfýdben ne mý-
uelkegyél Azert² mýtt haznal neked ha ez
výlagy eletedben³ es meg gyéwtrewd ma-
gadot mýkoron meg halandaz es carho-
⁵zol: Es legottan felele frater Rufen

⁴ Tehatt

az Ewrdeg meg haraguak eltere ezene
vezuel: kewueknek zewrnew gyékezeefeuel
Allyfia alatuala⁵ hegýeknek romlafaua
¹⁰hogý kewueknek fokaffaga futot nagý ter
fewlden holot meglen meglenes meg
yelenýk⁶ kewueknek zewrnew romlafa:
Mert ez mondot hegynek vewlgen kew-
uek magokot ewzueuertek fok tewzet bo
¹⁵czettuan Azer ylý nagý czudara es zewr-
nyew dologra zent ferencz es ew tarfý
ky yewuenek helyek kyuewl hogý nezne
ez výlagott Es tehat frater Rufen yelen-
nen ezebeuewue hogý⁷ ewtet az gonoz
²⁰ag ellenfeg meg czaltauolna Azert ma-
fodezor zent ferenczhez tere Es letereýt-
uen magat fewldre legottan ew bewnet
meg monda ký erewfeytettetyk zentfe-
ges attýatol egezlen bekefegeft meg ma-
²⁵rada Es mykoron az vtan fok kewnuej-
efekuel ýmaduan Emee aldott críftus

¹ Az első sor *d* betűinek hasa piros tintával be van színezve.

² Az író a kis *a*-t utólag piros tintával nagy *A*-vá alakította.

³ A *t* *l*-ből van javítva.

⁴ Vö. 52. lap 6. jegyzetével!

⁵ A szóvégi *a* elírás a sok igei *uala* hatására.

⁶ Az *n* fölött valamilyen magas betű nyoma látszik.

⁷ A *hogý* előtti szóközben egy tévesen kezdett betű nyoma látszik.

in orationibus et lacrimis non labores? Et quid enim prodest tibi, si dum vivis, affligeris et quum morieris, es¹ damnatus?" — Cui statim dixit frater Rufinus: „*Apri la bocca et mote cecato.*”

Tunc diabolus indignatus² recessit cum tanta tempestate et commotione lapidum montis Subasii³ et⁴ per magnum spatium fluxit lapidum multitudo, ubi adhuc apparet lapidum⁵ horrenda ruina. Nam per vallem etiam dicti montis saxa se invicem colligendo⁶ ignem plurimum emittebant. Unde ad tam terribilem strepitum lapidum sanctus Franciscus et socii admirantes, extra dictum locum, ut novitatem illam aspiccerent, exierunt. Et tunc frater Rufinus manifeste advertit⁷, quod ipsum hostis malignus deceperat. Unde secundo ad sanctum Franciscum rediit et prosternens se in terram iterum culpam dixit. Qui confortatus a sancto Francisco totus pacificatus remansit.

Et quum post haec staret cum multis lacrimis orans, ecce Christus benedictus

¹ BpK. 42b: *eris.*

² BpK.: *confusus et indignatus.*

³ BpK.: *Subassisi.*

⁴ BpK.: *quod.*

⁵ BpK.: *magna.*

⁶ BpK.: *collidendo.*

⁷ BpK.: *cognovit.*

meg yelenek nekÿ : es mend ew lelket yftenÿ
 zerelmucl meg oluasta¹ ./ . monda ./ yoltewd
 fÿam hogÿ hewl frater fferencznek ./ . mert
 az ky meg zomoroÿtottuala volt ewrdewg
⁵ De en vagÿok cristus te attÿad² Es hogÿ er-
 ewl tegedet agÿalac byzonlagos legÿ³ ./ . Ez
 legen teneked ÿegÿed hogÿ mÿglen ez vÿla-
 gban lez lonha nem lez zomoro Es ezke-
 ppen meg alda cristus frater Rufent: es
¹⁰ hagÿa ewtett ezenne ewrewmben Es lel-
 kenek vÿgalagaban Es elmeÿenek fel
 magastatafaban hogÿ eucl napuala⁴ el
 merewltetettuala ÿftenben Es tehat erew-
 fewltetek ezen malaftual es aldofafu-
¹⁵ al Es ewrewk ÿduewlegnek batorlagaucl
 hogÿ mendeneltewlfoguan vala egyeb e-
 mbere valtoztatot Es elmeÿenek ezenne
 felmagasztatafara es ÿmadfaganak gÿa-
 corlatoflagara volt erewfewltetet hogÿ a-
²⁰ lottuolna zenetlen ÿftenÿ edefflegnek
 nezeleben kyfded kereklegnek alata ha
 ewtet valakÿ nem bantottauolna Azert
 monducla ewrola zent ferencz hogÿ frat[er]
 rufen mÿkoron meglen elucla ./ . vr yefus
²⁵ cristofol vala menÿorzagban meg zen-

¹ Régebbi helyesírási alak, talán az író nem vette észre, hogy nem azonos az *olvas* igével.

² A latinban *magister* van, Krisztust nem szokás atyának szólítani.

³ A másoló bizonyára utólag írta az *ÿ*-t a szó végére (vö. a következő sorban).

⁴ Az *u* fölött téves betű nyoma. A *u*ala végződés a sok hasonló igealak hatására alakult.

sibi apparuit et totam animam suam divino liquefecit amore, dicens : „Benefecisti, fili, qui credidisti fratri Francisco, quia ille, qui te contristaverat, fuit diabolus. Ego autem sum Christus, magister tuus ; et ut de hoc te reddam certissimum, hoc sit tibi signum : quod donec in isto mundo eris, nunquam de cetero eris tristis.” Et benedixit Christus fratrem Rufinum, et dimisit eum in tanto gaudio et dulcedine spiritus et elevatione mentis, quod die noctuque erat absorptus in Domino¹. Et confirmatus est ex tunc in tanta gratia et benedictione et securitate salutis aeternae, quod totus in virum alterum renovatus est, ad tantam elevationem mentis et perseverantiam orationis confirmatus est, quod stetit² continue infra parvulum circulum die noctuque contemplari divina³, si eum aliquis non impedisset⁴. Unde dicebat sanctus Franciscus de eo, quod frater Rufinus erat canonizatus in caelo, dum adhuc viveret, a Domino Jesu Christo⁵ ;

¹ BpK. 42b: *Deum*.

² BpK.: *stetit*.

³ BpK.: *contemplari divina* helyett *ad contemplandum divina*, és a *continue* után következik.

⁴ BpK.: *impedivisset*.

⁵ Liège-i kézirat: az írásjel után *et*.

teltettett ./ es hogÿ ./ frater **R**ufent nemkete-
lte zentneklenÿ ezenfewldewn uoltaban
Vrnak¹ gÿczeretÿre Amen: [etc.]

ffrater rufennac czudalatos ala
⁵ *zatoffagarol es engedelmeffegerel*

VAla frater rufen yltenÿ edeffeg-
nek gÿacorlatos dolgaert azke-
ppen yltenben el merewltetet hogÿ hana
vultuolna erzetlen ./ meg annakfelette fem
¹⁰ vala: ezefewltetet bezednek vettniualo
malaftyara Mert zolnialo² malaftya
es batorfaga es zeppbezedne nem vala **D**e
zent ferencz egÿ nappon paranczola nekÿ
hogÿ menne affifba es p[re]dicalna neppeke-
¹⁵ nek valamÿt: felleges ylten nekÿ yhlene
De³ frater rufen felele **D**i⁴ Tyztelendo attya[m]⁵
boczos nekem es ne kewlgÿ ez dologra: m-
ert mÿkeppen ÿol tudod hogÿ bezednek ma-
laftyat nem vallom **E**s vagÿok alazatos⁶
²⁰ es femÿ tudo **D**e zent ferencz monda: Mÿ-
ert legottan nem engedele⁷ **A**zert paran-
czolok neked engedelmeffegnek mÿatta:
hogÿ mezeÿtelen⁸ egÿ engalya ruhaban m-
eg maraduan menÿe azyfba ./ es belmen-
²⁵ uen varafba ezkeppen⁹ mezeÿtelenewl

¹ Az *n y*-ból van javítva.

² A *z* fölött törlés látható. Az *i* pontja piros. A szóvégi *o* *a*-ból piros tintával át van javítva.

³ A nagy *D* fölött piros félkörív van, talán a *D* színezése helyett.

⁴ Elhibázott szókezdet.

⁵ Vö. 5. lap 9. jegyzetével!

⁶ A szó után látható erős körív a szóvégi *s*-nek a cikornyája.

⁷ A szóvégi *e* mintha törölve volna.

⁸ Az *l* mintha más betűnek készült volna.

⁹ Az *n m*-ből van javítva.

quod ipse non dubitaret¹ in absentia sua dicere sanctum Rufinum adhuc existentem in terra esse canonizatum in caelo. Ad laudem Domini nostri Jesu Christi². Amen.

De mirabili oboedientia fratris Rufini, socii beati Francisci
(Actus cap. 32.)

Frater Rufinus, propter assiduae contemplationis studium, ita erat absorptus in Deum, quod quasi insensibilis factus est. Valde rarissime loquebatur, nec insuper verbi disseminandi³ erat praeditus gratia, nam loquendi audaciam⁴ non habebat. Sanctus autem Franciscus una die praecepit fratri Rufino⁵, ut iret Assisium, et praedicaret populo, quidquid Altissimus⁶ sibi⁷ inspiraret. Frater vero Rufinus respondit: „Pater reverende, parce mihi et non mittas me ad hoc opus; quia, sicut⁸ nosti, ego gratiam verbi non habeo, et sum etiam simplex et inscius⁹ idiota.” Sanctus autem Franciscus dixit: „Quia statim non oboedisti mihi, ideo per oboedientiam tibi praecipio, quod nudus, solis bracis remanentibus¹⁰, vadas Assisium. Et intrans ecclesiam aliquam, nudus¹¹

¹ BpK. 42b: *quod ipse non dubitaret helyett et quod non dubitabat.*

² BpK.: *ſ nostri Jesu Christi.*

³ BpK.: *verbi disseminandi helyett disseminandum verbum Dei.*

⁴ SpV. 112a: *audaciam helyett gratiam et audaciam et facundiam.*

⁵ BpK.: *ſ fratri Rufino.*

⁶ BpK.: *Dominus.*

⁷ BpK.: *ſ sibi.*

⁸ BpK.: *sicut bene.*

⁹ BpK.: *ſ inscius.*

¹⁰ BpK. 43a: *retentis.*

¹¹ BpK.: *ecclesiam . . . nudus helyett quandam ecclesiam, sic nudus.*

valamÿt predicaly neppek(e)nek¹ ·/. kÿ legottan
 mÿkeppen ÿgáz engedew mezeÿtelen me
 ne azyÿba Es tÿzteffeg teuen ·/. nemÿnem-
 ew egyhazba feltamada p[re]dicalnÿ De ger-
⁵ mekek es neppek kezdenek mewuettnÿ es
 mondanÿ Oh ÿme ezek teznek azanna
 penetenczet hogÿ leznek elmetelenek ·/. Az-
 onkewzbe zent ferencz gondoluan: frater
 Rufennak tÿztafagos engedelmeffegerewl²
¹⁰ es yly ew kemenfeges paranczolatyarol:
 kezde ewn magat kemenfegeft fegnÿe
 monduan: honnatt teneked Bernaldo-
 fya peter³: lemmÿt mendenestewlfoguan⁴
 paranczolnod frater Rufenak: kÿ vagyon
¹⁵ azyÿlbely nemefbökkewzewl⁵: hogÿ mennyen
 mezeÿtelen nepeknek p[re]dicalnÿ ·/. ÿftenre
 mondom en tezem hogÿ te onnatt⁶ fegyte-
 tel meg melyet egyebeknek paranczol3
 De ezt monduan leleknek haragyaban
²⁰ meg mezeÿteleneÿte magat ·/. kewtewfet
 le uete Es mezeÿtelen mene azyÿlba ·/. vÿ
 uen vele frater leot kÿ frater Rufennak
 kewntewfet⁷ vttanna vÿzÿuala ·/. kyt mÿko-
 ron azyÿzabelyek mezeÿtelenewltett⁸ ne-
²⁵ znenek mÿkeppen bolondott meg mew-

¹ A harmadik *e* át van húzva.

² A *feg* szóréssz fölött elkenődött a tinta, az *r* fölött tintafolt látható.

³ Helyesen: *Bernaldo peter fya* (vö. 53. lap 4. jegyzet).

⁴ A nehezen olvasható *vilis homuncio*-t a fordító talán *nihil omnino*-nak olvasta, és ezt fordította le. De az is lehet, hogy a latin kódex másolója tollbamondáskor így hallotta, és akkor a magyar fordító nem ludas benne.

⁵ A *3* fölött téves betű nyoma.

⁶ Ugyanolyan eset, mint a 4. jegyzetben: *in te* helyett *inde*-t látott vagy hallott a fordító vagy a másoló.

⁷ Az *f* át van húzva, véletlennek látszik.

⁸ A negyedik *e* betű alatt égéstől származó lyuk van a papirosban.

populo praedicabis.”

Qui statim, sicut verus oboediens, nudus perrexit Assisium, et facta reverentia in quadam ecclesia ad praedicandum surrexit. Pueri autem et homines coeperunt ridere et dicere: „O ecce, isti¹ faciunt tantam paenitentiam, quod efficiuntur amentes²!” Interim vero sanctus Franciscus, cogitans de prompta oboedientia fratris Rufini et de mandato suo tam duro, coepit se ipsum durissime increpare, dicens: „Unde tibi, fili Petri Bernardonis³, vilis homuncio, praecipere fratri Rufino, qui est de nobilioribus de Assisio civibus⁴, ut vadat nudus ad praedicandum populo? Per Deum! Ego faciam, quod tu in te experieris⁵, quod mandas in altero⁶!” Et hoc dicto, in fervore Spiritus sancti nudavit se tunica, et nudus ivit Assisium, ducens secum fratrem Leonem, qui suam et fratris Rufini tunicam districte cogitans asportavit⁷.

Quem quum Assisienses nudatum cernerent, velut fatuum deridebant,

¹ BpK. 43a: *isti fratres*.

² BpK.: *dementes*.

³ Liège-i kézirát: *Barnaridonis*.

⁴ BpK.: *et civibus*.

⁵ BpK.: *operaberis* (ez *operieris*-ből javítva).

⁶ BpK.: *mandas in altero helyett alii facere mandasti*.

⁷ BpK.: *secum portavit*.

uetýkuala Aloýtuan ewtet es frater Rufe
ent nagý penetenczeert meg kergetegew-
lný De zent fferencz meg lewle frater ru-
fent ky ýmmaran kezdetuala p[re]dicalný
⁵ es ayoýtatoft mongýauala Oh en draga-
latofým fufatok ez vylagtol¹. bewntewket
hagyatok el: egebeknek yozagat agýadok²-
meg · betegeket latogafatok³ ·/. yftennek pa-
ranczolattýat tarczatok rokontokot zerefe-
¹⁰ tek(e)⁴ ha men orzagba yuttný akartok ·/. Pe-
netenczet tarczatok ·/. mert meg kewzeleýt
mený orzag Es tehat zent fferencz fel
haga az p[re]dicalo zekbe Es p[re]dicala olý czu-
dalatoffagot ez vylagnak vtalattýarol
¹⁵ zent akaratos⁵ zegenfegrewl zent pene-⁶
tenczerewl: menorzag honnyanak kýua-
nfagarol⁷ ·/. ffezewlewt iefus criftuflnak ew
mezeýtelenfegerewl bozofagarol zentfege⁸
penetenczeýrewl ·/. hogý mend ferfyw es
²⁰ azonember kyk ottogyel meg gylekezte
nekuala nagý fokallagual ·/. ygen kezde-
nek fyrynýa Es hyhettettlen ayoýtatoffag-
ual es yonhbelý fyralmaffagual⁹ felfeg-
es yftennek ýrgalmaffagat ewuewltyk-
²⁵ uala mennyekbe Azkeppen hogý hana

¹ A g fölött téves betű nyoma.

² A d tévesen t helyett van.

³ A *betegeket latogafatok*: 'visitare infirmum' a (*si vultis*) *vitare infernum* eltorzult írásának téves olvasata (Nyr. 1902: 448).

⁴ A szóvégi e át van húzva.

⁵ Az *akaratos* szó a *zegenfegrewl* után áll, jellel ide utalva. Ma így mondanánk: *önkéntes* (szegénység).

⁶ A *zent pe* rész piros tintával át van húzva.

⁷ Az *ý* két pontja vonássá egyesült.

⁸ A t az n fölött van a sorközbén.

⁹ A g fölött téves betű nyoma.

putantes tam eum¹, quam fratrem Rufinum propter paenitentiam insanire. Beatus autem Franciscus invenit fratrem Rufinum, qui iam inceperat praedicare. Et dure² dicebat: „O carissimi, fugite mundum et³ dimittite peccatum; reddite alienum, si vultis vitare infernum; servate autem⁴ mandata, diligendo Deum et proximum, si pergere vultis ad caelum, et⁵ *agite paenitentiam, quoniam appropinquabit⁶ regnum caelorum.*” Et tunc sanctus Franciscus ascendit in pergiolum⁷ et praedicavit tam stupenda de contemptu mundi, de paenitentia sancta, de paupertate voluntaria, de desiderio regni caelestis, de nuditate et opprobriis et sanctissima passione Domini nostri Jesu Christi crucifixi, quod cuncti homines⁸ et mulieres, qui ibi convenerant in maxima copia, coeperunt flere altissime. Et incredibili devotione et⁹ compunctione misericordiam Altissimi ad sidera clamabant¹⁰, ita quod quasi

¹ BpK. 43a: *ipsum.*

² SpV. 112b: *devote.*

³ BpK.: *et.*

⁴ BpK.: *et autem.*

⁵ BpK.: *et.*

⁶ BpK.: *appropinquat.*

⁷ BpK.: *pergulum.*

⁸ BpK.: *cuncti homines helyett omnes viri.*

⁹ BpK.: *et cordis.*

¹⁰ BpK.: *ad sidera clamabant helyett clamantes ad sidera.*

mend elmenek vȳ *felelmeben*¹ meg fordolanac
 es az napon azyfban² volt ott allo neppek
 kewzt oly fyralm hogȳ lonha nem volt
 az varafban vr iefus criftusnak³ kynyarol
 5 olyatan hallot fyralm **Es** mȳkepen ne-
 pnek epeȳteferewl es criftusnak yuhȳ
 vȳgaztalafarol **Es** vr iefus criftusnak al-
 dot neuerewl zent fferencz fel ewltewz-
 tete frater Rufent es ewn maga egyen-
 10 be vele ewzuen fel ewltewzek **Es** ezkeppe-
 n felewltezwuen ȳftent gȳczewltetek es
 gȳczerek: hogȳ ewn magokot⁴ meg gyewztek-
 uala es criftusnak ȳuhȳt meg epeȳtette-
 kuala **Es** mellet⁵ ez vȳlagot vtalnȳ muta-
 15 ttanakuala **De** terenek ez vȳdeknek hely-
 re **Es** bodognak alayȳtiakuala⁶ magokot
 azok kyk ezak ruhayoknak peremet ȳlle
 tthetȳkuala Iftennek gȳczeretȳre amen [etc.]

ffrater rufenosrol mykeppen
 20 *az ewrdewngewst zabadoȳtotta*

DE ez felewl mondot frater **Rufen**
 ew zȳuenek ȳftenhezuala⁷ nagȳ
 ewgȳekezefeert **Es** elmeȳenek angȳalo-
 mȳ nugodalmaert /. Valamȳkoron va-
 25 lakytewl hȳwtattatȳkuala ezenne nehe-
 zfeguel es zerelmuel es zauanak ke

¹ Utólag piros tintával beírt szó, helyszíuke miatt a *ben* rag a sor fölé került, jelle ide utalva.

² A *b* valamilyen más betűből van javítva.

³ A szövégi *k*-t utólag írta a szóhoz a másoló, és függőleges vonással elválasztotta a következő szótól.

⁴ Az *ot* szövégi utólag van beírva, és utána elválasztójel.

⁵ Téves fordítás: a *quam* jelentése itt 'milyen, mennyire' (kell utálni. . .).

⁶ A második *a y*-ből javítva, a *t* után *i* látszik, de összenyomott *y* is lehetne.

⁷ A szövégi *a o* helyett van (vö. 50. lap 1. jegyzet).

omnes in¹ mentis stuporem conversi sunt.

Et fuit in illa die in Assisio tantus planctus in populo assistente, quod nunquam in illa civitate de passione Domini nostri Jesu Christi fuit similis planctus auditus. Et sic aedificato populo et Christi ovibus consolatis et in vocibus altissimis benedicto nomine Domini nostri Jesu Christi, sanctus Franciscus fecit reindui fratrem² et se simul cum ipso reinduit. Et sic reinduti tunicis, glorificando et laudando Dominum³, quod semetipsos vicerant et quod oves Christi aedificaverant, et quam contemnendus esset mundus, ostenderant, ad locum Portiunculae⁴ redierunt. Et beatos se reputabant, qui possent eius⁵ tangere fimbriam⁶ vestimenti. Ad laudem Domini nostri Jesu Christi. Amen.

De fratre Rufino, quomodo liberavit daemoniacum (Actus cap. 33.)

Praedictus⁷ frater Rufinus propter magnam cordis attentionem ad Deum et angelicam mentis quietem, quandocumque ab aliquo vocabatur, cum tanta gravitate et dulcedine et vocis

¹ BpK. 43a: *in novum*.

² BpK.: *fratrem Rufinum*.

³ BpK.: *glorificando . . . Dominum helyett glorificantes et laudantes Deum*.

⁴ A Portiuncula helynevet talán partium-nak v. provincia-nak olvasta, ezt fordít-hatta az író *vjdeknek*.

⁵ BpK.: *eorum*.

⁶ BpK.: *fimbrias*.

⁷ BpK.: *Praedictus autem*.

- kefedelmeuel ewtet hyuonak feleluala hogý
 latatýkuala¹ egyeb vylagbalol meg terný **A**3-
 ert egýel hyutatak tarfitol hogý menne kený-
 erett² *¶* Ew mykeppen ygaz ýftený felele: neký
⁵ *¶* Attýamfya en lelkemnek baratýa kerlek
 teged felleges iefuñnak es mendenhato ha
 romfagnak neuube fegehetek meg yften-
 zegenet³ *¶* Dehogý mykron kerefuala kenert
 affyfyaban: ýme⁴ hoztatýkuala eleýbe egý
¹⁰ erewfen kewtewzet eredewnges⁵ ember
¶ Es lok emberektewl t⁶ zerkeztetet ký vite-
 týkuala zent ferenczhez hogý ewtet ewrd-
 ewgtewl meg zabadoýtana: ky mykronla-
 tauala frat[er] rufent tauol legottan kezde
¹⁵ ewuewltený es kergetegewlný olý erewfen
 hogý menden kewteleýt el zagatuan es
 mendennek kezebelew⁷ elky zalada: *¶* De
 azok ezenne vylagrol czudaluan: meg kew-
 telezek ewtet hogý meg mondana: myre
²⁰ ma zokafnal ýnkab kýnzatnak: ký felele
 mert az zegen frater es engedelmes zent
 rufen ky eleue ýew kewteluel: *¶* Ew ýma-
 dlagýual engemet meg gýoýta es kýno3-
¶ Es azert nem lakhatom tewbet ez ember
²⁵ ben Es ezek megmonduan legottan elký
 mene kyt haluan frater **R**ufen hogý az
 emberek es az beteg výgazafat⁸ **A**3 frat[er]

¹ A *ta* szótag a szó fölött van, jellel ide utalva.

² Az első *t* alatt piros rajzolat van (talán *r* betű?).

³ A latin források többféle értelmetlen szöveget adnak, de a magyar fordítás egyikből sem származhat.

⁴ Az *ý* pontjai vonássá olvadtak egybe.

⁵ Bizonytalan írásképp; lehet, hogy *a* *d* előtt (két) *rr* van (vö.: 157: 4).

⁶ Téves (*t?*) betű.

⁷ A *3* mintha *r*-ből volna alakítva.

⁸ Az első *a* után először *f* volt, az író utólag piros tintával átjavította *3*-re.

morositate ipsum vocantibus respondebat, quod videbatur de alio mundo redire¹. Unde semel vocatus a sociis, ut iret pro pane, ille sicut vere divinus respondit: „*Frater a te imo mo molto volontire.*” Id est: Frater mi multum libenter.

Quum vero per Assisium panem quaereret, ecce ducebatur unus daemoniacus fortiter ligatus et a multis hominibus sociatus, qui ducebatur ad sanctum Franciscum, ut eum a daemonio liberaret. Qui a longe quum vidisset fratrem Rufinum, statim coepit clamare et furere fortiter², quod confractis³ omnibus vinculis de manibus omnium exilivit. Illi autem de tanta novitate mirantes coniuraverunt eum, ut diceret, cur modo plus solito torqueretur. Qui respondit: „Quia ille frater pauperculus, ille oboediens, humilis et sanctus frater Rufinus, qui incedit cum tasca, suis sanctis virtutibus et humilibus orationibus me incendit et cruciat, et propterea non possum plus sustinere⁴ in isto homine commorari.” Et iis dictis statim daemon⁵ exivit. Quod audiens frater Rufinus, quia illi homines et etiam infirmus sanatus⁶ illi

¹ BpK. 43a: *venire*.

² BpK.: *tam fortiter*.

³ BpK.: *fractis*.

⁴ BpK.: *ø sustinere*.

⁵ BpK.: *ø daemon*.

⁶ BpK.: *illi homines . . . sanatus helyett Illi vero homines cum infirmo sanato venientes ad fratrem Rufinum.*

Rufennak¹ nagy tyztesseget teznekuala Ada
gyczeretet² vr ielus cristufnak *I* Es kyzele azo-
kot hogy mendezeekben gyczerjek vr ielus
cristoft³

Frater leorol mikent yelenet meg
⁵ *nekü bodog ferencz*

*D*yzesslegnek magyarázattya ky téstet me-
g ekefejt *Es* lelket malastra bel
vügen: malaft zeretew: *I* zent ffere-
ncz nagy tyztalagnak es galamby artatlanfa-
¹⁰ gnakmýatta kyt frat[er] leoban ewrifuala: Ew-
tett gyakortab tarfel vele vizyuala es ew
tyttkyra gyakorta evel es napual boczatya-
uala Azert zent attyanak mend ew tarfý
kewzewl nem volt oly hogý ký inkab tudosb-
¹⁵ uoltuolna ew tyttkyrol⁴ es czudaýrol myke-
ppen mondott frat[er] leo Mert ew gyakarta
latta ewtett egbe fel emeletlen⁵ *Es* ew gy
akorta hallotta zolny ýftenuel *Es* bodog-
azonual: es angyalokual Meg annakfele-
²⁰ te lata tewzes vylagoffagot ewrya zalla
nya menbelewl *I* *Es* halla zozatott az vý
lagoffagbalol ew uele zolny Ew es myko-
ron nemý napon egyenbe mennenek⁶
lata zent ferencznek *I* Arczaya elewt⁷ egý zepfe-
²⁵ gew⁸ kereftett elewt me[n]ny⁹ *I* *Es* lata hogý
az czudalatos kereft zent ferencz meg al
uan meg alluala az kereftýs *Es* vala

¹ A *Rufe* szóréssz piros tintával át van húzva.

² A szó előtt tintafolt, a *g* betű elmosódott.

³ A *to* helyén mintha előbb *g* (vagy *y*) lett volna.

⁴ A második *t* fölött téves betű nyoma látszik.

⁵ A szó vége *le(n)ny* akart lenni (vö. 63:14, 64:6).

⁶ Az *m* talán *v*-ből van alakítva. A szó végén egy *y* van kivakarva.

⁷ Az *elewt* fönt a sorközben van, jellel ide utalva.

⁸ A szó előtt egy kivakart betű (*y*?) nyoma látszik.

⁹ Az *ý* talán *e*-ből van javítva. A szó végén és az előtte álló szó végén is kivakart betű nyomai látszanak.

magnam reverentiam exhibebant, et ipse dedit laudem et honorem Deo et Domino Jesu Christo. Et hortatus est illos, ut in iis omnibus glorificarent Deum et Salvatorem Dominum Jesum Christum, qui est benedictus in saecula. Amen.

De fratre Leone, quomodo apparuit sibi sanctus Franciscus
(Actus cap. 38.)

Gloriosae innocentiae, quae corpus decorat et animam ad gratiam introducit et gloriam, amator Franciscus, propter magnam puritatem et columbinam innocentiam, quam in fratre Leone cernebat, et ipsum frequenter¹ ducebat pro socio, et ad secreta sua tam diebus quam noctibus saepe admittebat. Quapropter inter omnes socios sancti patris, qui plus de secretis eius et mirabilibus sciverit, fuit² frater Leo praedictus. Nam ipse frequenter vidit eum levatum in aere, sicut infra dicitur. Ipse audivit eum frequenter cum Christo et beata Virgine et angelis colloquentem. Ipse insuper vidit lucem igneam de caelo super sanctum Franciscum descendentem, et vocem de ipsa luce audivit cum ipso loquentem.

Ipse etiam, dum quadam die pariter incederent³, vidit ante faciem sancti patris crucem pulcherrimam praecedentem et Christum in ipsa⁴ pendentem. Et videbat⁵, quod crux ista⁶ mirabilis, quum sanctus⁷ staret, stabat et quum ambularet, pariter et ipsa ambulabat;

¹ BpK. 39b: *frequentius*.

² BpK.: *sicut*. (Itt a latinból hiányzik a *nem volt oly* hogy megfelelője).

³ BpK.: *ambulantem*.

⁴ BpK.: *illa*.

⁵ BpK.: *vidit*.

⁶ BpK.: *illa*.

⁷ BpK.: *sanctus Franciscus*; SpV. 91a: *cum sancto Francisco stante stabat et cum ambulante ambulabat, pariter . . .*

holot zent ferencz yaruala az kerelt elewte
megyenuala Es az kerelt vala yl feneflegew¹
hogy nem csak zent ferencznek arczayat
De meg ekefejtuala es megvylagofoytua-
⁵ la felewlualo eget es² Es mend ezeket fra-
ller leo nyluan lattyauala / Ez frater
lleonak nemezac eletiben tewt lok es
czudalatoff³ vylagagokot / De halala vtan
es : szent⁴ attya meg yelenek nekyl mond-
¹⁰ uan nekyl / O frater leo emlekezel hogyl
mylkoron valek ez vylagban p[re]dicalok-
uala⁵ mend ez vylagnak yewuendew na-
gyl hyrt / Es mondomuala enmagamott
zegen embernek lennyl : ky⁶ kynek zerel-
¹⁵ meert ylten enged es ad Az zegencke
ehfegnek dewge mellet yltenewl nem
hagylattatylkuala meghalnyl . / felele ffrat[er]
leo : yl emlekezem zent attyam Es mo[n]-
da zent ferencz En valek az teremtet
²⁰ es az zegen ember kynek zerelme(r)ert⁷
ylten emberekre ehfeget nem boczatuala
/ De alazatofflagert nem akaromuala mag-
amot ylentenem : Immar ma tudyad
byronual⁸ frater leo : hogyl myvtan elkl
²⁵ mulok⁹ ez vylagbol : yewue zewrnewleges
es naualas ehfege vyl hogyl ehfegtewl

¹ A szó vége nagy tintafoltba esik.

² A két szót maga a másoló választotta szét.

³ A szó után vakarás látható.

⁴ A szó elején először *33* volt, majd a másoló az első *3*-re *f*-et írt rá, a második *3*-t pedig piros tintával áthúzta (színezte). A két *apparuit* szó közti szöveget az író átugrotta.

⁵ Az itt következő szakasz (11–17. sor) a kódexnek legrosszabbul fordított része, a latin nélkül teljesen érthetetlen. Mégis érdekes, hogy a 19–21. sorokban a lényegét jól megismétli.

⁶ A *ky* szó fölösleges, újból leírta.

⁷ Az *ert* előtt egy *r* ki van vakarva.

⁸ A *3* helyett tévesen *r*-et írt.

⁹ A szóvégi *k* előtti *o* lehet *e* is, ez megfelel a latinnak.

et quocumque sanctus Franciscus pergebat, illa¹ ante faciem eius praecedebat². Et erat crux illa tanti splendoris, quod non solum faciem sancti Francisci illuminabat, sed et decorabat aerem circumquaque et omnia frater Leo cla[ra]³ luce cernebat.

Huic fratri Leoni non solum in vita fecit mirabiles consolationes, sed etiam post mortem sanctus apparuit ei frequenter. Unde dum quadam vice frater Leo in orationibus vigilaret, apparuit sibi dicens: „O frater Leo, recordaris, quod quando ego eram in mundo, praedicebam⁴ famem⁵ magnam in universo orbe venturam, et dicebam me scire quendam pauperculum hominem, pro cuius amore Deus parcebat et donec ille pauperculus viveret, famis pestilentia non mitteretur?” — Respondit frater Leo: „Bene recordor, pater piissime⁶.” — Et ait sanctus Franciscus: „Ego eram illa creatura et ille pauperculus homo, pro cuius amore Deus famem⁷ in homines⁸ non mitterebat, sed propter humilitatem nolebam me pandere. Nunc autem scias pro certo, frater Leo, quod postquam recessi de mundo, veniet terribilis et universalis fames in terra, ita quod ex fame

¹ BpK. 39b: *illa crux*.

² BpK.: *incedebat*.

³ BpK.: *clara* (Sabatier a liège-i kéziratból vette át); ugyanígy SpV. 91a.

⁴ BpK.: *praedicabam*.

⁵ Ennek a szónak a *fama*-val való összetévesztése okozta az egyik súlyos félreértést. A másik ilyen tévedés a *donec* kötőszónak *donat* (= ad) olvasata. Azonkívül nem értette a fordító a szerkezeteket: *famem venturam (esse)* vagy *me scire*, nem fordította a *viveret* igét, és belopta a *meghalni* igét.

⁶ BpK.: *sanctissime*.

⁷ BpK.: *famam*. Itt már a latin szöveg is hibás volt.

⁸ BpK.: Az *in homines* helyett *hominibus*.

fok emberek fognak meg halnő : es az keppen
 lewn Mert netalamtal hatt ho¹ nem uolt
 ez bezedek utan hatalmazak meg mende-
 newt oly nagő ehleg hogő emberek nem
⁵ csak fewueknek gewkeret De es faknak
 kerget meg eőykuala Azert ehlegert²
 embereknek fokfaga veze el³ Azert frat[er]
 leonak ez felewlmondottakbalol tyzta
 artatlanfaga es *I* zent fferencznek azon
¹⁰ őftenő barátfaga es meg feythetetlen pro-
 phetalas legen crıftulnak gőczeretőre⁴ am[en]

*Frater leorol mykoron latta
 uala zent ferenczet fewlttewl
 fel emeletlennő*

¹⁵ *M*ikoron bodog attya zent ferencz
 kezdetuala erzenő vő őftenő ma-
 laftott Az ew aldott lelke gyakarta egbe
 nemczak elmeyezerent De teftızerent⁵ es
 fel emeltetőkuala fewldrewl De lezen-
²⁰ uala ew hozya őftennek cu⁶ cıudalatos
 kegyelmeflege : ez mondot fel emelked
 effegben *I* hogő ment gyakarlatofban
 őftenő malaftnak aőandokat erőyuala⁷
 annal felyeb emelkedőkuala fewltewl
²⁵ Mőkeppen reőtethőtuel ewnekő teb tar-
 ő ewrzewtek *I* Es azzonkeppen frater leo

¹ A két szót az író választotta szét függőleges vonással.

² A szó végén valami (*et?*) át van húzva.

³ Az *e* betűn látható kövér pont véletlen tintafröccsentés nyoma lehet.

⁴ A szó után függőleges elválasztójel van.

⁵ Az *e* 3. személyű birtokos személyrag.

⁶ Hibás szókezdet.

⁷ Az *r* *z*-ből van javítva.

multi homines morientur.”

Et ita factum fuit, nam forte ad sex menses post haec verba tam magna fames ubique invaluit, quod homines non solum radices herbarum, sed cortices arborum manducabant, unde prae fame periit maxima¹ multitudo hominum.

Claret igitur ex praedictis fratris Leonis innocentia et sancti Francisci² divina amicitia et eius ineffabilis³ prophetia. Ad laudem Domini nostri Jesu Christi. Amen.

De fratre Leone, qui vidit sanctum Franciscum elevatum a terra et vidit et palpavit eius stigmata (Actus cap. 39.)

Quum beatus pater Franciscus inciperet sentire nova et divina charismata in illa sua anima benedicta, frequenter in aere non solum mentaliter, sed corporaliter elevabatur a terra. Fiebat enim⁴ mira Dei dispensatio⁵ circa ipsum in elevationibus supradictis, scilicet quod quanto divinae gratiae dona cumulatius sentiebat, tanto altius elevabatur a terra, sicut oculata⁶ fide pluries eius socii conspexerunt; et singulariter frater Leo

¹ BpK. 39b: *magna*.

² BpK.: *A sancti Francisci helyett erga sanctissimum patrem*.

³ BpK.: *infallibilis*. A fordító bizonyára *inexplicabilis*-t olvasott.

⁴ SpV. 90b: *autem*.

⁵ SpV.: *dispositio*.

⁶ SpV.: *occulta*.

kýt ew galambÿ lewg Angÿalÿ artattlan
 lagaert gyakorta zent¹ fferencz ÿmadlag-
 nak es egyebnemew ÿftenÿ dolgok kewzewt
 hagÿauala lennÿ Azert az frater lleo
⁵ gyakorta erdemle lattnÿ zent attÿat² egb-
 ee felemeletlenÿ Es ynkað kezewlb(e)³
 menÿeÿ zenteknek gradofazerent yo-
 zagrol ÿozagra haznaluan ·/. leplebe fel
 emeltetykuala ÿftenhez Nemÿkoron
¹⁰ ez mondot frater leo lata zent fferencz⁴
 et ezennere fewltewl felemeletlenÿ ·/.
 hogÿ nem ÿlletthetÿuala ew labaÿtt ·/.
 Nemÿkoron latta ewtett felemeletlenÿ
 faknak teteÿere Nemÿkoron latta ewtett
¹⁵ ezenne magallagra feluontlenÿ hogÿ
 elÿgÿ⁵ latthattÿuauala ewtett De mykoro-
 n bodog zent ferencznek ÿlletthetÿuala
 labat meg ewlelyuala es meg ezokolÿ
 auala ew labaÿt ·/. Es aÿoÿtatol⁶ ÿmadÿ-
²⁰ auala monduan nekÿ⁷: Iften legÿ kegÿ-
 elmes ennekem bewnewfnek Ez zentle-
 ges yambornak erdelmemÿat Agÿad
 te zentleges yrgalmallagodat lewlnewm
 en nekem De mÿkoron ez enne fel eme-
²⁵ ltetelt nezne es ewtet nem ÿlletthetne

¹ A szó *zen* része piros tintával át van húzva.

² A *zent attÿa* rész pirossal át van húzva.

³ A másoló bizonyára nem tudta kibetűzni az eredetiben levő szót, amely *keuefb* lehetett (többé-kevésbé); a szó végéről egy *e* ki van vakarva. Még két félreértett szó van ebben a mondatban, a *sensuum* szót *szenteknek* (fn.), a *sursum*-ot pedig *lepelnek* fordítja, a hasonló *peplum*-ra, *velum*-ra gondolva.

⁴ A *zent fferen* rész pirossal át van húzva.

⁵ Az első *ÿ* *e*-ből van javítva vagy fordítva.

⁶ Az *aÿoÿtatol* után kimaradt a *lacrimis* megfelelője, esetleg *aÿoÿtatolt* határozószót akart írni a fordító.

⁷ A *nekÿ* fölösleges, nincs meg a latinban sem. Így félreértést okoz.

quem propter suam columbinam, imo angelicam innocentiam frequentius sanctus Franciscus interesse ad orationis clandestina studia permittebat. Unde ipse frater Leo saepe videre meruit sanctum patrem in aere sublevatum¹, plus et minus secundum gradus superiorum sensuum, quibus de virtute in virtutem proficiendo sursum agebatur in Deum.

Aliquando dictus frater Leo vidit sanctum Franciscum elevatum a terra in tantum, quod tangere poterat² pedes eius. Aliquando videre meruit eundem patrem sanctissimum elevatum usque ad cacumina arborum; aliquando in tanta altitudine sursum vectum, quod vix illum visus valebat attingere. Quando vero pedes beati³ Francisci valebat attingere⁴, amplexabatur illos et osculando cum devotissimis lacrimis exorabat dicens: „Deus, propitius esto mihi peccatori et per merita sanctissimi huius viri fac me tuam sanctissimam misericordiam invenire.” Quum tantum elevatum aspiceret, quod ipsum tangere non valeret,

¹ SpV. 91b: *elevatum*.

² SpV.: *non poterat*.

³ SpV.: *sancti*.

⁴ SpV.: *valebat attingere helyett tangere poterat*.

Magat zent ferencznek alata leterjegtuen
 ayoytatof t ymadfagot elfewhewz halonla
 toft tegenuala¹ **De** ez zent attyanak fel
 emelkedes y voltak aluerna newew hely
⁵ en: es egyeb lok helyeken **De** zent fer-
 encz ew leb ynek helyt hagy² csak frater
 leonak ylettn y **Es** frater leo menden-
 napon kewlewmb (ruh)³ v y ruhaual kew
 tewz yuala az czudalatof valzegeknek he-
¹⁰ lebenek helytt · vernek meg tartafara:
 es ferelmnek⁵ engedelmere ·/. minden na-
 p meg v yoytyauala tyztoytuan ·/. czeter-
 tektewl megualuan es pentektewl mend
 napottefteg ·/. kyben femeg y nugodalma
¹⁵ nem akaruala ew leb ynek vettn y ·/. hog y
 cristufnak (fe)⁶ zerelmeert kereftfanak
 ferelmeben auag y kyn yaban ygaz feze-
 wlewt cristofual fygene **De** nem ykoron
 az tyztes lebekuel yegyezett kezekett
²⁰ akaruan vette frater leonak zyue ele y-
 be ky keznek vetefebelewl ffrater leo
 azanna ayoytatoffagat e[r]zuala⁷ ew zyueb-
 en ·/. nag y ely hog y meg nem haluala
 gyakortaualo zypegefeknek⁸ yduellfege
²⁵ felelemre valtoztatuan cristufnak gy cze
 ret yre⁹ / amen ·/. [etc.]

¹ A z fölött egy téves betű nyoma.

² A szó végéről véletlenül lemaradt egy a.

³ Egy később leírandó szót tévedésből itt kezdett el, majd kipontozta.

⁴ L. az előző jegyzetet.

⁵ Az n javítva van.

⁶ A fe a *zerelem* szó akart lenni régebbi helyesírás szerint.

⁷ Az r az e fölött van jelölve.

⁸ A -uel rag jobban megfelelne, talán a szóvégi k-t eltévesztette.

⁹ Az első y fölött piros pontok vannak.

se sub sancto Francisco prosternens orationem similem primae faciebat. Haec (sic!) autem elevationes sancti patris fuerunt in loco Alvernae et in aliis locis quam plurimis.

Huic¹ fratri Leoni solummodo sanctus Franciscus sua stigmata committebat tangenda et novis petiolis remutanda, quas inter clavos illos mirabiles et carnem reliquam, ad tenendum sanguinem et mitigandum dolorem die qualibet hebdomadae renovabat; excepto die Jovis et per totum diem Veneris, in quo nullum volebat apponi remedium, ut amore Christi, eo die crucifixionis, in doloribus crucis vere crucifixus cum Christo penderet. Aliquando² manus illas tam venerandis stigmatibus insignitas ante cor fratris Leonis sanctus Franciscus studiosius apponebat, ex qua³ appositione tantam devotionem frater Leo sentiebat in corde, quod quasi exspirabat, frequentibus singultibus in stupore salubri immutatus⁴. Ad laudem Domini nostri Jesu Christi. Amen.

¹ BpK. 39b: *Ipsi etiam.*

² BpK.: *Aliquando vero.*

³ BpK.: *ex qua helyett cuius.*

⁴ SpV. 91b: *inimitatus.*

Zent febekrewl ualo czuda

*M*Ene czudalatoffagual legenek Az
 zent ferencznek zent feby meltoe :
 Teczyk az nemynemew efmeretes czudaban
⁵ yelenlegeft mutatuan : *I* Nemynemew fra¹ p[re]
 dicalo fratereknek gylekezeteben : *I* Mer vala
 az gylekezesben nemynemew predicalo
 frater ky bodog ferenczet ez keppen gylewly
 uala ew yonhaban hogý sem yrafban ew
¹⁰ tett latnya sem bezedben hallanya sem
 zyueben hyhetyuala zent febeknek hely
 uel ekelfewltnek lenye Azert mykoron
 emondot barat lakoznak hegýek eluewl ez
 mondot [con]uenthen : kynek ebellew hazaban
¹⁵ meg yrtakuala *I* zent ferenczet (ew)² zent
 febeknek helyuel : hytetlenfeguel es gylew-
 feguel yndoltatott *I* Az frater el mene ty-
 tkon ke³ es az zent attyanak *I* zent feby he-
 lyet kesyuel el uakara vgý hogý mende
²⁰ neftewlfoguan m⁴ lemmý meg nem ye-
 nnek *I* De mafod napon mykoron azon fra-
 ter ewlne az aztalnal : neze *I* zent ferencz-
 nek kepere *I* es lata ot (al)⁵ az helyeken vy-
 ab febekett holott el uakartauala ment
²⁵ elegteb uoltakuolna Es (gondoluan)⁶ meg

¹ Tévesen előbb kezdett szó.² Kipontozott szó.³ Talán szeme egy sorral lejjebb siklott, de időben észrevette hibáját.⁴ Bizonyára a *meg* szót itt akarta kezdeni.⁵ Elhibázott szó áthúzza.⁶ Kipontozott szó.

Miraculum de stigmatibus sanctis¹ beati Francisci
(Actus cap. 40.)

Quanta fuerunt² digna illa miranda sancti patris³ stigmata, apparet ex quodam venerabili⁴ miraculo, in quodam conventu fratrum Praedicatorum evidenter ostenso. Erat enim in ipso praedicto conventu quidam frater Praedicator, qui beatum Franciscum ita cordialiter oderat, quod nec in pictura videre, nec verbo⁵ audire, nec corde credere poterat ipsum⁶ fuisse sacris stigmatibus insignitum. Unde quum dictus frater conventualis ultra montes in conventu praedicto consisteret, in cuius refectorio depictus erat sanctus Franciscus cum sacris stigmatibus, infidelitate motus et odio, accessit occulte et cum cultello sacra stigmata de pictura sancti patris abrasit, ita quod penitus nil parebant⁷.

Sequenti autem die, quum idem frater sederet in mensa, respexit in sancti Francisci imaginem et vidit ibi stigmata in locis⁸, unde⁹ abraserat, recentiora quam prima. Et indignatus

¹ BpK. 17b: *sacris*.

² BpK.: *fuerint*.

³ BpK.: *patris Francisci*.

⁴ BpK.: *notabili*.

⁵ BpK.: *in verbo*.

⁶ BpK.: *ipsum*.

⁷ BpK.: *apparebat*; liège-i kézirat: *parebat*.

⁸ BpK.: *locis suis*.

⁹ BpK.: *ubi*.

haraguuan gondola hogÿ elegtebe tekellestet
nem¹ vakartauolna el *I* Es ydeÿt varuan mÿ
koron senky ÿelen nem uolna Mert kÿ go-
nozt mÿuelkedÿk vÿlagosfagot v²tal: *I* Ma-
⁵lodczor elmene es zent fferencznek lebÿ
helyt azanneban vakara el hogÿ az kep-
nek alataualo mezeÿtÿs el romta *I* De ha-
rmad napon hogÿ mÿkoron azon frater
az aztalnal ewlne: tekente² *I* zent fferen-
¹⁰cznek kepere Es Ime³ lata az lent lebe-
knek helyet oly zeppen es vÿan hogy fon-
ha vÿaban meg nem ÿlentequala⁴ ment
te hat: *I* Tehat az frater alnokfagnakmyatta
meg feteteffewle Es kegÿetlenfegnekmyatta
¹⁵rezeztetek: ew bewnehez tewn harmad bewnt
I Es monda ew zÿueben Istenre⁵ mondom
hogÿ en az lebeknek helyt vgÿ vakarom
el hogÿ fonha touaba meg nem ÿelennek
Es mykeppen zoktauala varnÿ ÿdeÿet: kÿ
²⁰ydeu⁶ben embereknek zemÿ nem latnak
Es elfeleduen hogÿ yften zemeÿnÿnek⁶
mendenek nÿaluan vadnak es meg ye-
lenuen: *I* hyrtelen haragual vewe kelytt
Es kyuaÿa az kepprewl lebeknek⁷ yegytt:
²⁵feteteket es mezetes kyuaÿa⁸ *I* De legottan
mÿkoron kezde vaÿnÿ: kezde (eleuen)⁹ az
vaÿafokbalol eleuen veer ky zarmaznÿ

¹ Az *n* más betűből van javítva.

² Az első *t* *k*-ből van javítva.

³ Az *ee* nagy *I*-re van átírva.

⁴ Bizonyára kifejejtette az *ÿ* után az *e-t*.

⁵ Az *I* alatt *ÿ* nyoma látható.

⁶ A *nÿ* téves elírás.

⁷ Az *f* *c*-ből van javítva.

⁸ A második *ÿ* fölött téves betű nyoma.

⁹ A szó feketével át van húzva.

cogitavit, quod non perfecte primitus abraserat¹; et observans horam, quando nullus adesset, quia qui male facit², odit lucem, accessit et secundo abrasit stigmata sancti, ita tamen, quod caementum non destruxit picturae substratum. Tertia vero die, quum idem frater sederet in mensa, respexit ad imaginem sancti Francisci; et ecce vidit illa sacra stigmata tam pulchra et nova, quod nunquam apparuerunt ita recentia. Tunc idem frater obtenebratus nequitia et perfidia incitatus, peccato secundo addidit tertium. Et dixit in corde suo: „Per Deum! ego taliter stigmata illa³ delebo, quod nunquam de cetero apparebunt!” Et sicut solebat, observabat⁴ tempus, in quo oculi hominum non viderent; et oblitus, quod oculis Dei cuncta nuda et aperta sunt, cum⁵ impetu furioso tulit cultellum et effodit de pictura signa stigmatum, colorem effodiens et caementum.

Statim vero, quum perfecit⁶ effodere, incepit sanguis de⁷ ipsis effossionibus emanare

¹ BpK. 17b: *abrasisset*.

² BpK.: *agit*.

³ BpK.: *ista*.

⁴ BpK.: *observans*.

⁵ BpK.: *Ø cum*.

⁶ A *perfecit effodere annuit* jelent: *befejezte a vájást*.

⁷ BpK.: *ex*.

Es az ver hyrtelen ky buzdoluan meg vere-
fejte az mondot fraternek arczaŷat es ke-
zet: es kewntewflett **De** az frater meg ŷe-
duen le elek hogŷhana meg holtuolna

⁵ **De** az zent febekbelew ewtlewt vŷer futu-
ala az kewfalon: az naualyaf mŷat ky ew-
tletett **Azon** kezbe ez mondot [con]uentnek
fraterŷ gŷlekezenek ez fekewhewz mŷkepp
en meg holthoz ./. es magokot gondoluan

¹⁰ annak gonozfagarol ./. ŷgen bankodanak

Meg annakfelete latuan hogŷ az ver ze-
netlen ky futuala az febbelew ./. bel dugak¹

az febnek helytt ruhaual es gŷapotual

az ver megfem allatthatykuala **Azert**

¹⁵ feluen hogyne azt ./. kewz nepek ezekbe
vennek ./. **Es** hogŷ ezbelew leuzatot (ez)² es ŷŷ-
dalmat ne vallananak Gondolanak

ayaŷtatolt azon zent fferenczhez folyam-

nŷa **Es** az prior mend az conuent belŷ-

²⁰ ekuel magat le uetkeztettuen ./. zent ffere
ncznek³ kepe elewt magokot fegŷuen: **Es**
kewnuezelekuel kerek bodog ferenczett
hogŷ ez mondot fraternak⁴ vetket ŷrgal-
mazuan meg boczatna **Es** az vernek

²⁵ folyafat meltoltattnak meg⁵ allattnŷ **Es**
legottan azocnak alazatoffagaert: ŷmad

¹ A *d* *t*-ből van javítva.

² Elírás: *es*-t akart írni. Az elötte álló *leuzat* (szégyen) szó már kihalt.

³ A *zent ffer*e rész piros tintával át van húzva.

⁴ A *k* után még egy betű (*c?*) nyoma látszik.

⁵ A *g* *l*-ből van javítva.

et faciem et manus et tunicam dicti fratris, sanguis ille impetuose prosiliens, cruentare¹. Ille vero territus quasi mortuus cecidit. Sanguis ille fluebat per murum de illis sacris stigmatibus ab illo misero effossis, ut rivus. Iterim vero² fratres praedicti conventus ad illum iacentem quasi exanimem convenerunt et advertentes illius malitiam³ plurimum doluerunt. Videntes insuper, quod sanguis ille defluebat continue, obturaverunt illa foramina cum petiis et bombace⁴, nec poterant sanguinis fluxum restringere. Quapropter timentes, ne illud saeculares perpenderent et inde⁵ scandalum et vituperium sustinerent, cogitaverunt devote ad beatum Franciscum recurrere. Et prior cum omnibus de conventu se exspoliantes ante imaginem sancti Francisci, et se disciplinantes, et cum lacrimis orantes⁶, rogaverunt beatum Franciscum, quod offensam dicti fratris miseratus dimitteret et sanguinis illius fluxum restringere dignaretur.

Et statim propter humilitatem illorum

¹ BpK. 17b: *cruentavit*.

² BpK.: *¶ vero*.

³ BpK.: *illius malitiam helyett de illius malitia*.

⁴ Liège-i kézirat: *banbace*.

⁵ BpK. 18a: *exinde*.

⁶ BpK.: *exorantes*.

fag lewn meg halgattattot **Es** az Ver toua-
 ba kÿ nem futott **Es** mendentewl tÿztelen-
 do zent lebek ew zepfegekben meg mara-
 danak **De** ez mondott frater tehat lewn
⁵ ez zent ferencznek oly aÿöytatoffa: hogÿ
 aluerna helyrewlualo baratok es valyak
 lewtlennÿ **De** az frater aÿoytatoffagert m-
 ene aluerna hegÿere **Es** az meguerefew-
 lt gÿappodpan vewn uele es ada az bara-
¹⁰ tokna¹ meg annakfelette yewue aÿöytatoff-
 ager zent mariahoz Deangelisrolualo²
 hoz **Es** zent ferencznek mendenmew³ he-
 lyet aÿöytatoff nagÿ tÿztelleguel es fÿ-
 ralmual⁴ · meg latogata: Mert valaholott
¹⁵ zent fferencznek mÿuelkedeseben es mar-
 hayaban lewlhetuala ·/. olÿ aÿöytatof kewn-
 uezefekuel fÿruala⁵: hogÿ kyk latyakuala
 azokes fÿrnakuala hozyaÿa keppest **Es**
 ew⁶ mend⁷ ez meg mondot czudakott aluer-
²⁰ naban es affÿbba lakozo lok(o)⁸ baratoknak
 elewte meg mondottauala⁹ **Ew** tarÿ ott
 nem voltokban ·/. mert netalamtal ez few-
 lewlmondottat ·/. alaytanak ew zerzetÿnek
²⁵ zemermere Meg annakfelete bodog fer-
 encznek erdelme mÿatt ·/. lewn oly aÿöyta

¹ A szó végéről véletlenül lemaradt a *k*.

² *Sancta Maria de Angelis a Portiuncula* kápolna neve.

³ Ide *mendenmew* kellene, vö. MNy. 59: 487.

⁴ Az *n* fölött fordítójel, azért a szó vége *uat*. (Vö. 70. lap ² jegyzet.)

⁵ Az *f* *c*-ből van javítva.

⁶ A szó elején az *író n* vagy *m* betűt akart írni.

⁷ Az *e* *o*-ból van javítva.

⁸ A szó végén egy *o* át van húzva.

⁹ Az *u* fölött egy magas betű nyoma látszik.

fuit oratio exaudita ; sanguis amplius non defluxit et stigmata sancti¹ ab omnibus veneranda in sua pulchritudine remanserunt². Frater vero praedictus ex tunc factus est devotissimus sancti Francisci. Et, ut testati sunt fratres de loco Alvernae, ille frater ad montem Alvernae causa devotionis accessit et de bombace illa cruentata secum detulit et fratribus illis dedit.

Venit causa devotionis insuper ad Sanctam Mariam de Angelis et omnia³ loca sancti Francisci devotissime visitavit cum reverentia magna et lacrimis. Nam ubicumque de factis vel de rebus sancti Francisci poterat invenire, in tam devotis lacrimis erumpebat, quod faciebat etiam alios lacrimari.

Ipsae etiam omnia praedicta miracula coram multis fratribus Minoribus in Alverna et Assisio recitavit, sociis tamen suis absentibus, ne forte praedicta in opprobrium sui ordinis reputarent. Factus est⁴ dictus frater ob merita beati Francisci

¹ BpK. 18a: *sancta*.

² BpK.: *permanserunt*.

³ BpK.: *plurima*.

⁴ BpK.: *est etiam*.

tos Azkeppen baratyhoz yokeduew hogÿ myke-
ppen ewket¹ valamÿkoron nem latthattÿ-
auala Azonkeppen az vtan zerelmuel²
crewfewduen : / Ewkett tyztelyuala attÿa-
⁵fywÿ zerelmnnek kyuanattyaua : cristu-
lnak gÿczeretÿre Amen :

*Mykeppen zolot Cristus frater
Massefual : ez arroualo*

*M*I bodog attÿanknak ferencznek
¹⁰ew zent tarfÿ : bÿzon marcha
ual zegenek de yftenuel kazdagok /. ne
m kazdaglagokot aranÿban auagÿ ez-
ewltben /. *De* zorgalmaffagual zorogna-
kuala kazdagolnÿ zent yozagokual : kÿ
¹⁵kuel zokot embernek ÿwttnÿa byzon
es ewrewk kazdaglagokra / *Azert* tewr
tenek nemÿ nappon hogÿ frater maffe[us]
zent attÿanak t³ valasztott tarfÿ kewzewl
egÿ Mÿkoron egÿeb tarfyual ÿftenrewl
²⁰bezeluala : egÿk kewzewlek monda : hogÿ
vala neky yftennek baratÿa : ky bÿrya
uala czelekedew elettnnek es yftenÿ ed-
es elettnnek nagÿ malaftyat / *Es* ezek-
uel valluala melyfeges alazatoffagot
²⁵kÿuel⁴ magat nagÿ bewnewfnek aloÿ
tyauala : kÿ alazatoffag ewtett meg

A 21. sorral egy vonalban a külső margó közepén *valta* olvasható, a 22. sor elején közvetlenül a *uala* szóhoz tapadva *val* szó van.

¹ A *t* fölött valamilyen magas betű nyoma található.

² Az *n* fölött fordítójel 8 látszik, melynek az a szerepe, hogy a betűnek a fordított értékét vegyük, itt például *n* helyett *u*-t. A szövégi *k* hasi részei át vannak húzva. Azért a szó: *zerelmuel*.

³ Magános *t* betű, talán a *tarsÿ* szót ide akarta írni a másoló.

⁴ A szóközben nagy piros tintafolt.

ita ad fratres eius benevolus, quod sicut illos aliquando videre non poterat, ita post in caritate Dei firmatus ipsos fraterni amoris venerabatur affectu. Ad laudem Domini nostri Jesu Christi. Amen.

Qualiter Christus apparuit¹ fratri Masseo de Marignano socio beati Francisci (Actus cap. 41.)

Illi sancti socii beati² patris nostri Francisci, pauperes quidem rebus, divites autem Deo, non quaerebant in auro divites fieri vel argento, sed sollicitissime procurabant ditari sanctis virtutibus, quibus ad veras et aeternas virtutes³ pervenitur. Unde accidit quadam⁴ die, quod frater Masseus, unus de electis sociis sancti patris, quum de Deo socii loquerentur, unus eorum dixit, quod erat quidam Dei amicus, qui magnam activae vitae et contemplativae gratiam possidebat. Et cum iis habebat profundum⁵ humilitatis abyssum, qua se peccatorem maximum aestimabat⁶, quae humilitas illum

¹ BpK. 41b: *fuit locutus.*

² BpK.: *Ø beati.*

³ BpK.: *divitias.*

⁴ BpK.: *quodam.*

⁵ BpK.: *profundissimam.*

⁶ BpK.: *existimabat.*

zentelyuála es meg erewfewtýuála Es gyacor
 ta yftený¹ ayandekokban meg neuelyuála Es
 mely iob: sonha ewtett bewnbe nem hagýaua-
 la elný: hogý ky czudalatofflagokot frater m
⁵ affeus halla es ezebeueuen azt lenný ew-
 rewkelew yduelflegnek kenczenek Az anne-
 ban gerýede meg.² e3 mondot alazatoffagnak
 zerelmeben / yftennek³ meltofagos yozagat
 ewlelefuel: hogý nagý buzgolagban arcýa
¹⁰ yatt⁴ menbe fel emeluen magat kewteleze
 erewf fogadafual⁵: hogý e3 vylagban akarattý-
 aual tebe nem vygadna ./ Meglen⁶ az fene-
 fleges alazatoffagot ew lelkeben nem erze
 ne lenný Es ezt fogaduan: e3 zent gondo-
¹⁵ latnak dolgaban Aluála gýakorta cellayaban
 bel rekeztuen Es vr ýftennek elewte mon-
 dhattlan fohazkodafokual magat ewztewer-
 eýtýuála: mert lattatykuala neký⁷ magat
 embernek mendenestewlfoguan meltott
²⁰ pokolnak lenný ha az zentfleges alazato
 fflagban nem elettuolna⁸: mykeppen⁹ az yft-
 tennek barattýa: kyt hallottuála telyeffnek
 lený yozagokual: mendennel kyffebnek
 aloytyauála magat lený Ewnewnbennete
²⁵ mendenestewlfoguan pokolnak lený meltot

¹ Az *e ý*-ból van javítva.

² Nagy piros pont.

³ A második *n ý*-ból van javítva.

⁴ Az első *ý* bizonyára tollhiba 5 helyett.

⁵ A *-ual a*-ja valamiből javítva van.

⁶ Az első *e ý*-ból van javítva.

⁷ Az *n m*-ből van javítva.

⁸ A fordító bizonyára összetévesztette a *perveniret* igét a *perviveret* igével.

⁹ A *k* felső része a papíros sérülése miatt alig látható: — A szó téves fordítása a latin *qua-nak*, amely a *humilitatem* szóra vonatkozik.

sanctificabat et confirmabat et crescere in dictis donis continue faciebat et, quod melius est, nunquam a Deo cadere permittebat.

Quae miranda ut frater Masseus audivit et adverteret¹ illum thesaurum esse vitae aeternae salutis, in tantum exarsit amore ad habendam virtutem dictae humilitatis Dei amplexu dignissimam, quod in fervore magno ad caelum elevans faciem voto se strinxit firmissime, nunquam velle isto mundo laetari, donec humilitatem illam praeclarissimam² in anima sua sentiret adesse. Et hoc voto in sancto proposito facto, stabat continue cella reclusus, et interim³ Deo gemitibus inenarrabilibus continue se affligebat⁴; quia videbatur sibi se esse hominem penitus dignum inferno, nisi ad illam humilitatem sanctissimam perveniret, qua ille amicus Dei, quem audierat plenum virtutibus, inferiorem se omnibus reputabat, imo se penitus dignum

¹ BpK. 41b: *adverterat*.

² BpK. 42a: *clarissimam*.

³ BpK.: *coram*.

⁴ BpK.: *mactabat*: SpV. 106a: *macerabat*.

magat aloÿtÿauala **Es** mÿkoron frater maffeus ezkeppen bankoduan fÿok napokon meg maratotuolna Ehleguel zomÿwſagual es lok fÿralmaſſagokual magat¹ ewztewuer-
⁵ eÿtetteuolna TewrteneK hogy nemÿ napon bel mene erdewbe es altal menuen a3 erdewn a3 mondot aÿoÿtatoffagert **I** **Es** erewlen ky boczatuan fÿralmnak ewuewlteſet **Es**² kewnuezeſeket **I** **Es** fohazkodafokot: kereuen ez
¹⁰ mondot yozagot yltentewl nekÿ adattnÿ **I** **Es** mert³ vr ÿlten yo[n]habelÿ⁴ teredelmeſekett m eg vÿgazt **I** **Es** alazatoffoknak zauÿt meg halÿa: lewn neky keczer zozad menbelewl f monduan nekÿ ffrater maffee: ky zentle
¹⁵ leknek mÿatta aldott criftoft meg elmered⁵: ky felele . en vram / **Es** vr yefus ewhozaÿa: Myt akar3 adnod ez zent malaſtnak bÿra fara **I** **Es** frater Maffeus felele Vram⁶ en feyemnek zemÿtt **Es** monda neky Vr ÿft-
²⁰ ten Akarom hogÿ zemed legyen es malagtod **De** frater maffeus marada ez kyu-anatof(fagnak)⁷ alazatoffagnak azanna malaſtÿaban **I** **Es** yltennek vÿlagoffagaban hogÿ gÿakorta uala vÿgallagban **Es** gÿakorta
²⁵ mykoron ÿmadkozÿkuala tezenuala nemÿ egyeffeges vÿgalagot **Es** tompa zoual

¹ Az *m* fölött egy sor véletlennek látszó pont.

² Az *E* fölött téves betű nyoma.

³ A *t*-t utólag írta az író a *mer*-hez, és függőleges elválasztójelet tett utána.

⁴ Az *o* fölött látható körív lehet téves magas betű nyoma, de inkább a ki nem tett *n* hiányjele.

⁵ Ez a mondat nem tartozik az idézethez, *meg esmere* kellene.

⁶ Lehet, hogy az *Vram* előtt *en*-t akart írni a másoló (vö. a 16. sorral), de aztán pirossal áthúzta.

⁷ A *fagnak* szórész ki van vakarva.

aestimabat¹ inferno.

Et dum sic tristis frater Masseus per dies plurimos permansisset², in fame et siti et multis lacrimis se mactando, accidit, quod quadam die intravit in³ silvam; et eundo per ipsam⁴, pro dicto desiderio vehementi, emittebat luctus clamores et lacrimosa suspiria, postulando virtutem dictam⁵ a Domino⁶ sibi dari.

Et quia Dominus sanat contritos corde et exaudit voces humilium, facta est sibi vox de caelo, bis clamans: „Frater Massee! frater Massee!” Qui per Spiritum sanctum⁷ recognoscens, respondit: „Domine mi!” — Et Dominus ad eum: „Quid vis dare, quid vis dare ad hanc gratiam possidendam?” — Et frater Masseus respondit: „Oculos⁸ capitis mei.” — Et Dominus ad eum: „Et ego volo, quod oculos et gratiam habeas.” Frater autem Masseus remansit⁹ in tanta gratia optatae humilitatis et lumine Dei, quod continue erat in iubilo. Et saepe, quando orabat, faciebat quendam iubilum uniformem et voce obtusa faciebat

¹ BpK. 42a: *existimabat*.

² BpK.: *remansisset*.

³ BpK.: *in*.

⁴ BpK.: *eam*.

⁵ Liège-i kőzirat: *praedictam*.

⁶ BpK.: *Deo*.

⁷ BpK.: *A sanctum után Christum benedictum*.

⁸ BpK.: *Az Oculos előtt Domine mi!*

⁹ BpK.: *mansit*.

tezjua¹ mýkeppen galamb . v . v . v . Es vyg ar
 czaual yftený edeffegnek vȳgflagaban² lakoz-
 jkua³ Es e3 alazatof frater magat aloýtȳa
 uala lený mendentewl kewflebek : falernaý
⁵ zent elmew frater Jacab kerde (v)ewtett³ mý
 re a3 vȳgaffagban a verlett meg nem valto-
 zttattȳauala *I'* ky felele nagý vygalagual :
 hogý mýkoron egý allatba[n] menden yozag
 lewlletyk ./. ne[m]kel a verlet megualtoztattný

- ¹⁰ *Mykeppen vytetteletuolt zent cla*
ra euel ýften zewletetȳ napyan a3 eghazba⁴

Clara allattyaban es vr iefus criftunak
 neueben aȳoýtatos men : *I'* Mýkoron
 nehezen beteglenek : *I'* zent Demyen egýhazan
¹⁵ al : egyebekuel nem mechettuala yftený zol-
 galatonak adafara : *I'* De ywtuan Aldot vr ie-
 fus criftus zewletetȳ napyanak ydnepere
 kynek zewletetȳ napyara a3 apacza lyanak
 zoktakuala mýlere mený es vratt uenný
²⁰ *I'* Egý euel⁵ bodog clara : mend a3 ydnepre me-
 nuen ewnewnmaga A3 betegfegben meg
 nehezeden meg marada *I'* Es vala nagy zo-
 morofagban Azert hogý nem lehettuala tar-
 ty kewzt ýlȳ aȳoýtatof ydnepbe *I'* De vr iefus
²⁵ criftus akara meg vȳgaztalný e3 ew hywfe
 ges lyanyat *I'* Tewe ewtett⁶ lelkeben yelett
 yftený zolgalatok kewzt⁷ lenný zent fferencz
 nek egýhazaban veternýen es mýffen

¹ Az *ý* valamiből alakítva van.

² Az *ý* fölött a két pont vonássá olvadt egybe, a második *g* *k*-ból van javítva.

³ A *v* át van húzva.

⁴ Az *eghazba* szó az iniciálé alatt a sorközben van, jellel ide utalva.

⁵ A fordító a latin *devote*-t tévesen *de nocte*-nak olvasta.

⁶ A második *t* *l*-ből van javítva.

⁷ A *w* a szó fölött van, jellel ide utalva.

quasi columbus u u u, ac facie hilari et iucunda contemplationi vacabat et super hoc humillimus factus, prae cunctis hominibus se minimum reputabat.

Interrogavit eum frater Jacobus de Falerone¹ sanctae memoriae, quare versum non mutabat in iubilo. Qui respondit cum magna laetitia: „Quia quum in una re invenitur omne bonum, non oportet, quod variet versum.” Ad laudem Domini nostri Jesu Christi. Amen.

Qualiter sancta Clara fuit portata in nocte nativitalis ad ecclesiam sancti Francisci (Actus cap. 42.)

Quum devotissima Christi sponsa Clara re et nomine, graviter infirmata² corpore, apud Sanctum Damianum moram contrahebat, ad solvendas horas canonicas cum aliis³ ire ad ecclesiam non poterat. Adveniente vero sollemnitate Domini nostri Jesu Christi benedicti, ad cuius matutinum⁴ sorores solebant accedere et in missa nativitalis communicare devote, beata Clara, omnibus ad sollemnitatem euntibus, sola remansit in loco, infirmitate gravata, cum non parva⁵ desolatione, eo quod non poterat interesse ad tam devota sollemnia.

Sed Dominus Jesus⁶, volens hanc suam sponsam fidelissimam consolari, fecit eam in ecclesia Sancti Francisci tam in matutinis⁷, quam in missa et in omni festiva⁸ sollemnitate spiritu praesentialiter interesse.

¹ A név a Maz.1473-as számú kéziratban (ez egyben Sabatier alapszövege) *Falerano*, Sabatier cserélte át *Falerone*-ra; a liège-i kéziratban *Fallereno*, a BpK. 42a lapján *Falerone*.

² BpK. 46a: *infirmaretur*.

³ BpK.: *aliis sororibus*.

⁴ BpK.: *matutinas*.

⁵ BpK.: *modica*.

⁶ BpK.: *Jesu Christus*.

⁷ BpK.: *matutino*.

⁸ BpK.: *festina*.

De mýkoron e3 lyanak zent Demyembewl
 yftený zolgalat meg teuen tertenekuolna
 zent Clarahoz: mondanak: vajha velewnk
 yewhecquala Dragalatos clara azoný: mely
⁵ nagý vÿgalagot mý vallank e3 ewduew3e
 wýtw yftennek (ydnepe)¹ zewletettý napyan
 De az Clara azon felele En hugym / es en
 dragalatos lyaným: halat adok vr yefus crif
 tufnak mert e3 evnek menden tyzteffegere
¹⁰ es nagýobara es tyzteffbere es ayoytatoffb-
 ara melyet² tÿ ³ Mert vr yefus
 criftufnak tetelme mýat es en bodog⁴ attýam-
 nak ferencznek zerzele mýat: ben uoltam
 en attýamnak⁵ ferencznek zent egyházaban
¹⁵ Es teftý fileymuel es lelkýuel hallam me-
 nd az Enekleft es az orgonalaft: megannak
 felette aldot teftett vewk ottan Azert e3
 enne malaft nekem leuen erewlyetek
 Es iefus criftoft mend zÿuetekuel gýe3er
²⁰ yetek Mert ytegyel betegewl fekewk Es
 nem tudom hogý teftembenee auagý tefto
 mkewuewlee voltam mend e3 yftený tyz-
 tefflegben Mykeppen felewl mondam / zent
 fferencznek vr iefus criftufnak gýe3eretýre

²⁵ *Mykeppen kereftet czudalatoft ter
 yezte ky kenyereknek⁶*

Ayoytatos zent clara es kereftnek ta-
 noýtuanýa Es bodog ferencznek

¹ A szó át van húzva.

² A *quam* itt hasonlító kötőszó.

³ Üresen hagyott rész, talán a fordító nem tudta azonnal lefordítani a megfelelő szöveget (*exstiti consolata*) és későbbre hagyta beírását.

⁴ A *d g*-ből van igazítva.

⁵ A *-nak* ragot a fölötte levő *3*-nek szokatlanul mélyen lenyúló alsó szára veszi körül. A második máskor is ír ilyen cikornyásan.

⁶ Kódexünk latinizmusa legszembeötlőbben! a fejezetcímek fordításában nyilatkozik meg. Ebben a címben a mondat állítmánya nem a kérdőszó után áll (*Mykeppen teryezte ky*). A *kereftet czudalatoft* szórend a szóról szóra való fordítás jele.

Quum autem sorores, completo officio in Sancto Damiano, ad sanctam Claram redissent, dixerunt: „O domina Clara carissima, quam magnam consolationem habuimus in ista nativitate¹ Domini Salvatoris, utinam potuisses esse nobiscum!” Illa vero respondit: „Gratias ago Deo² meo Jesu Christo benedicto³, sorores et filiae meae carissimae, quia ad omnia sollemnia huius noctis et ad maiora et devotiora, quam vos, exstiti consolata. Nam Domino meo Jesu Christo faciente et beatissimo patre meo sancto Francisco procurante, interfui in ecclesia patris mei sancti Francisci et corporalibus auribus et mentalibus audiui cunctos cantus⁴ et organa, et insuper ibi sacram communionem suscepi. Unde de tanta gratia mihi facta gaudete et Christum Jesum benedictum⁵ toto corde laudate, quia et hic infirma iacui et nescio quomodo, utrum in corpore, an extra corpus in sollemnitate tota, ut praedixi, in Sancto Francisco⁶ interfui.” Ad laudem Domini Jesu Christi. Amen.

Qualiter sancta Clara ad mandatum domini papae crucem miraculose panibus impressit (Actus cap. 43.)

Sancta Clara devotissima crucis discipula et pretiosa plantula

¹ BpK. 46a: *nocte benedicta nativitatis*.

² BpK.: *Domino*.

³ BpK.: *Ø benedicto*.

⁴ BpK.: *cantos*.

⁵ BpK.: *Ø benedictum*.

⁶ BpK.: *in Sancto Francisco helyett in ecclesia Sancti Francisci* (tíz sorral előbb jól fordította, itt nem értette, hogy a szent neve magában a neki szentelt templomot is jelentette), s talán azért változtatott a szerkezeten fordítónk).

nemes palantaŷa **O**lŷ zentlegew vala hogŷ
 nemczak pŷpekek es gardinarofok ./ **D**e papa
 es kuanatofŷt kyuanŷauala hallanŷ es latnŷ
Es gŷakorta papa ewnkepere meglatogattŷ
⁵ auala ewtett **A**zert nemŷkoron **V**r papa
 mentuolna zent **C**laranak monofŷtoraba
 hogŷ ewtwle ky vala zent leleknek tŷtkofa
 hallana mennŷekett¹ es yŷtenŷ zepp bezed-
 ekett **A**zert monnaŷk leleknek yduelfleger-
¹⁰ ewl . es yŷtenŷ gŷczerettrewl ³ keŷeyg bezel-
 uen **A**zon kezbe zent **C**lara zerzete ken-
 erekett az aŷtalokra menden apaczanac
 kyuana megtartanŷ az criftuŷ vycarŷufatol
 meg aldatot kenerekett **A**zert aldomas
¹⁵ meg vegezuen zent **C**lara terde lehaŷol
 uan papanak elewte : nagŷ tyztelleguel ke-
 re ewtett hogŷ meltoltattnak az aŷtalra tewt
 kenereket meg aldanŷa **D**e az papa felele
 hywleges³ hugom **C**lara **E**n akarom hogŷ
²⁰ te algŷad meg az kenerekett **E**s tegyed
 aldot criftuŷnak kereŷtett ew rŷayok kŷ
 nek magadott egezlen aldozott aldozalt
 ayandekoztal **D**e az zent **C**lara felele :
 zentleges attyam engegyed ennekem :
²⁵ mert ezben volnek ygen meg pyroŷ-
 tando hogŷ en ky vagyok egŷ hytuanaz-
 onŷember mernek tennŷ ŷlŷ aldomaŷt

¹ Helyesen *mennŷekeket* (mn.) kellene.

² Téves *3* betŷ.

³ A *h*-nak hatalmas alsó szára a következŷ sor alá ér.

beati Francisci erat tantae sanctitatis, quod non solum episcopi et cardinales, sed et summus pontifex illam audire et videre affectuose cupiebat et saepe¹ personaliter visitabat. Etenim quadam vice papa² ad monasterium sanctae Clarae accessit, ut ab ea, quae erat sacrarium Spiritus sancti, audiret caelestia et divina colloquia. Utrique igitur diu de salute animae et divina laude tractantes, interim sancta Clara fecit panes pro sororibus in mensis omnibus praeparari, cupiens panes illos reservari a Christi vicario benedictos.

Unde finita collatione sanctissima, sancta³ genuflectens cum magna reverentia, rogavit summum pontificem⁴, ut panes appositos dignaretur benedicere. Papa vero respondit: „Soror Clara fidelissima, ego volo, quod tu benedicas panes istos et facias super eos Christi benedictionem, cui te totam in medullatum⁵ sacrificium obtulisti.”

— Illa vero respondit: „Sanctissime pater, parcatis mihi, quia in hoc essem reprehendenda nimis valde, ut coram Christi vicario, ego, quae sum una vilis muliercula, praesumerem facere talem benedictionem.”

¹ BpK. 46a: *saepe eam*.

² BpK.: *dominus papa*.

³ BpK.: *sancta Clara*.

⁴ BpK.: *rogavit summum pontificem helyett ante summum pontificem humiliter supplicavit*.

⁵ SpV. 141a: *in medullatum helyett immaculatum*.

Criftusnak vȳkarȳufa elewt Es fellele¹
 erre Papa hogȳ vakmerewlegnek ne ucto
 ffe² De annak felette ebbelew³ legen erd
 elmed te² neked zent engedelmeflegnek
⁵ mȳatta ./, hogȳ ez kenerekre tegyed zent
 kereftnek yegyett Es aldyad meg ewke-
 wt vrnak neuebe De az zent Clara mȳ
 keppen engedelmeflegnek lyanyȳa Az ke-
 nerekre kereftet teuen Aȳoȳtatoft meg
¹⁰ alda ./, llogottan yelenek byzonual mend
 az kenereken kyregtnek czudalato⁴ zepfe-
 gew yegȳe ./, kykben lokan³ ewtekuala nagȳ
 aȳoȳtatoffagual Es teben czudaert toua
 ba megtartottakuala Annakfelett Papa
¹⁵ czudalkoduan⁴ Criftus lyanyȳatol lewt ȳo-
 zagos kereftrew⁴ Elewzewr criftusnak
 halat ada Annakutanna bodog Clarat
 vȳgafagoft meg alda ./, llakozykuala ez
 mondot monoftorban egȳ ortulana newew
²⁰ apacza zent Claranak annȳa ./, es Ag-
 nes azon zent Claranak ewce⁵ ./, Egyeb lok
 zent apaczakual es criftusnak lyanyȳual
 mend telyefek valanak zent lelekuel:
 kȳkhez zent fferencz lok betegeket kewldu-
²⁵ ala zent Crestenek yegȳeuel ./, kyt mend
 yonhokual tȳztelnekuala ./, Valamennyen
 meg yegȳztettnekuala egezleguel terne-

¹ A második *l* talán *k*-ből van javítva.

² A másoló a *te* előtt kifelejtette a *paranczolok* állítványt.

³ Az *f* talán *c*-ből van javítva.

⁴ A *kod* szóréssz körül nagy olajfolt van.

⁵ A *w* a szó fölé van írva, jellel ide utalva.

Et papa respondit: „Ad hoc ut praesumptioni non imputetur, sed insuper habeas inde meritum, praecipio tibi per sanctam oboedientiam, quod super istos panes facias signum crucis, et benedicas eos in nomine Domini nostri Jesu Christi.”

Illa vero tamquam oboedientiae filia, super panes illos crucem faciens devotissime benedixit. Mirabile certe¹! quod statim in omnibus panibus apparuit pulcherrimum signum crucis. De quibus plures fuerunt cum magna devotione comesti et plures per miraculum in posterum reservati. Papa insuper de virtuosa cruce a sponsa Christi facta admirans primo gratias Deo egit et postea beatam Claram consolabiliter benedixit.

Morabatur in dicto monasterio Hortulana, mater sanctae Clarae, et soror Agnes, eiusdem germana, omnes Spiritu sancto plenae cum multis aliis sanctis monialibus et sponsis Christi, ad quas sanctus Franciscus infirmos plurimos trans mittebat². Virtute crucis, quam toto corde colebant, quotquot signabantur, remedium reportabant.

¹ A fordító nem értette meg a *Mirabile certe!* felkiáltást, de azért a szavakat bele-
szőtte a következő mondatba: *byzonnial (certe)* és *czudalatos (mirabilis)*.

² BpK. 46b: A fejezet vége: *mittebat, modo ad unam, modo ad aliam praedictarum, ut super eos facerent signum sanctae crucis et virtute ipsius crucis, quam toto corde colebant, quotquot ab ipsarum aliqua signabantur, sanitatis remedia reportabant.*

kuala meg Crīstufnak gýczeretýre Am[en]

*Mykeppen frater Egyed vonot kij
nemý mēstert ew ketsegebelewl*

Azkoron kyben meg eluala zent

⁵ Egyed vala nemý nagy mēster

Predicatoroknak kewzewtte ./, ký fok

elmenek¹ mýatta valla nagy ketsege ./, Ald-

ott Crīstuf Annýak² zewzelegerewl mert

latattykuala neký lehtettetlenlegnek : hogý

¹⁰ Annýa volna ./, es zewz De maga byzon

hyw ew ketsegerewl bankodykuala Es ký

uankozýkuala hogý meg zabadolhattna

valam(ý)el³ vylagofolott elmeyew ember-

tewl ez yly nemew ketsegtewl ./, Es azert

¹⁵ mýkoron hallottauolna ./, hogy frater Egy-

ed voltuolna ygen meg vylagofolot⁴ em-

ber ýftentewl / vgy hogy ew elmeýenek

magasztalaba[n]⁵ gyakorta el rýwtetýkuala : meg

vegeze ew zýueben ewhozya menný : Pyz

²⁰ uan ez mondott ketsegtewl meg zabadol-

lný ez ýftený embernek myatta Azert

mýkoron ýutottuolna ewhozga : / De zent

fferencz⁶ ewnek yewuefet yogondolattyat es

kylalalat annak elewtte meg tuda ewle-

²⁵ lkeben ./, mý elewt valamýt neký mon

dottuolna : / Elewl lewle ewtett zent fere[n]cz⁷

es tartuan egý eýftapot kezeben monda

neký Oh Attyam fya predictor : es ewte

¹ A fordító az *annos*-t *animos*-nak olvasta, s ezt fordította.

² A másoló hibája, azt hitte, hogy a *k* már a *-nak* rag vége.

³ Az *ý* át van húzva, utána valamilyen betű (*o?*) *e*-re van átírva.

⁴ A *gof* szórész körül nagy olajfolt van.

⁵ Bizonyára utólag beszorított szó, a szóvégi *n*-et csak az a fölötti vízszintes vonás jelöli. Utána a másoló függőleges vonást tett. A *ta* szótag fölött kis hullámvonal van. Ez talán a *ta* szótag megkettőzését jelenti (*magasztas* szó ui. nincs ebben a kódexben).

⁶ *Ferenc* helyett *Egyed* való a szövegbe.

⁷ L. az előző jegyzetet.

Ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi. Amen.

*Quomodo dicente fratre Aegidio virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum, orta sunt tria lilia*¹ (Actus cap. 45.)

Tempore, quo vivebat sanctus frater Aegidius, erat quidam magnus magister de ordine Praedicatorum, qui per multos annos passus est dubitationem maximam de virginitate matris Jesu Christi²; nam sibi videbatur impossibile, quod mater posset esse et virgo. Verumtamen, tamquam vere fidelis, de talisua dubitatione multum dolebat et cupiebat ab aliquo viro illuminato de tali dubio liberari. Audiens³ autem, quod sanctus frater Aegidius erat multum illuminatus, accessit ad eum.

Sanctus frater Aegidius, adventum et propositum et pugnam eius praesciens in spiritu, illi obviavit. Et antequam pervenisset ad eum, cum baculo, quem habebat in manu, percussit terram et dixit: „O frater Praedicator,

¹ BpK. 51a: A cfm *Qualiter frater Egidius extraxit dubium a quodam magistro praedicatorum.*

² BpK.: *Jesu Christi helyett Christi benedicti.*

³ BpK.: Az Audiens-től az utolsó sorban álló *dixit*-ig a szöveg: *Et ideo cum audisset, quod frater Egidius erat illuminatus a Deo ita, quod frequenter rapiebatur in mentis excessu, determinavit in corde suo ad eum ipsum accedere, confidensque a dicto dubio per talem hominem divinum firmiter liberari. Cum ergo venisset ad eum, frater Egidius, adventum et propositum et pugnam eius praesciens in spiritu, antequam quidquam ille sibi diceret, obviavit et tenens baculum in manu percutiens terram dixit.*

az fewldett fmonda ezt zewz zewlefenek
 elewtte **Es** hol ewtewttcuala az estapual
 az¹ feldett **Az** helyen legottan kewltua
 la egý zepfegew lilum **Es** maffodezor
⁵ ewtuen az fewldett monda neky **Oh** attý-
 amfya p[re]dicator zewz zewleffen **Es**
 az helyen efmeg kele egý zepp lilum vÿ-
 rag ./ harmadczor ewttuen az fewldett mo
 nda neký **Oh** Attyamfya predicator ./ zewz
¹⁰ zewlefenek vtanna . es ott kele harmad
 zepfegew lilum **Es** ez leuen el futta az
 frater eged **De** az p[re]dicator legottan meg
 zabadola² menden nemew kefertetýtewl:
 mondotal **I'** Czudalatos es vÿ hyr lattuan
¹⁵ **Es** mykoron ezebe vewttuolna ewttett len-
 ný frater³ egýednek ezenne aýoýtatoßlagott
 fogada ew hozza hogý ewtett es az frater E-
 gyednek zerzetett czudalatoß fel magastattý
 auala **Criftulnak** gýczeretýre Amen [etc.]

²⁰ *Hogý alohad vrsagnak lenný felette
 bualo alamýznakot : ez urol ualo*

Ez bezedekett gýacorta mondyauala bod
 og⁴ ferencz ew (t)attyafyaýnak⁵ **Nem**
 voltam ragadozo alamýzna keresefekben :
²⁵ es bennék eluen kellettfelegenek felette : **I'**
Myndenkoron keuelebbett vewttem mynt
 ennekem kellettuolna ./ hogý egyeb tarßim
 ne czalattnanak meg rezýben ./ mert ez

¹ A *z* l-ből van javítva.

² Az *o* alatt ismeretlen betűnyomok.

³ A *frater* és a fölötte levő szó *kor* része olajfoltos.

⁴ A *g* d-ből van alakítva.

⁵ A szó elején egy *t* át van húzva; először talán *tarßaýnak* akart lenni.

virgo ante partum !” Et statim, ubi percussit cum baculo, ortum est unum¹ lilium pulcherrimum. Et secundo percutiens² dixit: „O frater Praedicator, virgo in partu !” Et ortum est aliud³ lilium. Et tertio percutiens dixit: „O frater Praedicator, virgo post partum !” Et confestim ortum est⁴ tertium lilium. Et hoc facto frater Aegidius aufugit.

Frater vero ille Praedicator illico liberatus est a tentatione sua⁵ et ex tunc magnam devotionem in sancto fratre Aegidio semper habuit.

Quod reputabat furtum acquirere eleemosynas vel uti eis ultra necessitatem (SpPerf. cap. 12.)

Dicebat beatus Franciscus ista verba fratribus suis frequenter: „Non fui latro de eleemosynis acquirendo eas vel utendo eis ultra necessitatem. Semper minus accepi, quam me contingeret, ne alii pauperes defraudarentur portione⁶, quia contrarium⁷

¹ BpK. 51a: Ø unum.

² BpK.: percutiens terram.

³ BpK.: secundum.

⁴ BpK. 51b: est ibi.

⁵ BpK.: A fejezet végéig: sua praedicta viso tam stupendo et novo miraculo, et cum didicisset illum esse fratrem Egidium, tantam devotionem concepit ad ipsum, quod tam eum quam ordinem mirabiliter extollebat. Ad laudem Domini nostri.

⁶ BpK. 2b: defraudarentur portione helyett defrauderentur portione sua.

⁷ BpK.: contrarie; SpV. 14a: quod si contrarium facerem.

ellen teweunek orlag volna zerzettnek

*Cristufnak bodog ferenczre latog
atafaryl hogij ewnekij tanalczot
adna baratoknak segedelmere. [etc.]*

- ⁵ *M*ikoron az mýnifter ymtene zent
fferenczet hogý valamýt enge-
dne az baratoccnak¹ csak kewzewnfegben²
Vgy hogý ezenne fokassag vallana vala-
mýnemew marhat kyre folyamnanak
¹⁰ *D*e bodog ferencz ýmadlagaban hyua cri-
ztuft *E*s ezen kerde tanalczot criftoftol: ký
legottan felele neký monduan *E*n mend-
en marhat eluezek yelenfegfelbelýet es
kewzlegbelýet *A*nnakuttanna valamen-
¹⁵ nyett new ez zerzett mendencoron lezec
kez ehfegben meg segellenem³ *E*s mend-
addeg eleltetem⁴ az zerzettett ./ meglén
en bennem byzýk

*Penznek meg vtala
faryl es mykeppen az barátot gew-
tre meg ky ewtet ylletteuala*
²⁰

- C*ristufnak ygaz barátýa es kewue-
tewe zent ferencz ./ mend ez výla-
gyatt tewkelletest meg vtala ./ minden
nek felette vtaluala pe[n]zt ./ *E*s kyzýuala
²⁵ ew baratytt bezeduel es pelldaul ./ elta-
uoztattný az penzt mýkeppen ewrdewgewt
*A*zert ez *bewlczefeg*⁵ adatottuala *I* zent feren-
cztewl fratereknek⁶ hogý ganaý es peng

¹ Az első *a* fölött téves betű nyoma látszik. A második *c* inkább *t*-nek látszik.

² A *z* betű *r*-ből van alakítva.

³ A szóközben nagy olajfolt van, az *E* is belé esik.

⁴ A második *e* fölött valamilyen betű nyoma látszik.

⁵ A másoló a *bewlczefeg* szót utólag piros tintával írta be, a szó a szóközt is betölti.

⁶ A második *e* o-ból van alakítva.

facere furtum esset.”

*Qualiter Christus dixit ei, quod nolebat fratres aliquid habere nec¹
in communi nec² in speciali (SpPerf. cap. 13.)*

Quum fratres ministri suaderent³, ut aliquid concederet fratribus saltem in communi, ita quod tanta multitudo haberet⁴, ad quod recurreret, beatus Franciscus in oratione invocavit⁵ Christum et consuluit eum super hoc, qui statim respondit dicens: „Ego auferam omnia in speciali et in communi; huic enim familiae semper ero paratus providere, quantumcumque crescat et semper eam fovebo, quamdiu sperabit in me.”

*De exsecratione pecuniae et qualiter punivit fratrem propter hoc⁶
(SpPerf. cap. 14.)*

Verus amicus et imitator Christi Franciscus omnia, quae mundi sunt, perfecte despiciens, super omnia exsecrabatur pecuniam, ad fugiendum⁷ ipsam tamquam diabolum fratres suos⁸ verbo et exemplo induxit. Haec enim solertia data erat fratribus, ut stercus et pecuniam

¹ BpK. 2b: Ø *nec*.

² BpK.: *vel*.

³ BpK.: *suaderent ei*.

⁴ BpK.: *haberet aliquid*.

⁵ BpK.: *vocavit*.

⁶ BpK.: *fratrem propter hoc helyett fratrem, qui tetigit pecuniam*; VatK.: *tetigit eam*.

⁷ BpK. és VatK.: *fugiendam*.

⁸ BpK.: *suos semper*.